

4 **Pavla Koutná**
Historie floristiky

17 **Ludmila Slezáková**
Jedovaté rostliny

22 **Leoš Mičák**
Barokní zahrady v Olomouci

TÉMA ČÍSLA

Floristika

JESENÍKY Z VÝŠKY

Michal Cikryt

VLASTIVÉ
muzeum
V ŠUMPERKU

Olomoucký kraj

WWW.MUZEUM-SUMPERK.CZ

m muzeum
Šumperk
GALERIE MLADÝCH

14. ČERVENCE – 1. ŘÍJNA 2023

VSTUPNÉ: PLNÉ 20 Kč, DĚTI DO 6 LET JEDNOTLIVĚ ZDARMA

Muzeum otevřeno celoročně |
úterý–neděle | 9.00–17.00

KROK 3/2023

Periodický tisk územně
samosprávného celku Olomoucký kraj

Téma čísla.

Floristika

Obálka:

Příprava Flory.

Foto: Jan Krčmář, Výstaviště Flora
Olomouc.

Vydává Vědecká knihovna v Olomouci

Ročník 20., číslo 3

Vychází čtyřikrát ročně v Olomouci

Vedoucí redaktor:

Mgr. Tomáš Chalupa

Odpovědná redaktorka:

Mgr. Michaela Heloňová

Redakční rada:

RNDr. Bc. Iveta Ťulpíková, Mgr. Miloš
Korhoň, PhDr. Martin Kučera,
prof. Mgr. Jindřich Štreit, Mgr. Michaela
Heloňová, PhDr. Marie Gronychová,
Mgr. Pavel Rušar, Mgr. Filip Gregor,
PhDr. Jindřich Garčic, RNDr. Lenka
Prucková, MgA. Antonín Valenta,
Mgr. Lubor Maloň

Adresa vydavatele a redakce:

Vědecká knihovna v Olomouci,
Bezručova 3, 779 11 Olomouc
IČO: 100625

tel.: 585 205 311, fax: 585 225 774

e-mail: redakce@vkol.cz

internet: www.vkol.cz/krok

facebook: [https://www.facebook.com/
kulturnirevue](https://www.facebook.com/kulturnirevue)

Grafická úprava:

Petr Macháček

Předtisková příprava a tisk:

Profi-tisk group, s. r. o.

ISSN:

1214-6420 (tištěná verze)

1214-648X (elektronická verze)

Registrace:

MK ČR E 6450

Číslo vychází:

15. 8. 2023

Obsah

03 Úvodník *(Tomáš Chalupa)*

04 Historie floristiky sahá až do
starověku
(Pavla Koutná)

09 Květinové výstavy Flora
Olomouc jsou vrcholem
floristiky *(Tomáš Chalupa)*

14 Mám k ruce zahradníky
z Výstaviště Flora – je to
skvělý tým
(Tomáš Chalupa)

17 Jedovaté rostliny v zeleni
našich sídel na příkladu
města Jeseníku
(Ludmila Slezáková)

22 Barokní zahrady v Olomouci
(Leoš Mlčák)

27 Ovocné odrůdy v zámecké
zahradě ve Velkých Losinách
(Richard Jašš)

34 Příběh šternberského
městského parku
(Vlasta Hlázová)

40 Má 89 let a je stále svěží,
stále krásná
*(Vladimíra Jašková, Tomáš
Lehotský)*

VARIA

49 V erbu sekera a čest.

Vidnavský řezník a starosta
Johann Fuhrmann *(Matěj
Matela)*

56 Nový Národ v novém režimu.
Přerovské periodikum
Československé strany
lidové v zápase o demokracii
(Lubomír Novotný)

61 Prof. Otto Wichterle z pohledu
svého syna *(Veronika
Schmittová)*

66 Hanibalova válečná tažení
a hrdinové v nitru Atlantidy.
Italské filmy Edgara G. Ulmera
z let 1949–1964 *(Jan Švábenický)*

73 Pohyb a rytmus *(František
Všetička)*

76 Miroslav Srostlík Moravský:
Hovory se dřevem *(Veronika
Hrbáčková)*

82 Přerov – město vybudované
železnicí II *(Petr Sehnálek)*

89 Kulturní itinerář

TÉMA ČÍSLA 4/2023

Vědci

Úvodník

Vážení a milí čtenáři revue KROK, léto je ve znamení květin, a proto jsme se rozhodli věnovat letní číslo naší revue floristice. Poněkud opomíjené, přitom ovšem nanejvýš důležité řemeslo. Kolikrát člověk potřeboval kytici? A že to je často ve zlomových životních situacích. To máte promoce, narozeniny, samozřejmě svatby, svátky, vysvědčení, a tak bychom mohli pokračovat ještě dlouho. A to ani nemluvíme o úplně samostatné kategorii, kterou je kytice z lásky. Ta dokáže věru mnoho věcí napravit a také spoustu srdcí otevřít. Je to věru mocné kouzlo, které v sobě tyto kytice pro něžné pohlaví mají. Zkrátka a dobře, kytice nás provází celý život a aby to byl pugét vpravdě důstojný, k tomu nám právě slouží floristika. Sestavit a uvázat kytku, která bude skvěle pasovat k dané příležitosti a osobě, to je skutečné umění. Právě mistryním tohoto řemesla a jejich podivuhodné práci jsme věnovali následující stránky našeho magazínu.

Floristika, to nejsou ale jen vázané kytky, ale také květinová výzdoba veřejných prostranství, památek, mostů nebo třeba kašen. Zde dostává floristika vyšší rozměr, protože se stává součástí veřejného prostoru a může se jí kochat každý. My, co jsme z Olomouce, si v tomto směru rozhodně nemáme nač stěžovat především díky Floře, která se o výzdobu ve městě stará. Mně osobně utkvěla v paměti například loňská vodní výzdoba přímo v Arionově kašně. Velmi zajímavý je také projekt Rozkvetlé památky, který se týká olomouckých kostelů. Spojení monumentálních sakrálních staveb se subtilní krásou květin je doslova fascinující. Příkladů, kdy květinová výzdoba a zeleň dávají městu nový nádech, by se našla ještě celá řada. Každopádně je vidět, že floristika vstupuje do našich životů mnohem významněji, než si možná sami uvědomujeme. Doufám, že následující stránky vám více poodhalí krásy tohoto krásného umění.

Přeji vám příjemné čtení.

Tomáš Chalupa

Historie floristiky sahá až do starověku

PAVLA KOUTNÁ

Floristika neboli květinářství představuje nejen péči o řezané květiny, ale zejména aranžování květin, rostlin a aranžerských materiálů. Bez nadsázky lze aranžování květin považovat za uměleckou disciplínu odvozenou od výtvarného umění.

Aranžování květin a květinové ozdoby či dary je možné objevit v historii všech kultur. Květiny totiž svoji krásou, vůní a rozmanitostí fascinovaly člověka v každé etapě vývoje lidské společnosti. Za první vědomé používání květin lze považovat kult obětování okrasných rostlin bohům.

Historicky dochované zmínky o využívání květin je možné objevit už ve starém Egyptě. Kresby papyrusů, leknínů, lilií či palmových listů dokladují oblibu rostlin již před tisíci lety. Výsadou vyšších vrstev pak bylo mimo jiné studium vázání kytic a základů zahradnictví. Tehdejší slavnosti se neobešly bez ozdob v podobě květinových věnečků a čelenek, kterými se dekorovaly ženy. Muži měli pak hruď zdobenou květinovými girlandami. Nálezy na pohřebních čelenkách a květinových náhrdelnících svědčí o oblíbě narcisů, kopretin,

chřp, kosatců a olivových listů. Z dochovaných historických pramenů je známo, že královna Kleopatra nechávala sušit květy leknínů a lilií a podlahy jejího paláce byly posypány silnou vrstvou růžových květů. Růže se přitom do Egypta dostaly kolem roku 1500 př. n. l. přes Řecko z Dálného východu. Už tehdy byly přirychlovány ve vytápěných záhřevnách a staly se předmětem obchodu. Z této doby máme také dokumentovány kytice vysoké jako lidská postava, vázané zejména z papyrusů, leknínů a máků, a tyto používaly jako obětní dary.

U Asyřanů se již ve 3. tisíciletí př. n. l. těšily velké oblíbě zejména růže, dále také chřpy a kosatce. V Persii, kde bylo aranžování květin velmi oblíbené, se nejvyšší úctě těšila růže. Proto byla nazývána rajsou růžovou zahradou. Zahradnímu umění se zřejmě Peršané naučili právě od Asyřanů. Mezi preferované květiny zde patřily rostliny s krátkými stonky, jako jsou narcisy a tulipány, které dávaly vyniknout vyšším květinám jako růžím, liliím, kosatcům atd. Kamenné reliéfy v Mezopotámii také poukazují na oblibu růží, kosatců a palmových listů.

Dalším důkazem používání květin jsou malby z ostrova Kréta datované do 2. tisíciletí př. n. l., kde je možné objevit vyobrazení šafránu a na nádobách z roku 1000 př. n. l. je možné sledovat dekoraci v podobě květinových vzorů, zejména lilie a řeběříčku.

Doba antického Řecka a Říma předkládá důkazy o hojném používání květin. Zvyk zdobit se květinami při obřadech a hostinách se datuje do období kolem 6. století př. n. l. V této době se také setkáváme s vazačskými dovednostmi, jako bylo vázání věnců (*corona*), festonů, girland a kytic na tyči. Vázaná malá kytička (*fasciculum florum*) byla používána při světských slavnostech. Věnci si hlavu zdobily řecké i římské nevěsty, ale uvité věnce se věšely také na dveře při příležitosti narození dítěte. K jejich zhotovení se používaly hlavně růže, hyacinty a lilie, ze zeleně vavřín, myrta a břechtan. Je potřeba zdůraznit, že květy jako růže, lilie, hyacint, fialka, karafiát, šafrán, máky, sasanky a laskavce byly znakem urozenosti a spolu s ovocem se aranžovaly do košů, které dekorovaly interiéry vyšší společenské vrstvy. Na sklonku antického období ovšem překročilo používání květin únosnou míru. Zejména za vlády císaře Nerona bylo zapotřebí velké množství květů růží, které se dovážely; jejich cena byla vyvažována zlatem. Se zánikem Římské říše skončila jedna významná epocha aranžování květin.

Za zmínku také stojí typ květinových vazeb, který vznikl na Dálném východě. Od 8. stol. n. l. se v Číně a Japonsku vyvinula úprava květin známá jako ikebana. Toto aranžerské umění je pro našince dodnes zahaleno tajemstvím. Oproti evropskému chápání krásy je základ ikebany ukryt v symbolickém a filozofickém obsahu.

Po zániku římské říše nastalo období, které příliš nepřálo aranžování květin a umění jako takovému. Církev potřebovala v této době upevnit své postavení a snažila se u prostého lidu potlačit vše světské. Proto bylo zahradní umění ukryto za zdi klášterů a královských zahrad. Nutno ale zdůraznit, že toto počínání přineslo jeden pozitivní aspekt. Díky mnichům se podařilo dochovat velké množství herbářů a informací o zahradních úpravách rajských dvorů (*paradisus, claustrum*). V této době se oblíbě těšily zejména léčivé byliny a koření, ale také růže, lilie, mečíky, kosatce, orlíčky, konvalinky, sedmikrásky nebo fialky. Postupem času se květiny ve formě kytic nebo aranžmá začaly objevovat jako výzdoba oltářů. Navzdory silnému vlivu církve se mezi lidmi uchovalo mnoho pohanských zvyků např. slavnosti jara a plodnosti nebo obvyčeje spojené s pohřbíváním, také věnečky zdobící hlavy dívek či vázání svazků bylinek nebo větviček.

Zatímco doba románská byla úspěšná na květinové dekorace, gotika přináší nové prvky jako květinové klobouky a znovu se objevují květinové dekorace v podobě girland a věnců a podlah pokrytých květinami. Zcela zvláštní význam nabývaly květiny v symbolice, zejména pak na erbovních obrazech šlechty.

Po temném období středověku přichází období renesance, která se vyznačuje oživením antického kulturního dědictví a hledáním krásy a harmonie. Květiny se opět začaly těšit velké oblíbenosti a staly se součástí běžného života. Díla renesančních malířů dokazují, že květiny byly opět upravovány do vysokých kytic, girland, věnců, zdobených byly okenní římsy a nástěnné police. Nově se aranžovaly do užitkových nádob, později

se začaly vyrábět nádoby určené speciálně pro květiny. Typickými květinami tohoto období byly lilie, růže, kosatce, karafiáty, kopretiny, hrachory, chrpy, slunečnice, ostrožky, orlíčky a cibuloviny. Jako zeleň se nejčastěji používal vavřík, myrta a větvičky s plody. Zajímavostí je, kolem roku 1635 vzrostl zájem o tulipány do takové míry, že mluvíme o tzv. „tulipánové horečce – tulipománii“, která dokonce ovlivnila ekonomickou situaci na několik let. Koncem 16. století je možné květiny objevit také jako přízdoby šatů a účesů.

Období baroka je typické pro rozvoj veškerých směrů umění. Pochopitelně květiny a květinová výzdoba zde představovaly nezastupitelnou úlohu. V blízkosti šlechtických sídel se zakládaly okrasné zahrady, které byly doplněny bohatou květinovou výsadbou. Květiny se opět dostávají na plátna barokních malířů. Květinová aranžmá této doby se vyznačují pompézností, barevností a bohatým sortimentem. Svě uplatnění zde nacházely růže, slunečnice, kosatce, pivoňky, karafiáty, tulipány, máky, ostrožky, sasanky, orlíčky, řebčíky. Typické pro barokní květinové dekorace je tzv. Hogarthova křivka neboli S-linie.

V polovině 18. století se objevuje nový sloh – rokoko, který hledá inspiraci v přírodě a dominují mu dekorativní křivky. Do jisté míry je také ovlivněn uměním Dálného východu. Aranžéři květin opustili od pompéznosti baroka a květiny začali upravovat do volnějších kompozic pastelových barev. Uplatnění zde nacházely květiny jako pomněnky, orlíčky, drobné růže a hrachory doplněné lusky, úponky a větvičkami. Květinová aranžmá byla umísťována do porcelánových nádob tvaru mušlí, listů nebo do čínských váz. Hojně se také dekorovaly slavnostní tabule, na

stoly se umísťovaly květinové girlandy a květy se také volně rozhazovaly po stole. Z tohoto období pochází také vázaná kytička zavinutá do kornoutku, tzv. pompadurka.

Rozmařilost rokoka byla ve druhé polovině 18. století vystřídána střídmejším klasicismem. I v úpravě květin došlo ke značnému zjednodušení, redukci počtu květů a barevné umírněnosti. Pro tvorbu aranžmá se využívaly nádoby z kamene, mírně zdobeného porcelánu nebo broušeného skla. Oblibu opět získaly věnce a girlandy. V tomto období se uplatňovaly zejména astrý, kopretiny, ostálky, jiřiny, prvosenky, konvalinky, divizny a sasanky.

Nového rozkvětu se aranžování květin dočkalo počátkem 19. století. Empír, zvaný také císařský sloh, byl postaven na květinových aranžmá umístěných v antizujících vazách. Samotné květinové dekorace byly upravovány do tvaru mohutných pyramid stojících v rytmicky se opakujících řadách. Sortiment byl tvořen hlavně velkokvětými růžemi, kosatci, mečíky, pivoňkami a jiřinami.

V 19. století nastupuje zcela neformální styl – romantismus, který se projevil zejména v přirozených zahradních úpravách. Práce s květinami se také zjednodušila, květy se jednoduše vkládaly do váz a jejich výběr nepodléhal pravidlům. Do tohoto období se datuje vznik květomluvy, která se zabývá symbolickým významem květin.

Ve 2. čtvrtině 19. století ovlivnil květinovou tvorbu německý a rakouský styl, tzv. biedermeier, pro který je typická malá kulatá kytice skládaná kolem středového květu do soustředných kruhů a zakončená látkovou nebo papírovou manžetou. Tento typ kytice se v různých obměnách používá dodnes. Také v tomto období

vzrůstá obliba dekorování interiéru rostlinami v květináči. Oblíbenými hrnkovými rostlinami byly fuchsie, rozmarýn, myrta, pelargonie a kamélie. Mimo jiné získalo také velkou oblibu zdobení plesových šatů tzv. květinovými držáky, které byly opatřeny řetízkem pro zavěšení na ruku.

Na přelomu 19. a 20. století vznikl poslední univerzální výtvarný sloh – secese. Charakteris-

tickým rysem je stylizace a bohatý ornament. Rostlinný motiv se bohatě objevuje ve všech uměleckých směrech. Květinová aranžmá byla ovlivněna vegetabilními prvky francouzské secese a vkládána byla do vysokých skleněných nádob. Oblíbené byly také džbány nebo nádoby s motivy květin a ptáků. Květinové dekorace pak byly velmi jednoduché a elegantní, typický byl i střízlivý sortiment. Mezi oblíbené květiny

MGP
Workshop

Výroba jarních dekorací
s Ing. Pavlou Koutnou

čtvrtek 30. 03. 2023 / 16:00–18:00
cena 500 Kč/dospělý, 50 Kč/dítě
doplňkový prodej věnců i v hlavní budově

Galerie Špalíček, Uprkova 18, vchod z Hradební ulice /rezervace na telefonu +420 608 808 718

MGP

Floristický workshop vázané kytice
nejen pro paní učitelku

povede Ing. Pavla Koutná

čtvrtek 29. 6. 2023 / 16:00–18:00
vstupné: 700 Kč / dospělý, 50 Kč / dítě

Galerie Špalíček, Uprkova 18, vchod z Hradební ulice
rezervace do 26. 6. 2023 na tel. +420 725 801 827 a email: pkoutna@muzeuempv.cz

Plakáty k floristickým workshopům Pavly Koutné. Zdroj: archiv autorky.

patřily lilie, kosatce, růže, chryzantémy, máky, šeříky, svlačce.

Ve 20. století zaznamenáváme mnoho pokusů o vytvoření nových stylů. Jako příklad je možné zmínit naturalismus, který se snažil o věrnou kopii přírody za použití trsů trav, větví a kamenů.

V době mezi světovými válkami dosáhlo české květinářství vysoké úrovně. Dekorovaly se nejen soukromé interiéry a slavnostní příležitosti, ale také oficiální prostory firem, bank, restaurací atd. V tomto období se těšily přízni převážně růže, orchideje, kaly, karafiáty, lilie, jiřiny, tulipány, pivoňky, mečíky atd. Do této doby se datuje zvyk při příležitosti návštěvy přinést květinu pro paní domu. Velikou módou bylo pěstování vzácných rostlin v domácích sklenících.

Válečné období přineslo pokles v květinářském oboru. Následující příchod socialismu a nepříznivé ekonomické hledisko bohužel tento trend prohloubil. Oproti západním zemím se u nás používal sortiment pěstovaný výhradně v tuzemských sklenících (karafiáty, frésie, chryzantémy, gerbery, ze zeleně asparagusy a interiérové kapradiny). Přes tyto nepříznivé podmínky došlo v sedmdesátých letech 20. století k rozvoji

aranžerského umění, a to zásluhou nově založených aranžerských škol v Praze, Brně, později v Děčíně.

Po roce 1989 se v souvislosti s celospolečenskými změnami zlepšují také podmínky v oboru aranžování květin. Vzhledem k otevření hranic se k nám začaly dovážet řezané rostliny z celého světa. Díky tomu došlo ke značnému posunu oboru, pro který se vžil pojem floristika. V roce 1991 byla založena nezisková organizace Svaz květinářů a floristů ČR, která mimo jiné pořádá soutěže, výstavy a odborné zájezdy.

Květiny od pradávna přitahovaly pozornost lidí a není divu, že tento zájem trvá dodnes. Vždyť květiny bývají bez nadsázky součástí života každého z nás od narození až po samotný konec. A jelikož touha osvojit si aranžerskou dovednost je stále atraktivní, nabízí od letošního roku Muzeum a galerie v Prostějově případným zájemcům pravidelné floristické workshopy. Pod odborným dohledem Ing. Pavly Koutné je možné se naučit základům floristiky. Vytvořené výrobky si pak účastníci mohou odnést domů. Bližší informace je možné nalézt na webových stránkách nebo sociálních sítích Muzea a galerie v Prostějově.

Pavla Koutná (* 1977) ukončila v roce 2002 studium na Mendelově zemědělské univerzitě, Zahradnické fakultě, obor zahradní a krajinářská architektura. Ve stejném roce založila firmu Květiny Floris a aktivně se věnuje floristice do současné doby. Od roku 2022 působí jako kurátorka botanické sbírky v Muzeu a galerii v Prostějově.

» pkoutna@muzeumpv.cz

Květinové výstavy Flora Olomouc jsou vrcholem floristiky

„Neustále rozšiřujeme portfolio top floristů, s nimiž spolupracujeme,“ říká ředitelka Výstaviště Flora Olomouc Ing. Eva Fuglíčková

Olomouc je metropolí floristiky především díky výstavám Flora Olomouc. Ředitelky olomouckého Výstaviště Flora Ing. Evy Fuglíčkové jsme se proto zeptali, jaké jsou současné trendy ve floristice či co obnáší floristické instalace.

Olomoučané jistě zaznamenali květinové pyramidy v centru města, řekněte nám něco o této instalaci...

Pyramidy se na náměstí poprvé objevily už před více než pěti lety. Poté jsme je v některých letech nahrazovali jiným typem výzdoby, jako byla například vloni Mozartova symfonie nebo kruhové záhony.

Pyramida je nejjednodušší záležitost, jakou lze instalovat, vytváří se výsadbou letniček. A to hlavně pelargonie, protože jsou nejjednodušší na údržbu. Je třeba mít na paměti, že centrum Olomouce je v létě velmi vyhřáté. Některé druhy rostlin to hůř snáší, nemůžeme je proto použít.

Jak jste si s tím poradili?

Zahradníci z Výstaviště Flora tak pro pyramidu sestavili kombinaci rostlin, které jsou na teplé počasí

uzpůsobené. Nejde jen o pelargonie, v pyramidách jsou i surfinie či ipomoea. Jsou sesazeny tak, aby barevně ladily a aby v pyramidách byl i kontrastní prvek. V řadě měst je tento typ výzdoby běžný a myslím si, že se na Horní náměstí hodí. Kromě pyramid jsme pro Olomouc připravili opět i green point. Letos bude stát u tržnice. V nádobách jsou tam vysázeny divočejší druhy letniček, patří k němu i lavičky, aby se lidé u tržnice mohli posadit. Takové zázemí zde chybělo, chceme v této lokalitě udělat oázu klidu.

Co Arionova kašna? Minulý rok dostala díky Výstavišti Flora Olomouc velice pěknou květinovou výzdobu. Bude zase?

Arionovu kašnu na Horním náměstí budeme letos také zdobit. Musím říct, že je to zajímavá floristická záležitost. Není to výsadba, jako již zmíněné pyramidy, je to už skutečně floristické aranžmá, které obsahuje libreto, jež laicky řečeno udává, proč daná výzdoba vypadá zrovna takto. Pracujeme zde se živými květinami. Zajímavé je, že chlór, který obsahuje voda v kašně, přispívá k tomu, že zde květiny vydrží déle.

Příprava květinové výstavy. Foto: Jan Krčmář, Výstaviště Flora Olomouc.

Chlór tedy kytkám nevdá?

Nevdá, květiny díky němu opravdu vydrží déle. Všichni známe ty různé pytlíčky, co v květinářstvích dostanete ke každé kytici – přípravky, které mají prodloužit životnost květin. Ovšem na Floristických dnech jsme se před nedávnem bavili, že řezané kytice rozhodně neškodí ani čistá voda bez jakýchkoli přidávaných látek.

Zmínila jste, že Arionova kašna je floristika a ne výsadba. Popište nám tedy prosím, co je to vlastně floristika.

Floristika jsou zjednodušeně řečeno květinová aranžmá. Například květiny na svatbu či k narozeninám,

smuteční vazba – to všechno je floristika. Vrcholem floristiky jsou naše květinové výstavy Flora Olomouc, tady je k vidění floristické umění nejvyšší kvality. Nejde zde však o to udělat jedno aranžmá nebo jednu kytici, naše výstavy jsou komplexní projekt. Vrcholnou floristikou je na olomouckém výstavišti pojetí centrální expozice v pavilonu A a také expozice v menších pavilonech. Důležité je nejen samotné aranžmá, ale i pojetí celého prostoru. Na naší výstavě je vždy možné vidět několik floristických technik a zejména i řadu menších jednotlivých florálních objektů vytvářejících celek, který je daný konceptem. Snažíme se akcentovat trendy floristických technik a zajímavých netradičních objektů.

Jsou ve floristice nějaké moderní trendy nebo směry?

Trendů je spousta, ale stále jsou platné i ty základní věci, jako je převislá kytka či vázání do spirály. V současnosti se hodně uplatňuje luční kvítí a netradiční řezané květiny. Gerbery, růže, karafiáty, frézie... To jsou všechno květy, které nás provází již léta a stále se z nich běžně váže. Vedle nich je tady ovšem řada „nových“ a dnes populárních květin. Ani ony však nejsou samozřejmě nově vyšlechtěné, ale začaly se kultivovat a cíleně pěstovat pro řez. Škála květin, jež se používají ve floristice, je tak čím dál širší. Dále je ve floristice samozřejmě velkým tématem udržitelnost a ekologie. Trend je co nejméně používat umělé materiály, jako jsou papíry, celofány, stuhu atd. V kurzu je návrat k přírodě. I my na Výstavišti Flora Olomouc jsme letos šli ekologickou cestou a cestou udržitelnosti.

Jak konkrétně?

Vůbec poprvé jsme při přípravě jarní výstavy Flora Olomouc v celé centrální expozici nepoužívali žádné aranžovací hmoty (například oasis či florex), do nichž se napíchávají rostliny. Všechny květiny byly usazeny přímo a pouze ve vodě. Nádherně vydržely po celou dobu výstavy, nemusely se měnit.

Co floristická obec, jak je vlastně početná?

Floristika je velmi rozšířená, zkoušejí to dnes hodně mladí lidé, lidé vzdělaní i v jiných oborech anebo v menším také maminky na mateřské. Výstaviště Flora Olomouc samozřejmě spolupracuje s top profesionálními floristy, funguje to velmi

Květinová expozice. Foto: Jan Krčmář, Výstaviště Flora Olomouc.

dobře. Znamých jmen, která s námi spolupracují – především při vzniku centrálních expozic na výstavách Flora Olomouc – je celá řada. Například Klára Franc Vavříková, která nedávno připravila kladně hodnocené aranžmá pro Cyrilometodějskou pouť na Velehradě. Spolupracujeme také s Pavlínou Švecovou či Zdeňkem Kupilíkem a také Marií Bittnerovou. Na příští rok máme domluvenou spolupráci se známou dvojicí floristů Janem Miltem

a Michalem Hauptem. Oba jsou absolventi rakouské floristické školy, jsou si ideově velice blízcí. Velmi se na tu spolupráci těším. Současně neustále rozšiřujeme portfolio top floristů, s nimiž spolupracujeme. Už do něj patří také Tamás Vígh, Jaromír Kokeš či Irena Smutná a Marie Doleželová, spolupracovali jsme také s Barborou Trundovou a Janou Trundovou z architektonického a design studia mimo-kolektiv. A tak bych mohla dlouho pokračovat. Chceme – a daří se nám to – našim návštěvníkům ukazovat skutečně špičkovou floristiku. Jde nám také o popularizaci floristiky, chceme ji ještě více dostat mezi lidi, a to zejména mezi mladé.

A daří se to?

Myslím, že ano. Lidé z oboru to velmi vnímají. Poslední dobou slýchám i od odborníků, že Výstaviště Flora a olomoucké výstavy mají zase „jinej odpich“, kvalita jde jednoznačně nahoru. A to člověk slyší strašně rád. Jsem také velmi ráda za tým, který na výstavišti máme. Velmi se snažíme, aby se naše kolegyně floristky stále vzdělávaly. Chodí proto na kurzy. Také my sami kurzy pořádáme, na výstaviště jezdí známí floristé, abychom se od nich mohli učit. Na to navazuje například náš Ples mezi květy, kde jsou výsledky těchto workshopů či seminářů prezentovány. Pořádáme také Flora Cup, což je soutěž, které se účastní jak mladí floristé, tak i ti seniorní. Snažíme se, aby tato olomoucká akce získávala na prestiži a stala se skutečně vrcholným floristickým setkáním. Nedávno jsme kupříkladu jednali s Robertem Bartolenem, což je evropská špička mezi floristy. Vypadá to, že by snad již příští rok mohl

Květinová expozice. Foto: Jan Krčmář, Výstaviště Flora Olomouc.

Floristky připravují Floru. Foto: Jan Krčmář, Výstaviště Flora Olomouc.

v rámci naší akce Rozkvetlé památky vyzdobit některý z olomouckých kostelů.

Když zmiňujete Rozkvetlé památky, představte nám tuto akci.

Rozkvetlé památky jsou náš projekt, který je za finanční podpory Olomouckého kraje navázán na podzimní výstavu Flora Olomouc – Hortikomplex. Trvá 10 až 14 dní, letos se koná od 5. do 15. října. V jeho rámci pozveme do Olomouce známé floristy. Na realizaci se podílí jejich tým i ve spolupráci s žáky středních zahradnických škol, takže floristé

mají k ruce také studenti. Dostanou ve spolupráci s tamními duchovními správci k dispozici jeden olomoucký chrám, ve kterém vytvoří unikátní aranžmá. Většinou se při tom snaží akcentovat tamní architekturu. Kostely bývají tři až čtyři, letos jde o Husův sbor, chrám sv. Mořice a sv. Michala. Lidé si pak mohou vyzdobené chrámy zdarma prohlédnout. Součástí akce jsou i komentované prohlídky chrámů s autory jednotlivých aranžmá, aktuální termíny najdou lidé na webu a sociálních sítích Výstaviště Flora Olomouc.

Tomáš Chalupa

Mám k ruce zahradníky z Výstaviště Flora – je to skvělý tým

Při naší návštěvě na Výstavišti Flora Olomouc jsme zde zastihli mistryni České republiky ve floristice z roku 2014 Kláru Franc Vavříkovou. Připravovala květinovou výzdobu pro Cyrilometodějskou pouť a slavnosti na Velehradě. Využili jsme tuto příležitost a položili jí několik otázek.

Zastihli jsme vás uprostřed práce na květinové výzdobě pro Velehrad, co se dnes dělo?

Na Výstavišti Flora již končíme. Následovat bude instalace přímo na Velehradě, což je úplný závěr práce floristy. Na začátku jsme se s paní ředitelkou olomouckého výstaviště Evou Fuglíčkovou a s administrátorem farnosti Velehrad. P. Josefem Čunkem setkali přímo na Velehradě, kde jsme takzvaně sladili noty. Řekli jsme si, co kdo od toho očekává. Pak přišla na řadu má kreativní stránka. Poodešla jsem opodál, vzala papír a začala kreslit.

Takže vaše práce je i o kreslení?

Přesněji řečeno, je to navrhování a projektová práce. V něčem se to podobá práci architekta nebo designéra. Člověk něco vymyslí, ale pak tomu také

musí dát jméno. Takže označit všechny konstrukce, popsat, jak to sestavit, aby to tak skutečně vypadalo i fungovalo. Je třeba si uvědomit, že jde o práci s živým materiálem. To znamená, že na základě požadavků vymyslíte, z čeho dané aranžmá udělat. Pokud má instalace trvat déle, musíte pracovat s kytkami, které jsou v danou dobu k dispozici a vydrží delší dobu. Musíte také vymyslet technologii, aby to vydrželo, počítat s údržbou, kterou už třeba bude zajišťovat někdo jiný. Podle toho se všechno poskládá, aby se dosáhlo správné textury, dynamiky, aby tam byly barvy, kontrasty... A pak samozřejmě vše napsat do tabulky a udělat rozpočet. A ještě je důležité zjistit, zda to všechno bude vůbec možné. To bývá často kámen úrazu, ale ne na Výstavišti Flora Olomouc, to musím říct. Co si při přípravách olomouckých výstav vymyslím, to prostě jde.

Jak dlouho jste projekt výzdoby Velehradu připravovala?

Na projekt Velehrad jsem měla 14 dní. To je velmi rychlá akce, kdy vznikl nápad, paní ředitelka Fuglíčková mi zavolala a sešli jsme se. Za čtrnáct

Klára Franc Vavříková. Foto: Jan Krčmář, Výstaviště Flora Olomouc.

dní se tohle celé skutečně dá poskládat. Je to ale možné jen za předpokladu, že fungují všechny složky, které se na tom podílí.

Musela jste řešit nějaký zapeklitý oříšek?

Mluvíme spolu na konci června, takže rostliny, které jsme do aranžmá na Velehradě vymysleli, není vůbec lehké sehnat. Už jsou mimo velké pěstitele, jsou k dostání pouze v obchodech nebo

u malých pěstitelů. V červnu je všechno vyprodané, teď už se zakládají kultury chryzantém. Posílala jsem paní ředitelce Fuglíčkové fotky z jednoho mělnického zahradnictví s tím, že kdyby bylo nejhůř, přivezeme je ze středních Čech. Zkrátka představy, které florista má, se musí sladit s tím, co je možné v danou dobu sehnat. Jednou jsme v rámci olomoucké akce olomoucké Rozkvetlé památky zdobili chrám sv. Mořice, to bylo myslím,

že v říjnu. Interiér kostela měl být laděn do modré barvy, takže jsem donutila zahradníka udělat lobelky na říjen. To už je problém, dny jsou krátké, slunce není moc, přesto se mu je povedlo pro ten účel vypěstovat.

Jste sama nebo pracujete s týmem lidí?

Třeba na Velehrad jsem jako kreativec sama, ale mám k ruce zahradníky z Výstaviště Flora Olomouc. Jsou to úžasní lidé a je to skvělý tým. Třeba teď dopoledne, to jsme si stříhli úplně virtuózní práci, musím je pochválit. Když děláme nějaký velký projekt, jako je třeba jarní výstava Flora Olomouc, tak už to ti lidé znají, už jsme na sebe naladěni. Na jednu etapu jsem měla svoje lidi. Víte my mluvíme při naší práci specifickým jazykem, je třeba se na sebe naladit a začít si rozumět. Pak už to jde samo.

Co vás čeká po Velehradě?

V srpnu pojedeme na mistrovství Evropy ve floristice juniorů. Máme tam i našeho reprezentanta za Českou republiku. V rámci mistrovství se uskuteční i zasedání Mezinárodní floristické asociace Florint, které jsme členy. Možná tam upečeme i nějaké překvapení pro Olomouc.

Jaký je vývoj ve floristice, dají se definovat nějaké trendy nebo styly?

Základ jsou barvy, což je vždy nějaký světový trend, který se propisuje nejen do módy, ale i do

dalších oborů včetně toho našeho. Letos byla vyhlášena barvou roku viva magenta. Tím se zabývají módní návrháři. Co se týče přímo floristiky, prochází podobným vývojem jako například architektonické slohy. Minulý režim byl ve znamení nedostatku, ale v důsledku toho vznikaly neuvěřitelné nápady. Devadesátky jak byly divoké v módě, tak byly divoké i ve floristice. Všude samé pozlátko, celofán. Bylo to šílené, technika v podstatě žádná, ale prostě to mělo to svoje.

A co dnes?

Nejsem si jistá, zda je to oteplováním planety, anebo covidem, ale prostě od té doby se hodně pracuje s přírodním materiálem. Zákazníci to chtějí a mimořádně cení. Chtějí to, co znají ze zahrad, co vidí běžně někde venku. Před lety to bylo nemožné, za to by lidé odmítali platit. Teď je doba opačná. Lidé chápou, že pořádnou kytku dělá sezóna, takže v červnu by kytice tulipánů moc radosti neudělala. Lepší je kytice růží, ale venkovních. Zkrátka lidé mají nyní preference nastavené jinak než dřív. Tehdy každý kupoval, co mu diktoval trh. Lidé šli do supermarketů a kupovali levné oblečení, jídlo i kytiky. Teď je to naopak. Každý hledá kvalitu a chce, aby to chutnalo, vonělo a bylo v souladu s přírodou. Je to návrat ke kráse samotné rostliny. Kytice se vážou tak, aby tam vynikla krása květin, a ne pozlátko kolem. Cení se nádherná, velká a prostorná kytice.

Tomáš Chalupa

Jedovaté rostliny v zeleni našich sídel na příkladu města Jeseníku

LUDMILA SLEZÁKOVÁ

Jedovaté rostliny jsou běžnou součástí našich životů. Obklopují nás v okolí našich domovů, v parcích, zahradách a často i v domácnostech. S tím, jak se moderní civilizace postupně odcizuje přírodě, se však vytrácí i všeobecné povědomí o nebezpečích jedovatých rostlin nebo jejich léčivých účincích.

O tom, zda je rostlina léčivá, nebo jedovatá, rozhoduje množství účinných látek, které v sobě obsahuje. Za jedovatou je považována taková rostlina, která po požití nebo vniknutí do těla jiným způsobem i v malém množství poškozuje zdraví, tzn. způsobí otravu. Rostlinné jedy (fytotoxiny) jsou produkty specializovaného metabolismu rostlin. Chrání ji před býložravci, jinými konkurujícími rostlinami, parazity či houbami, lákají opylovače nebo přenašeče semen. V těle rostliny mohou být tyto látky rozloženy rovnoměrně, častěji se však koncentrují v určitých orgánech, jako jsou cibule, hlízy, kořeny, plody, kůra, stonky, listy.

Mnohé z jedovatých rostlin jsou nicméně, jak již bylo řečeno, zdrojem účinných léčivých látek. Jako příklad jmenujme tis červený (*Taxus baccata*) obsa-

hující taxol využívaný k léčbě zhoubných nádorových onemocnění nebo náprstník vlnatý (*Digitalis lanata*), v němž nalezneme srdeční glykosid digoxin používaný k léčbě chronické srdeční nedostatečnosti. Za zmínku stojí rovněž mák setý (*Papaver somniferum*) obsahující morfin používaný k tlumení silné bolesti nebo durman obecný (*Datura stramonium*), jehož atropin se uplatňuje v očním lékařství a chirurgii.

Značnou oblibu dnes opět prožívá bylinkářství, signalizující tendence společnosti přiblížit se přírodě. V případě, že člověk sáhne po některém z řady druhů u nás rostoucích bylin, je však nezbytné umět rostliny bezpečně rozeznat. Občas se v tisku vyskytnou zprávy o otravě, kdy si např. lidé chtěli nasbírat medvědí česnek (*Allium ursinum*) a místo něj si domů přinesli listy konvalinky (*Convallaria majalis*) nebo ještě hůře ocunu (*Colchicum autumnale*).

Totéž platí rovněž při sběru jedlých plodů, kdy je třeba dohlížet hlavně na děti, které si mohou splést bobule borůvky s bobulí vraního oka (*Paris quadrifolia*) nebo rulíku zlomocného (*Atropa belladonna*). Ze zprávy Toxikologického informačního střediska za rok 2022 vyplývá, že 3 431 ze všech telefonických

Detail kvetoucího štědrce. Foto: autorka.

dotazů ze strany veřejnosti (což činí 13% všech dotazů) se týkalo právě otravy jedovatými rostlinami. Většinou šlo o náhodná požití dětmi, přičemž požití plodů výrazně převažovalo nad jinými částmi rostlin (47 ku 19%). V 7% případů šlo o kontakt s dráždivými rostlinami, které mohou vyvolat otok v ústní dutině a dušení, a necelé 1% volajících žádalo radu týkající se vypití vody z vázy po květinách.

Mít povědomí o jedovatosti rostlin se rozhodně vyplácí i na vlastní zahradě a v domácnosti, kterou sdílíme se svými dětmi a domácími mazlíčky, a přesto zde běžně pěstujeme řadu jedovatých

rostlin. Mezi oblíbené a zároveň hojně pěstované pokojové rostliny patří jak už svou jedovatostí proslulá mramornatka (*Dieffenbachia*), tak mnohé další, jmenujme *Philodendron*, *Monstera*, *Syngonium*, *Aglaonema*, *Anthurium*, potos (*Epipremnum*), řemenatku (*Clivia*), krotón (*Codiaeum*), různé druhy prýšců (*Euphorbia*) včetně oblíbené vánoční hvězdy, brambořík (*Cyclamen*), *Begonia*, *Ficus*, lopatkovec (*Spathiphyllum*) nebo *Zamioculcas*. Z okrasných dřevin v zahradách je stále oblíbený živý plot z vysoce toxických zeravů (*Thuja*) nebo zimostroázu (*Buxus*), dále se jedná o okrasné cypřišky (*Chamaecyparis*), jalovce (*Juniperus*), pěnišníky (*Rhododendron*), kaliny (*Viburnum*), popínavý břečťan (*Hedera*), zimolez (*Lonicera*) a další. Z bylin jsou jedovaté mnohé trvalky a cibuloviny: čemeřice (*Helleborus*), talovín (*Eranthis*), koniklec (*Pulsatilla*) řebčík (*Fritillaria*), konvalinka (*Convallaria*), tulipán (*Tulipa*) a mnoho dalších okrasných rostlin. Málokdo ví, že dokonce i některé užitkové plodiny mohou být za určitých okolností jedovaté. Lilek brambor (*Solanum tuberosum*) má jedovaté plody, zelené části hlízy, očka a klíčky, fazol obecný (*Phaseolus vulgaris*) zase může po požití syrových semen způsobit otravu. Pastinák setý (*Pastinaca sativa*) obsahuje furanokumariny, které způsobují fotodermatitidu projevující se zarudnutím a při delším vystavení pokožky světlu i vznikem drobných puchýřů.

Nepředpokládám, že by se město Jeseník nějak výrazně lišilo co do jedovatosti zeleně od našich dalších měst, ale přesto mě zajímalo, kolik druhů jedovatých rostlin zde vlastně roste. Jako vhodná příležitost to zjistit se ukázal vzdělávací a badatelský projekt s názvem T-expedice, v jehož rámci šest studentů ve spolupráci s Vlastivědným muzeem Jesenicka mapovalo výskyt jedovatých rostlin ve městě. Průzkum

probíhal v červnu roku 2022 a bylo nalezeno celkem 51 druhů jedovatých rostlin z 32 rostlinných čeledí. Nejpočetněji byla zastoupena čeleď pryskyřníkovité (Ranunculaceae), dříšťalovité (Berberidaceae), kosatcovité (Iridaceae), vřesovcovité (Ericaceae) a cypřišovitě (Cupressaceae). Téměř tři čtvrtiny zmapovaných rostlin byly středně nebo slabě toxické, zhruba 20 % rostlin bylo vysoce toxických a 10% extrémně toxických.

Vzrostlý tis u jesenického kina. Foto: autorka.

Mezi nejedovatější rostliny ve městě patří čemeřice černá (*Helleborus niger*), náprstník červený (*Digitalis purpurea*), kýchavice bílá (*Veratrum album*), z dřevin pak hojně rostoucí tis červený (*Taxus baccata*), jalovec (*Juniperus*), různé druhy cypřišků (*Chamaecyparis* spp.), bobkovišeň lékařská (*Prunus laurocerasus*), štědrenc odvislý (*Laburnum anagyroides*) a různé druhy zeravů (*Thuja* spp.).

Kvetoucí pěnišníky lemuji sousoší V. Priessnitzve ve Smetanových sadech. Foto: autorka.

Nejčastěji vysazovanou jedovatou rostlinou v Jeseníku je pěnišník (*Rhododendron*), zastoupený podílem 6 % ze všech jedovatých rostlin. V květnu jsou jeho keře doslova obsypány záplavou květů, a není tak možné si ho nepovšimnout. Nejlépe se ale pěnišníky vyjmají ve Smetanových sadech.

Smetanovy sady se rozkládají na pravém břehu řeky Bělé a jsou největším parkem ve městě. V jeho spodní rovinaté části se nachází hojně využívané dětské hřiště, tenisové kurty a odpočinková trávníková plocha, střední a horní svažité části parku jsou zase vhodné k procházkám či sportu, v prostoru zdejšího letního divadla pak probíhají kulturní akce. Na horní část parku navazuje městský les, který se táhne až

na Křížový vrch s kaplí sv. Anny, oblíbené místo turistů dnes i v minulosti. Celý park je protkán drobnými architektonickými památkami. Již od první poloviny 19. století se zde začaly budovat prameny ke zpríjemnění procházek lázeňských hostů. Prvním z nich byl v roce 1846 Tindalův pramen, o dva roky později nechali lázeňští hosté z Anglie postavit z místního mramoru třídílný pomník věnovaný Vincenzi Priessnitzovi, dnes známý jako Anglický pramen. Z dalších pramenů Smetanových sadů jmenujme ještě Neuburský pramen (1896), do roku 2010 nazývaný U Lva, a Skalku (1897). V bezprostřední blízkosti parku, na Horově ulici, se pak žíznivý návštěvník může občerstvit u Alžbětina pramene

z roku 1863, který vznikl jako poděkování občanů císařovně Sisi za založení nemocnice. Tento zdánlivě idylický a bezpečný prostor nám však mírně „narušuje“ květena, před níž by každý rodič měl své děti varovat. Z jedovatých rostlin zde kromě zmíněných pěnišníků najdeme cypřišek hrachonosný (*Chamaecyparis pisifera*), jalovec čínský (*Juniperus chinensis*), tis červený (*Taxus baccata*) a zerav západní (*Thuja occidentalis*), místy se zde objevuje i slabě jedovatý jírovec maďal (*Aesculus hippocastanum*). Nejvýznamnější památkou parku je pomník Vincenze Priessnitzze z roku 1909 od věhlasného sochaře Josefa Obetha. Jeho bezprostřední okolí zdobí, jak jinak, jedovaté pěnišníky.

Na jedovaté rostliny je ještě o něco bohatší hřbitov na Husově ulici. Najdeme zde cypřišky, např. dva krásné exempláře cypřišku nutkajského (*Chamaecyparis nootkatensis*) s převislými větvemi, tis červený (*Taxus baccata*), jalovec (*Juniperus*), zerav západní (*Thuja occidentalis*), zimozelen vřdyzelený (*Buxus sempervirens*), břečťan popínavý (*Hedera helix*), mahónii cesmínolistou (*Mahonia aquifolium*) nebo barvínek menší (*Vinca minor*). V trávníku v horní části hřbitova jsou pak hojné orlíčky (*Aquilegia vulgaris*), prvosenky (*Primula sp.*), sasanky (*Anemone nemorosa*) aj.

Za zmínku jistě stojí i štědřenec odvislý (*Labrum anagyroides*) rostoucí v parčíku na náměstí

Hrdinů, kde býval do konce 19. století původní městský hřbitov. Další strom stejného druhu roste u kina ze strany k autobusovému nádraží. Štědřenec, byť vysoce toxické, na jaře bohatě kvetou velmi dekorativními žlutými hroznými květy, a proto se využívají jako okrasné v parcích i zahradách. Jedovatá je celá rostlina, především lusky. Štědřenci u kina dělají společnost též jedovaté bobkovišně (*Prunus laurocerasus*), okrasné stálezelené keře středomořského původu. Z druhé strany kina roste rozložitý tis červený (*Taxus baccata*), který jistě svým vzrůstem upoutá návštěvníky Jeseníku při opuštění autobusového nádraží. Další tisy rostou v nedalekém parku na náměstí Svobody, kde jsou sestříhány do úhledného živého plotu.

Průzkum města Jeseníku tak plně potvrdil, že jedovaté rostliny jsou zcela běžnou součástí městské veřejné zeleně. Jedovaté byliny tvoří přirozenou součást trávníků v parcích i na sídlišťích, ruderalních stanovišt, příkopů a okrajů cest, jsou vysazovány do okrasných záhonů v městské zástavbě. Podobně i jedovaté dřeviny tvoří významnou součást veřejné zeleně zkrášlující městské prostředí. Cílem tohoto textu rozhodně nebylo zahájit cílenou eliminaci těchto vysoce estetických prvků našich sídel, pouze poukázat na to, že není vždy zlatem vše, co se třpytí a voní, a že i při kochání se pohledem na květenu našich domovů bychom měli být ostražiti.

Ludmila Slezáková (* 1980) působí jako biolog Vlastivědného muzea Jeseníka, zabývá se především botanikou.

» biolog@muzeumjesenik.cz

Barokní zahrady v Olomouci

LEOŠ MLČÁK

Barokní zahrady, upravené ve francouzském stylu, se nacházely jak ve vnitřním hrazeném městě, tak i na jeho předměstích. Malé zahrady měla na parkánu téměř každá kanovnícká rezidence, biskupský palác i některé řeholní domy. Mezi nejvýznamnější patřily zahrady v premonstrátské kanonii na Klášterním Hradisku a zahrada kanovníka a mořického probošta Františka Řehoře Gianniniho na předměstí, kterou dokumentuje veduta Olomouce zachycující město roku 1758. Namaloval ji kolem roku 1760 olomoucký malíř Jan Dominik Klein starší (1712–1763), který se na vedutě sám zobrazil. Na Klášterním Hradisku existovala starší konventní zahrada a mladší zahrada opatská. Kromě nich byl zahradnický upraven také rajský dvůr.

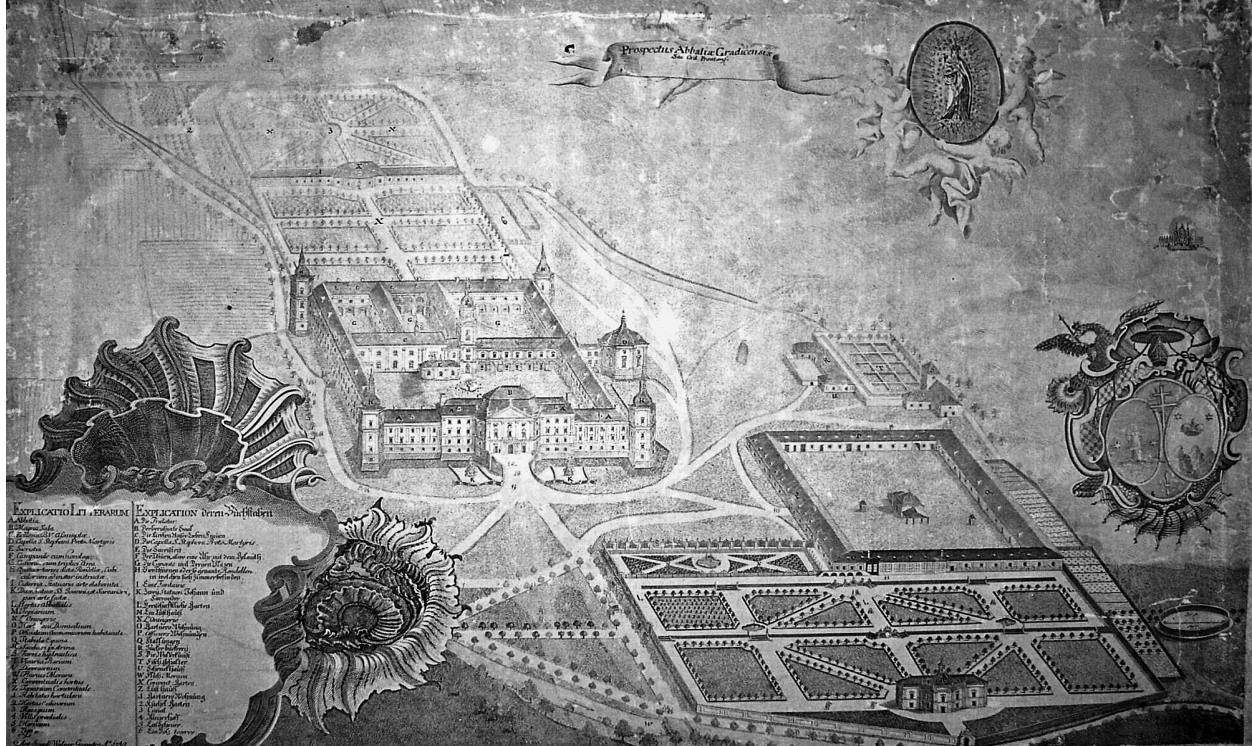
Konventní zahrada

Konventní zahrada navazovala na severní stranu raně barokního konventu, postaveného opatem Norbertem Želeckým v letech 1686 až 1702. Stavba konventu byla dokončena centrální věží, která byla součástí jeho jihovýchodního křídla s konventním kostelem sv. Štěpána a knihovnou v patře. Podle grafického

vyobrazení kanonie z roku 1749 se konventní zahrada skládala ze dvou ohrazených částí, předělených oválným letním refektářem s dvěma postranními křídly a dvěma malými nárožními rondely. Letní refektář byl stavebně dokončen roku 1694. Vyzdoben byl nedochovanou freskou namalovanou podle ikonografie hradiského konventního malíře Dionýse Strausse (1660–1720).

Obě části zahrady byly komponovány na střední komunikační osu, která procházela oboustranně průchozím letohrádkem s funkcí slavnostního letního refektáře. Přední část byla rozdělena do šesti obdélných polí a všechny její cesty byly roubené alejemi stromů. Zadní v obou nároží okosená část měla paprskovitou dispozici, uprostřed s vodní nádrží. Také všechny její, do všech stran se rozbíhající, cesty roubily po obou stranách aleje stromů, v létě poskytující žádaný stín. O detailních úprava všech takto vniklých ploch nejsme informováni, je ale pravděpodobné, že byly upraveny do obvyklých ornamentálních vzorů ze stříhaných keřů a vysazených květin.

Severně za konventní zahradou se nalézal libosad a druhý nový hospodářský dvůr, dokončený roku 1736 za opata Norberta Umlaufa. Prostory konventní

Perspektivní plán premonstrátské kanonie v Olomouci, grafika z roku 1749. Foto: Leoš Mlčák.

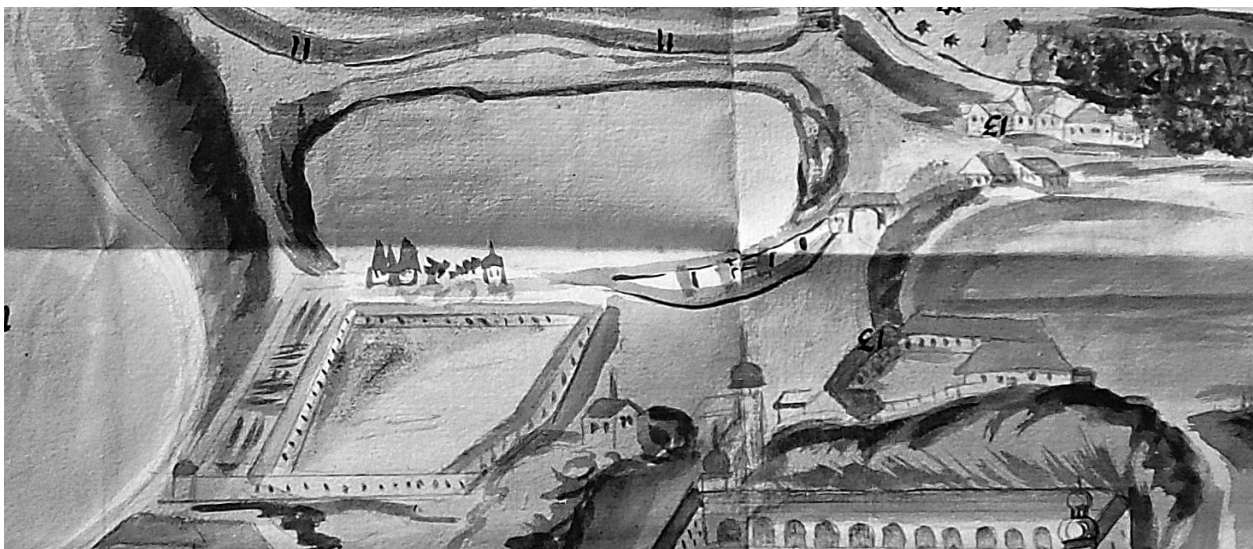
zahrady sloužily ke každodenním shromážděním a rozmluvám po jídle. Do zahrady se patrně vstupovalo z chodby přiléhající k přípravně refektáře v severním křídle konventu. Konventní zahrada, navazující s ohledem na její privátní charakter bezprostředně na konvent, je na perspektivním plánu z roku 1749 značena písmenem X, letohrádek písmenem Z, příbytek zahradníka, který měl na starosti péči o zahradu číslem 1. Pod číslem 2 se nachází užitková zahrada sloužící pro potřeby kuchyně, číslu 3 náleží kruhová nádrž uprostřed okrasné zahrady. Číslo 4 odkazuje na hospodářský dvůr se stájemi pro dobytek. Stodola k uložení píce a hospodářského nářadí má číslo 5, dřevník v podobě ohrazeného obdélného prostranství v sousedství kanonie a okrasné zahrady

číslo 6. Součástí zahrady byla velká oranžerie, deníkem kanonie zmiňovaná roku 1761.

Opatská zahrada

Na jihovýchod od kanonie se rozkládala okrasná opatská zahrada. Podle akvarelem kolorované perokresby z roku 1691 byl původně na jejím místě rybník s přilehlými rybími sádkami. Na břehu rybníka stál malý letohrádek a na něj navazující starý hospodářský dvůr se štěpníci, užitkovou zahradou a velkou roubenou stodolou. V denících kanonie je opatská zahrada poprvé připomínána 12. dubna 1695, kdy v ní byla provozována hra lusu pyramidarum.

Po dvou požárech starého Hospodářského dvora byla po roce 1715 zahájena výstavba nového, dodnes

Výřez z kolorované perokresby uložené v Moravském zemském archivu v Brně. Foto: Kateřina Dolejší.

existujícího Hospodářského dvora, sloužícího převážně k obytným účelům. V nové většinou jen přízemní barokní budově bylo zřízena obydlí pěti hradiských oficiálů. Na jaře roku 1718 byl dvůr dokončen. V květnu se do něj nastěhoval hradiský purkrabí a zahradník, v červnu i správce obilnic. Stavbu 7. července 1718 slavnostně posvětil převor kanonie. V srpnu roku 1718 byla na průčelí dvora osazena socha řádového patrona sv. Norberta s kovovými olivovými ratolestmi a znak stavebníka opata Benedikta Bönische, zhotovený Baldassarem Fontanou. V letech 1716–1719 byla v novém dvoře vybudována sýpka, stodola, bažantnice, okrasná zahrada s fontánami a skleník s pomerančovníky. V roce 1723 byl u něj postaven včelín.

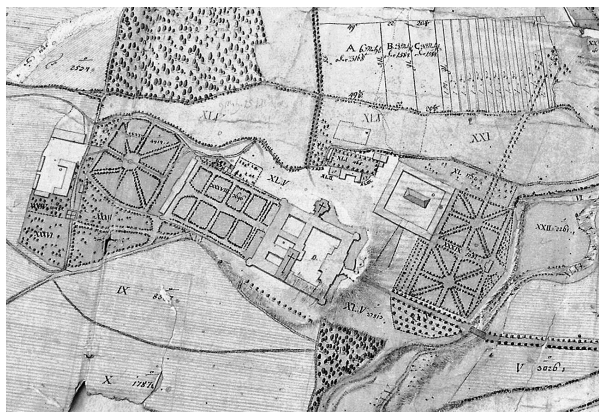
Po dokončení Hospodářského dvora, v němž se již od počátku počítalo se vznikem oranžerie a se zázemím pro zahradníka, započalo budování přilehlé

opatské zahrady. Deníky kanonie o vzniku barokní zahrady mlčí. Je ale pravděpodobné, že její konečná podoba vznikala spíše postupně a s ohledem na to, že mezi lety 1726–1732 se kanonie věnovala výstavbě západního křídla nové prelatury a stavbě kostela sv. Štěpána, který vznikl náhradou za prvotní raně středověký kostelík stojící už od počátku mimo opevněný klášterní areál.

Dokončenou opatskou zahradu dokumentuje opět až perspektivní grafika z roku 1749. Malá oranžerie se skleníkem se nacházela v levé části jižního křídla nového Hospodářského dvora a byla prosklenou částí obrácena do opatské zahrady. Ve výroční den svého zvolení 5. června 1752 dal v tomto skleníku prostřít stůl pro 36 hostů opat Pavel Václavík. Stalo se tak v souvislosti s posvěcením nového letohrádku v opatské zahradě. Podoba letohrádku na grafice z roku 1749, tak patrně vychází z jeho dosud ještě tehdy

plně nerealizovaného návrhu. Patrový letohrádek měl obdélnou dispozici s předstupujícím jednoosým rizalitem ve středu průčelí. Fasádu, členěnou kordónovou římsou a v patře pilastry, prolamovala okna rámovaná šambránami a trojúhelníkovými frontony. Z mansardové střechy se nad rizalitem vypínala jehlancová střecha ukončená věžičkou. Letohrádek stál na hlavní komunikační ose zahrady s pravidelnou parkovou úpravou a ohradní zdí prolomenou bránami zdobenými kamennými sochami puttů, osazených na kamenných římsách sloupků členěných kanelovanými pilastry s korintskými hlavicemi. Torza těchto soch s neznámými atributy dokumentují dobové fotografie ze druhé třetiny 20. století. Na sloupcích ohradní zdi obrácené k průčelí kanonie se nacházely kamenné vázy.

V roce 1756, v souvislosti s tehdejšími vojenskými událostmi, bylo z nařízení velitele olomoucké vojenské pevnosti generála Ernsta Dietricha Marschalla (1692–1771) zahájeno bourání ohradní zdi okolo zahrady opatství. Se zemí měl být srovnán i nedale-

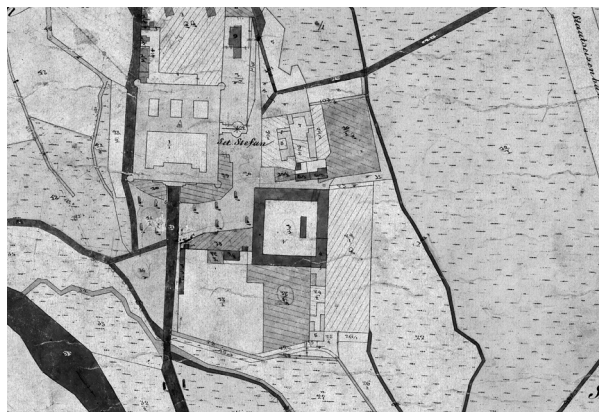

Výřez z otisku plánu Stablního katastru z roku 1834. Foto: Leoš Mlčák.

ký hostinec i nedávno velkým nákladem postavený letohrádek v opatské zahradě. Ke zboření letohrádku i hostince pak nakonec skutečně došlo.

Po zrušení kanonie roku 1784 bylo rozhodnuto, že její budovy budou sloužit Generálnímu semináři, josefinskému státnímu studijnímu ústavu, určenému výchově budoucích kněží pro celou Moravu. Roku 1790 byl Generální seminář zrušen a Hospodářský dvůr byl následně využíván již jen jako sídlo správy bývalého klášterního velkostatku. Dolní panství, jehož správním centrem bylo Klášterní Hradisko, koupil od Náboženského fondu roku 1826 v dražbě za 410000 zlatých Filip Ludvík hrabě Saint Genois d'Anneaucurt (1790–1857), císařsko-královský skutečný tajný rada a komorník.

Po roce 1850 byla správa panství vykonávána i nadále z Klášterního Hradiska, i když jeho správce v šedesátých letech dočasně sídlil v Žerotíně. Ovocná škola byla v roce 1867 pronajata škole na Klášterním Hradisku. Opatská zahrada byla tehdy nově předělena novým dřevěným plotem postaveným

Výřez z katastrálního plánu z roku 1872 uloženého v Zemském archivu v Opavě, pobožce Olomouc. Foto: Leoš Mlčák.

středem hlavní severojižní komunikace. Dřevěnou halu v zahradě navrhl a postavil olomoucký tesař Jan Kulhánek. Dne 12. ledna 1878 si statek zakoupil Jan z Liechtensteina a začlenil ho do rozsáhlého rodového majetku. Z okrasné zahrady se stala zahrada užitková.

Vývoj v opatské zahradě za patrimoniální správy dokumentují dva katastrální plány z roku 1834 a 1872, na nichž je již dobře patrná počínající devastace opatské zahrady. Katastrální plán z roku 1834 je císařským otiskem Stablního katastru, plán z roku 1872 byl pořízen tehdejšími majiteli panství. Na obou plánech je patrné zachování ohradní zdi, ovocného sadu v pravé části zahrady a její rozdělení na dvě části s umístěním dodatečných zděných užitkových staveb. Nyní prochází opatská zahrada rozsáhlou rekonstrukcí.

Zahrada kanovníka Gianniniho

Zahrada s letohrádkem a oranžerií olomouckého a vratislavského kanovníka Františka Řehoře Gianniniho, markýze z Capineta (1693–1758) se nacházela mimo hrazené město, v místě Envelopy. Měla nepravidelný tvar, obepínala ji na jedné straně zídka a na dalších stranách ploty. V její jižní části stál obdélný přízemní letohrádek s mansardovou střechou se

dvěma vikýři. Fasádu ve středu prolamoval obdélný vstupní portál a po jeho obou stranách dvě okna. Vedle letohrádku stála obdélná oranžerie se sedlovou střechou a původně umělá zátoka řeky Moravy s přístavištěm. Na místě přístaviště později vznikla ještě za Gianniniho života předsunutá hradba barokní pevnosti. Zahrada je zachycena na mapách Olomouce a roku 1758, už ve svém torze s předsunutou hradbou, i na obraze olomouckého malíře Jana Dominika Kleina (1712–1763). Naposled ji zaznamenává mapa z doby kolem roku 1790.

Budovatel zahrady hrabě Giannini patřil k významným osobnostem barokní Olomouce. Roku 1722 se stal proboštem farního kostela sv. Mořice a roku 1748 scholastikem olomoucké kapituly. Vynikal svými nadprůměrnými jazykovými znalostmi, vlastnil knihovnu o 6 600 svazcích a byl aktivním členem první učené společnosti v rakouských zemích, olomoucké Societatis incognitorum (Společnosti neznámých). Byl velmi dobře informován o dobových duchovních proudech v katolické církvi i počínajícího osvícenectví. Je spojen se stavbou proslulých Englerových varhan, dokončených v kostele sv. Mořice roku 1745, a barokní přestavbou svého letního sídla zámku ve Velkém Týnci, jehož součástí se rovněž stal samostatně stojící letohrádek.

Leoš Mlčák (* 1948), historik umění, absolvent FF UP Olomouc. Působil jako památkář na Památkových ústavech v Ostravě a v Olomouci a jako kustod v Muzeu umění v Olomouci. Zabývá se dějinami barokního malířství, kampanologií a regionálními dějinami umění. Je autorem a spoluautorem řady odborných publikací. Provádí stavebně historické průzkumy památek a podílí se na jejich obnově.

» mlcakleos@seznam.cz

Ovocné odrůdy v zámecké zahradě ve Velkých Losinách

RICHARD JAŠŠ

Zahrady, které vždy obklopovaly panská sídla, plnily kromě okrasné role také funkce praktické, tedy poskytovaly zeleninu a ovoce pro vrchnostenskou kuchyni. Nejinak tomu bylo v případě velkolosinského zámku. Původně byla kolem zámku zbudována především okrasná zahrada. Vznikla patrně v roce 1602 a rozkládala se v prostoru dnešní oplocené zahrady za západním křídlem starého zámku na pravém břehu náhonu zámeckého mlýna. Již na nejstarších vyobrazeních zámku z roku 1739 je zřejmé, že celé jižní předpolí zámku bylo obklopeno rozsáhlým ovocným sadem a prostor původní okrasné zahrady tvořily porosty tzv. okrasné a kuchyňské zahrady. Tyto zahrady byly však v té době ve stínu nové rozsáhlé barokní zahrady francouzského typu rozkládající se pod vrchem Strážníkem na místě dnešního anglického parku s rybníkem. I když i tato ryze okrasná zahrada byla lemována ze strany přiléhající k potoku Losince rozsáhlým ovocným sadem. Údržba okrasné zahrady se však krátce po smrti jejího stavitele Johanna Ludwiga

von Zierotin začala správa panství spřádat plány na její racionalizaci výsadbou užitkových rostlin a ovocných dřevin (dochovaný plán úprav zahrnuje výsadbu 600 ovocných stromů). Později, na počátku 19. století, došlo k úplné likvidaci tohoto zahradního monumentu.

První konkrétní zmínky o výsadbách ovocných stromů pocházejí ze vzpomínek Franze Slabého mladšího, zámeckého zahradníka, a tradují se na počátku 19. století. Bohužel nejsou známy žádné plány výsadeb ani jmenovité seznamy ovocných odrůd, které v té době byly vysázeny v zámeckých zahradách. Slabý se ve svých memoárech věnoval hlavně společenskému dění na panství. Je to velká škoda, jelikož on sám byl zkušeným a ceněným pomologem, který nejen vytvářel ovocné výsadby na liechtensteinském velkostatku, ale hojně také v oblasti ovocnářství prováděl osvětovou činnost mezi Podesenskými sedláky. Je patrně jeho zásluhou, že Podesní se na počátku 20. století začalo říkat v odborných kruzích „ovocná komora Moravy“.

Z dobových pohlednic a především z leteckého snímkování z 30. a 50. let (1953) 20. století je

Pohled do zámecké ovocné zahrady před její reaktivací, podzim 2016. Foto Richard Jašš.

zřejmé, že ovocná výsadba zabírala v 1. polovině 20. století část zahrady přiléhající k okresní silnici do Žárové, dále menší část zahrady na západ od zámku, která však sloužila především jako zahrada zeleninová, a také pozemky na úpatí vrchu Strážníku mezi starým pivovarem (později zahradnickým domkem) a kolonií panského velkostatku. Za silnicí mezi potokem Losinkou (Aubach) a panskou sýpkou se nacházel také rozsáhlý několikahektarový polní sad. Z prvních třech sadů se zachovala

do dnešních dnů torza, nejvíce původních stromů zůstalo v zahradě u silnice. Polní sad byl zlikvidován prakticky úplně na úkor ovocné školky místního státního statku, dnes již také zaniklé, někdy v 60. letech 20. století. Zachovalo se jen několik velmi zanedbaných jabloní v prostoru břehového porostu Losinky a také několik stromů za panskou sýpkou. Tyto pozůstatky původních ovocných výsadeb, pocházejících patrně z počátku 20. století a obnovovaných v průběhu 1. poloviny

tohoto století byly na podzim roku 2015 a 2016 autorem určeny. Výsledky poté porovnány se starými výsadbami v samotných Losinách i okolí a také s katalogem ovocné sadby lázeňských Podesenských ovocných školek (Tesstaler Baumschulen), které byly hlavním místním zdrojem sadby také pro liechtensteinské panství. Již podle prořidlého a nesouvislého sponu je zřejmé, že velké množství ovocných stromů, především hrušní, třešní a krátkověkých odrůd jablek v původní výsadbě chybí. Proto následný výčet nalezených odrůd rozhodně není kompletní, možná ani zcela reprezentativní, ale jiný podklad prostě nemáme. Výčet uvádí jednotlivé odrůdy, především jablek, přítomné v zámecké zahradě ve Velkých Losinách. Lokalizace jednotlivých stromů je zaznamenána v plánu na zadní předsádce obálky. Jelikož docházelo k roubování na nejrůznější podnožový materiál, především rozličné semenáče, přeroubování starších stromů, přestárnutí stromů, jsou některé výsledky určování s otázníky. Veškeré stromy na zahradě jsou zapěstovány jako vysokokmeny, méně jako polokmeny.

Největší část zachovalých ovocných stromů tvoří jabloně, proto se budeme na prvním místě věnovat právě jim. Několik odrůd se v zahradách kolem zámku vyskytuje dokonce hned ve více exemplářích, což může svědčit o jejich veliké oblibě, ale také jen o jejich dlouhověkosti – možná jiné mnohem hojněji zastoupené odrůdy se prostě jen nedochovaly. Mezi tyto jablečkové odrůdy patří rozhodně Gdánský hranáč (Danziger Kantapfel), červené masné jablko s typickými hranami, dozrávající v říjnu. Tato stará odrůda byla mezi německými ovocnáři velmi oblíbená pro svoji nenáročnost, kvalitu ovoce a odolnost vůči mrazům.

Zde se vyskytuje hned ve třech zanedbaných, ale plodících exemplářích. Častý výskyt v celém Podesní je patrně způsoben jeho odolností a především mrazuvzdorností, díky níž přestál bez úhony i katastrofální zimu 1928–1929. Další odrůdou, která se vyskytuje hned třikrát, je Soudkový řehťáč (Prinzenapfel). Velmi stará odrůda s typickým soudečkovitými plody, ve kterých zvučí často volná jádra, se vyznačuje opět chutnými plody, odolností a nenáročností na pěstování. Zámecké stromy vykazují na poměry solidní vzrůst a hojnou plodnost i nadprůměrnou velikost plodů. Opět se jedná o odrůdu všeobecně oblíbenou v Podesní odolnou proti mrazu. V sortimentu zachovaných stromů jsou hojně zastoupena renetová jablka, což jen dokládá jejich velkou oblibu na počátku 20. století. Vyskytují se zde jak Blenheimská renetka (Goldrenette von Blenheim), tak Muškátová (Muscat Renette), Landsberská (Landsberger Renette), Baumannova (Baumanns Renette) a patrně i Kasselská renetka (Grosse Kasseler Renette). Všechny tyto stromy jsou velmi zanedbané, ale plodí. Plody však

Plody jablečné odrůdy Aurora. Velmi odolná odrůda s masnými, na pohled krásnými, leč chuťově průměrnými plody je typická pro oblast Podesní, podzim 2016. Foto Richard Jašš.

Velká ovocná zahrada při okresní silnici do Žárové. Pohled ze silnice, počátek 20. století. Zdroj: archiv Richarda Jašše.

trpí většinou strupovitostí, černou plísní a jinými houbovými chorobami pramenícími z hustého zanedbaného obrostu koruny. Jedná se o odrůdy v kraji běžné až časté, které se vyznačují velmi chutným ovocem. Blenheimská reneta se poněkud vymyká svým bujným vzrůstem a nízkou odolností vůči mrazu, stejně jako Baumannova reneta, která nemá tak výtečné ovoce a trpí především ve vlhku strupovitostí. Kasselská reneta je vyloženě moštovou odrůdou se značnými sklony ke strupovitosti na rozdíl od renety Landsberské, která na strupovitost tolik netrpí, je velmi plodná a dobré chuti. Není však příliš mrazuvzdorná a hlavně ovoce je velmi náchylné na otláčení, takže není vhodné k přepravě. Snad nejvhodnější do zdejších poloh se jeví svojí mrazuvzdorností a celkovou odolností Muškátová reneta. Stará odrůda se vyznačuje i velmi chutnými plody, které vydrží dlouho na stromě.

Při návštěvě zámecké zahrady zaujmou i laického návštěvníka bezesporu dva stromy nápadně bujného a zdravého vzrůstu, které se nadto vyznačují pravidelnou obroční plodností, a to i přes

dlouhodobou absencí údržby. Jedná se o odrůdy Strýmka (Grosser Rheinischer Bohnapfel) a Jeptiška (Roter Eiserapfel). Především první odrůda je v Podesní jednou z nejhojnějších. Obě odrůdy mají jinak mnoho společných vlastností. Obě tvoří velké zdravé koruny, stromy jsou odolné proti mrazu a také proti strupovitosti. Jedná se o velmi pozdní odrůdy, které se v době česání vyznačují tvrdostí, což je předurčuje k snadnému nakládání, dopravě a skladování v kretech. Fakticky se jednalo při vhodném skladování o jablka, která vydržela až do další sklizně v červenci následujícího roku. Je zajímavé, že Strýmka patří dodnes k velmi hojným odrůdám ve starých výsadbách. Jeptiška, často také nazývaná „Železné jablko“, se zde vyskytuje velmi vzácně. Fakticky je znám v Podesní jenom tento strom v zámecké zahradě.

Z raných jablečných odrůd se v zahradě vyskytuje hned ve dvou exemplářích jablko Croncelské (Transpatente de Croncels). Zámecké stromy jsou

Ovocné výsadby u zeleninové zahrady při západním křídle vysokého zámku ve Velkých Losinách z úbočí Strážníku. Jablkoň v popředí je Gdánský hranáč, který zde roste dodnes, 60. léta 20. století. Zdroj: archiv Richarda Jašše.

zanedbané a mají drobné ovoce, dobře pěstěné stromy této odrůdy plodí pravidelně velká, chutná a atraktivní jablka, bohužel dlouho nevydrží a jsou extrémně náchylná k otlačení. Stromy jsou však odolné proti mrazu. Užitím podobná odrůda, kterou zde opět nalezneme hned na dvou stromech, je tzv. Grávštýnské jablko (Gravensteiner), poměrně rané, velmi atraktivní jablko s krásně žíhanými, šťavnatými a chutnými plody. Opět však dlouho nevydrží a trpí strupovitostí. Zástupcem v Podesní velmi oblíbených tzv. kožených jablečných odrůd je zde tzv. Boskoopské jablko (Schöner von Boskoop), které se zde vyskytuje v obou známých formách, tedy v běžné i červené. Stromy tvoří rozložitě bujně koruny a dosahují vysokého věku. Ovoce se vyznačuje tuhou kožovitou slupkou, pro kterou je možno s ním dobře nakládat a přes zimu je úspěšně skladovat. Jedná se o tzv. „kožuchy“, které byly v oblasti severní Moravy velmi oblíbené. Navíc netrpí strupovitostí a nepadá větrem. Poslední odrůdou, kterou se podařilo na zámecké zahradě nalézt, je tzv. Ribstonské jablko (Ribstoner Pepping). Stará odrůda v Podesní celkem hojně pěstovaná především v alejích. Má bujně mohutné koruny s krásně probarvenými, matnými plody výborné chuti. Oblíbené bylo také pro mrazuvzdornost, trvanlivost a odolnost plodů.

Rozhodně zajímavé je pozastavení u podnožového materiálu stromů v zámecké zahradě, který u zanedbaných stromů v některých částech zahrady zmladil a bylo proto možno jej také určit. Jedná se o pestrou směsici především semenáčů. Nejčastěji se jedná patrně o semenáče jablka odrůdy Trierské vinné (Trierer Weinapfel), na kterém jsou naroubovány především některé renety, pak jsou také zastoupeny semenáče Knížecího zelené-

Letecký snímek areálu zámku Velké Losiny i se zeleninovou a s ovocnými zahradami a částí anglického parku, 60.–70. léta 20. století. Zdroj: archiv Richarda Jašše.

ho (Grüner Fürstenapfel). U několika stromů došlo zjevně k přeroubování dřívější kulturní odrůdy odrůdou novou, např. Americký krasokvět (Gelber Bellefleur) byl přeroubován Landsberskou renetou.

Většinu výše popsanych odrůd nalezneme v sortimentu lázeňských Podesenských ovocných školek ve Velkých Losinách z 30. let 20. století, který se nám zachoval. Výběr odrůd sortimentu byl zjevně zaměřen na jablka mrazuvzdorná (katastrofální zkušenosti ze zimy 1928–1929). Z tohoto sortimentu jsme při výzkumu našli odrůdy Gdánský hranáč, Grávštýnské, Croncelské, Kasselskou, Baumannovu, Landsberskou, Blenheimskou renetu, Americký krasokvět a Boskoopské. Je zajímavé, že z lázeňského sortimentu chybí v zámecké zahradě v okolí dosud ve starých výsadbách hojně rozšířené odrůdy Průsvitné letní a Charlamovský, dále Coxova renety (mohla být při určování autorem zaměněna za Renetu muškátovou), Kardinál žíhaný, Lebelovo jablko, tzv. Líbinské, Bernské růžové a Parména zlatá zimní. Zcela zarážející je

absence jedné z nejrozšířenějších odrůd v Podesní, a to Moravské jaderničky, která se hojně pěstovala pro nenáročnost a hojnou plodnost a také se používala jako podnož. Očekával se také výskyt alespoň některé z odrůd Boikovo, Citrónové zimní, Grahamo-vo, Kanadská reneta, Knížecí zelené, Kožená reneta, Sudetská reneta, Hornokrajské malinové, Matčino anebo Vejlímek červený, které se v oblasti dosud hojně vyskytují.

Na druhou stranu se v torzech polního sadu za okresní silnicí do Žárové zachovalo v ubohém stavu několik exemplářů velmi zajímavé jabloňové odrůdy Aurora (Morgenröte). Tato americká odrůda se vyznačuje překrásnými velkými hranatými lesklými plody, které jsou však jen druhořadé chuťové jakosti. Navíc strom je celkem vnímavý ke strupovitosti a zahnívání plodů. Tato odrůda se těšila v Podesní na počátku 20. století veliké oblibě a i v odborné literatuře je uváděn její výskyt především „na Šumpersku“. Lázeňské zahradnictví tuto odrůdu uvádělo jako svoji specialitu a hojně ji rozšiřovalo. Aurora je hojně zastoupená také v torzech výsadeb v samotných lázních. Je to jedna z odrůd, o jejichž rozšíření se patrně zasloužil profesor Adametz z Vídně, který se přestěhoval na penzi do Losin a který u svého domu zřídil rozsáhlý sad, kde pěstoval odolné odrůdy ovoce

získané při cestách po Pobaltí a Rusku. Také Aurora je uváděná v původním sortimentu zahradnictví z 30. let 20. století chybně jako ruská odrůda.

Kromě jablek se v zahradě vyskytují také ořešák, 3 hrušně a 10–15 slivoní. Hrušně po sledované dva roky neplodily, takže nebylo možno je řádně určit, ale dle habitu lze soudit, že se jedná o krajové semenáče nebo odrůdy plánil se blížící, např. o Špinku (Gute Graue). Slivoně jsou povětšinou stromy v zániku, přestárlé anebo výmladky stromů již pokácených nebo odumřelých. Patrně se jednalo především o Švestku domácí a ve dvou případech také o Durancie.

Je zjevné, že se velká část ovocných stromů ze zámeckých výsadeb z nejrůznějších důvodů nedochovala, o to zajímavější jsou však pozůstatky těchto výsadeb. Snad se do původního sortimentu, způsobu výběru odrůd a také do odhalení zdroje sadby podaří časem vnést více světla nálezem nějakého nám zatím neznámého archivního zdroje nebo svědectví. Iniciační efekt jistě přineslo i otištění tohoto článku v místním vlastivědném časopise *Podesní*, jelikož v roce 2020 provedla správa státního zámku ve Velkých Losinách prořezávku stávajících ovocných stromů, odstranění přestárlých a náletových porostů a výsadbu zcela nových vysokokmenných ovocných stromů.

← Vysokokmeny jablečné odrůdy Strýmka si zachovávají i ve vysokém věku (zde asi 100 let) plodnost a zdravý, mohutný vzrůst. Strýmka v zahradě losinského zámku, podzim 2016. Foto: Richard Jašš.

Richard Jašš (* 1974) vystudoval Přírodovědeckou fakultu UP. V současnosti provozuje likérku a destilérii Ullendorf ve Velkých Losinách. Dlouhodobě se zabývá regionální historií Šumperska a německým národním emancipačním hnutím na území Československa. Je šéfredaktorem vlastivědného časopisu *Podesní* a je autorem několika historických monografií.

» richardjass@seznam.cz

Příběh šternberského městského parku

VLASTA HLŮZOVÁ

Severomoravské město Šternberk si vskutku nemůže na nedostatek zeleně stěžovat, snad by se dalo i bez nadsázky říci, že „zeleň tu má zelenou“. Nejenže sama „Matka příroda“ zasadila toto sídlo do půvabného krajinného reliéfu na rozhraní rovinaté Hané a úpatí pohoří Nížkého Jeseníku, ale město má i svou „vodu“ – říčku Sitku a Sprchový potok. Generace zdejších obyvatel na zeleň ve městě také pamatovaly (i za německé éry města v letech 1625–1945), a tak většinu šternberských ulic lemují travnaté pásy se vzrostlými stromy anebo keři, rodinné domy a vilky mají pěkně upravené zahrady i předzahrádky a ani starším panelovým sídlištím ze 70.–80. let 20. století veřejná zeleň se stromy, keři a odpočinkovými lavičkami nechybí. Místní zajímavostí je již od roku 1998 každoroční výherní soutěž o nejhezčí venkovní květinovou výzdobu, hodnocená ve čtyřech kategoriích: nejhezčí okno, balkon, předzahrádka a kategorie podnikatelská.

V době první republiky byla široko daleko vyhlášena svou celoroční harmonickou barevností květin okrasná zahrada zdejšího textilního podni-

katele Hermanna Grögera (otce významného malíře Kurta Grögera), rozkládající se na svahu pod šternberským hradem, jezdily ji obdivovat výpravy z širokého regionu i z Olomouce.

V současné době patří k pamětihodnostem města Šternberka také městský park (dříve Stadtpark). I on skrývá svůj historický příběh.

Jeho vybudování inicioval někdejší významný občan města a rodák Wilhelm von Herzog (15. 4. 1857 – 3. 8. 1931), středoškolský pedagog, vyučující na zdejší německé reálce a později na odborné škole tkalcovské, malíř autodidakt a kulturně-osvětový pracovník, aktivně působící v místním pěveckém sboru, hudebním divadle, muzeu a také jako předseda místního okrašlovacího spolku.

Park měl být vybudován na ploše bývalého katolického hřbitova na tzv. Olomouckém předměstí, čtvrti za někdejšími městskými hradbami. Ostatní šternberské hřbitůvky byly zrušeny již dříve na základě císařského reskriptu Josefa II. z 23. 8. 1784, jenž zakazoval pohřbívání zemřelých uvnitř měst a osad. Na šternberském předměstském hřbitově poblíž špitálního kostelíku v Olomoucké ulici se

však pohřbívalo dál, třebaže byl také hygienicky nevhodný, ležel v cestě pramenům pitné vody a rozkládal se i nad obytnými domy, ale byl „mimo osadu“. Proto byl zrušen až v roce 1908 a pro všechny zemřelé bez rozdílu náboženského vyznání byl pak vybudován nový hřbitov s již potřebnou větší rozlohou, a to na pozemcích zakoupených od knížete Jana II. z Lichtenštejna u sousedních Lužic. Nový hřbitov byl otevřen od 1. 7. 1909. Ze starého hřbitova sem byl přenesen centrální kříž a také některé monumentální staré náhrobky významných osobností města.

Přípravné práce na budování městského parku byly zahájeny v roce 1925 odstraňováním starých křížů, náhrobků, pomníků i obvodových zdí. Okrašlovací spolek však neměl na nákladnou rekonstrukci dostatek finančních prostředků, a tak realizaci projektu převzalo do své režie v roce 1926 město. Vznikl též tříčlenný parkový výbor (učitel Franz Schmidt – předseda, mistr krejčí Franz Czerny – pokladník, Hieronymus Schlossnikel, bývalý starosta města). Tento samostatný výbor pak shromažďoval potřebné finance prostřednictvím veřejných sbírek, výnosů koncertů a jiných společenských akcí, ale i velkomyslných peněžních darů některých občanů.

Tehdejší šternberský starosta Stefan Malý nejdříve oslovil vídeňské zahradní architektky s žádostí o vypracování projektu parku, avšak jejich finanční požadavky byly příliš vysoké, a tak nakonec svěřil tento úkol mladému zahradníku nového městského hřbitova Edmundu Riedlovi.

Ten vyřešil plochu někdejšího hřbitova na svahu mezi dnešními ulicemi Svatoplukova (tehdy předměstská kolonie Schottenfeld) a ulice Sadová (Klostergasse) velmi dobře. Půdorysně má tato plo-

cha obdélníkový tvar, jehož delší strana je orientována ze svahu dolů směrem na západ. E. Riedl tuto plochu po délce prořezal dvěma rameny zdola se do stran rozcházejících promenádních alejí a v horní části parku obě vycházkové trasy příčně propojil. Tato kratší, ale širší promenáda vytvořila hlavní osu parku. E. Riedl též vybral vhodné druhy stromů, keřů a květin pro výsadbu. O zeleň v parku i na novém hřbitově se pak poctivě staral.

Městská kapela se svým šéfdirigentem Rudolfem Baschnym věnovala výnos svých pravidelných nedělních koncertů na stavbu hudebního pavilonu s pamětní deskou, zaznamenávající informace o vzniku parku. Vybudováním hudebního pavilonu byla v roce 1928 výstavba parku dokončena, pokračovalo však ještě jeho zkrášlování. Např. architekt Friedrich Hermann Lange dodal zdarma vázy a fontánu, stavitel Moritz Helm zhotovil toalety a také městští radní vysázeli poblíž vchodu do parku symbolickou skupinu dvanácti nádherných rudých růží na vysokých stoncích. Dvanáct radních, dvanáct růží. Jedna z nich patřila jedinému zástupci Čechů ve dvanáctičlenné německé městské radě a jednomu ze dvou Čechů v šestatřicetičlenném městském zastupitelstvu – řídícímu učitelé české menšinové školy obecné Petru Zapletalovi (1885–1963).

Významný místní architekt Osvald Veth se zasloužil o vybudování parkového altánku, jenž byl dokončen a slavnostně otevřen koncertem železničářské kapely (3. 3. 1931). Altán byl zbudován ve stylu art-deco, stavba však dle odborníků nese rovněž prvky kubismu, futurismu a secese. Parková komise pak altánek – tzv. Trinkhalle – pronajímala na letní sezónu (1. 5. – 30. 9.) cukráři Hansi Hoffmannovi. Návštěvníci parku, dospělí,

mládež, děti i posluchači pravidelných svátečních koncertů se zde mohli osvěžit limonádou, ledovou kávou, zmrzlinou, nabízely se též obložené chlebíčky a pečivo, avšak prodej alkoholických nápojů tu byl zakázán.

Nový areál parku, místo odpočinku i zábavy zdejších obyvatel, byl tehdy vnímán jako skutečná „ozdoba města“ a jeho zelená oáza. V letech po překonání tíživé poválečné krize, ale již také začínající světové hospodářské krize i místní politické krize představoval tento projekt pro vedení města ten nejnákladnější.

Ještě několik desetiletí po druhé světové válce byl šternberský městský park, od roku 1946 již s názvem Tyršovy sady (po obrozenci a spoluzakladateli Sokola Miroslavu Tyršovi /1832–1884/), místem procházek a tichého posezení dospělých i romantických podvečerních procházek ve dvou, vycházek a her těch nejmenších z mateřských školek v malém dětském koutku, nenápadně skrytém mezi košatými keři poblíž pravé aleje, ale též cílem vlastivědných vycházek starších školáků. Zázitkem pro děti i dospělé bylo uvidět zde někdy dva procházející se krásné pávy, náležitě se chlubicí svým nádherným peřím.

Od roku 1965 se v levé dolní části parku začaly konat také veřejné vzpomínkové slavnosti u příležitosti významných státních svátků – vždy s proslovem, žakovskou recitací, hudbou a kladením věnců u jednoduché jehlancovité mohyly, toho roku zde zbudované k počtě padlých osvoboditelů města v roce 1945. (Nyní tento památník dominuje vojenské části městského hřbitova u Lužic.)

Po odchodu správce parku a městského zahradníka Františka Kuxe, jenž se o park v letech 1945–73 pečlivě staral (po roce 1949 v rámci Ko-

munálních služeb města Šternberka), byla v parku prováděna pouze nejnutnější údržba dřevin a úklid nečistot. Vybavení parku začalo chátrat, v nočních hodinách ho ničili různí vandalové. Již ani sportovními organizacemi nevyužívaný parkový altánek byl zdevastován natolik, že mu hrozila demolice, avšak na podnět olomouckých památkářů a zejména díky podpisové petici šternberských občanů se město nakonec rozhodlo pro jeho rekonstrukci. Podpořilo ji finančně i Ministerstvo kultury ČR a dne 29. 4. 2015 udělilo této výjimečné stavbě historické, umělecké a urbanistické hodnoty status kulturní památky.

Renovovaný altánek pak získal v prestižní celostátní soutěži Památka roku 2019 3. místo a mimoto také ocenění spolku Zelená Olomouc. Nadále se počítá s kulturně-osvětovým i společenským využitím altánku formou krátkodobých zájmků.

Odborná studie Obnova a rekonstrukce Tyršových sadů byla zpracována již v roce 1998, úpravy parku začaly probíhat po etapách. Během zimy 2012 v něm byla odborně provedena asanace dřevin a na jaře dalšího roku zahájena nová výsadba.

Poslední rozsáhlá revitalizace provedla v Tyršových sadech řadu změn. Některé přestárlé stromy byly pokáceny, dosazeny již částečně vzrostlé stromy, opraven a doplněn vnitřní parkový komunikační systém, rekonstruováno veřejné osvětlení i historická kašna. Přemístěna byla též druhá „kašna“ (složitý náhrobek ze starého hřbitova, tzv. výklenková kašna), stojící před pásem vysokých křovin u plotů soukromých zahrad napravo s parkem sousedící vilové Žižkovy ulice. Byl demolován starý hudební pavilon, obnoven a doplněn mobiliář parku, doplněny, upraveny a částečně

Týršovy sady z ptáčích perspektivy. Foto: dronem z výšky 200 m pořídil K. Fiala.

i vydlážděny vnitřní parkové komunikace a schůdky, vyrovnávající výškové rozdíly svažitého terénu. Městský park se začal také více otevírat veřejnosti; konají se v něm např. koncerty pod širým nebem, divadelní vystoupení místního ochotnického spolku ŠOK (Šternberští ochotníci komedianti) a jeho přespolních hostů, ale též některé sportovní akce

škol anebo vlastivědné vycházky, zaměřené ponejvíce na poznávání různých druhů keřů a stromů. Rostou zde ponejvíce javory, habry, jeřáby, ze vzácnějších druhů listnáčů např. buk červenolistý nebo jinan dvoulaločný.

Nyní začíná představenstvo města Šternberka (na základě již připravených projektů) realizovat

také svou vizi o budoucnosti Tyršových sadů a jejich znovuuvedení mezi tradiční kulturně-sociální prvky města. Současně chce park uchovat v důstojném a reprezentativním stavu pro budoucí generace zdejších obyvatel i návštěvníků Šternberka a také zvýšit zájem veřejnosti o návštěvu parku.

Základní členění parkové plochy se od doby založení parku nezměnilo, stopy činnosti šternberského rodáka, zahradníka Edmunda Riedla (5. 1. 1889 – 29. 4. 1938), jsou tu dodnes patrné. Stejně jako na hřbitově, kde jeho památku připomíná velký náhrobek při pravé hřbitovní zdi. Nájemcem hřbitova se pak stal jeho syn Erich, jenž však musel po válce se svou rodinou odejít do Německa. Zde ve městě Külsheim (Baden Württemberg) pokračuje v profesní tradici již třetí generace této rodiny (vyhlášená zahradnická škola, květinářství).

Vstoupí-li nyní návštěvníci šternberských Tyršových sadů do městského parku zdola od zatáčky u kostelíka v Olomoucké ulici, mohou projít levou, širší alejí podél sousedícího prostoru zahradnictví až k renovovanému altánku a vystoupat před ostrou zatáčkou Opavské ulice na chodník při ulici Sadové, asfaltový chodník pravého ramene parkové aleje s javorovým stromořadím nás dovede až k výstupním schůdkům na týž chodník naproti budově sociálního ústavu Vincentinum. Obě tyto procházkové trasy parkem doplňují odpočinkové lavičky. Příčná alej v horní části parku nabízí návštěvníkům Tyršových sadů odpočinek také na sedací zídce, lemuující jednu stranu aleje. Zde mohou vnímat tiché šumění fontány historické kašny, od roku 1962 památkově chráněné,

Náhrobek zahradníka Edmunda Riedla na novém šternberském hřbitově. Foto: K. Fiala.

a pokochat se průhledem mezi zelenými korunami stromů, jež rámují obraz části města s dominantou mohutného dvouvěžového barokního chrámu Zvěstování Panny Marie.

Celá horní část městského parku je převážně jeho klidovou zónou a odpočinkovým místem. Dolní část parku tvoří stále se rozrůstající hřiště. Od zatáčky v Olomoucké ulici sem dojdeme po nových schodech i po cestě s rampou pro kočárky. Přitom nemůže ujít naši pozornosti nalevo ve svahu stojící a pěkně opravená jednopatrová školní budova, která původně sloužila zdejší odborné škole tkalcovské, později učilišti závodu Chronotechna a v současné době Střední odborné škole lesnické a strojírenské Šternberk.

Existence protější jednopatrové budovy, stojící opodál při pravé straně vstupního chodníku do parku, je potvrzena již na počátku 17. století. V historické topografii Olomouckého předměstí je zaznamenáno, že domek zakoupil v roce 1605 Tomáš Pietsch, správce hřbitova a hrobník, a po něm jej vlastnili další majitelé – rovněž hrobníci. Byl zde tedy již tehdy v provozu katolický hřbitov, avšak v jeho severovýchodním cípu pohřbívali až do roku 1840 i luteráni. Koupí dalších zahrad na svahu se hřbitov postupně rozšiřoval. Po jeho zrušení v roce 1908 byla budova hrobníka přestavěna na bytový dům, zajímavý i svou polohou nad

obloukovitým mostním podchodem do dolní cesty pod parkem, vklíněné do svažitého terénu. Nyní je v přízemí starobylé jednoposchoďové budovy příjemná nekuřácká restaurace s kavárnou a venkovním posezením – oblíbené místo přátelského setkávání, relaxu a pohody občanů i návštěvníků parku.

Upravené a rozšířené hřiště u restaurace má nyní kromě pískoviště, kolotočů a skluzavek pro ty nejmenší také dvě nově instalované lanové průlezký, jež mají ve své konstrukci obsaženy barevné plastové kryty, připomínající na zeleném pozadí stromů hvězdy. Atypické strany horolezecké stěny tvoří siluetu pomyslného města a záměrně tak poněkud skrývají hřiště před pohledy z parku. Autoři projektu nazvali hřiště „Město a hvězdy“ podle stejnojmenného románu anglického spisovatele Artura Charlese Clarka (1917–2008). Od července 2014 doplňuje atrakce hřiště ještě posilovací zařízení pro starší děti – street workout park. Nejnovějším herním prvem je na hřišti multifunkční sestava tzv. „stromověží“ s průměrnou mírou rizika jejich využití zdatnými dětmi ve věku 3 až 14 let.

Šternberský městský park Tyršovy sady sice stojí návštěvníkům za zhlédnutí v každou roční dobu, avšak přepestrá barevná paleta podzimně zbarveného stromového listí je tu přece jen nekrásnější!

Vlasta Hlůzová (* 1935) žije ve Šternberku, kde působila jako učitelka na základní škole (aprobace český jazyk, dějepis, výtvarná výchova). Zabývá se kulturní historií šternberského regionu.

» bronislav-hluz@volny.cz

Má 89 let a je stále svěží, stále krásná

VLADIMÍRA JAŠKOVÁ, TOMÁŠ LEHOTSKÝ

Právě tolik let se Prostějov může pyšnit svou botanickou zahradou. A to doslova „svou“, protože město ji založilo již v roce 1934 a spravuje ji dodnes. Zahrada, proměnlivá během ročních období, je oázou barev, tvarů a vůní, které okouzlí každého návštěvníka. Vždy něco zajímavého a nového nabídne tomu, kdo projde nenápadnou brankou z Lidické ulice jen kousek od rušného centra města.

Kde a jak to všechno začalo?

Prostějovská botanická zahrada má již dlouhou historii. První snahy o její vybudování jsou připisovány středoškolskému profesorovi Václavu Spitznerovi, který od roku 1877 vyučoval na zdejší české zemské vyšší reálce. Všestranný přírodovědec, botanik a také geolog založil v roce 1898 slavný Klub přírodovědecký a stal se také jeho prvním předsedou. S velkým zaujetím navštívil během svých studijních cest pro Evropě řadu botanických zahrad v Dánsku, Německu a Francii a našel zde inspiraci pro realizaci takového zařízení i v Prostějově. Po jeho předčasné smrti v roce 1907

pokračovali v jeho úsilí další členové klubu. Jejich snahy začaly být reálné teprve v okamžiku, kdy se naskytl vhodný pozemek v podobě zrušeného hřbitova u kostela sv. Petra a Pavla v ulici Lazarety (později Zelená, nyní Lidická ulice). Hřbitov byl zrušen v roce 1900 a od té doby pustl. Než se tento pozemek změnil v zahradu, však uplynula dlouhá doba. Teprve v roce 1924 zaslali tehdejší předseda klubu dr. Jaroslav Mathon spolu s jednatelem klubu prof. Františkem Cwetlerem prostějovské městské radě návrh na založení botanické zahrady. Městská rada zahájila jednání s Arcibiskupskou konzistoří v Olomouci o převodu pozemku do majetku města, což se podařilo až v roce 1931. Důležitým okamžikem se stal 21. březen 1933, kdy městská rada tento návrh schválila. Projekt budoucí zahrady vypracovala správa městského zahradnictví. Vybudováním zahrady bylo pověřeno kuratorium, složené ze členů klubu, pedagogů a dalších výrazných osobností veřejného života tehdejšího Prostějova. Členy kuratoria byli: středoškolský profesor Dr. Bohumil Hacar – přední prostějovský pedagog a astronom, první předseda kuratoria,

Kuratorium v botanické zahradě v roce 1934. Zleva doprava stojí: V. Otáhal, F. Kocourek, R. Wolf, M. Nováčková, J. Choděra, F. Starý, J. Nedělník, F. Havránek, R. Vařeka, J. Sedláček, B. Hacar, K. Bezdíček, F. Skýpala. Zdroj: fotoarchiv Muzea a galerie v Prostějově.

Stanislav Tesař – učitel, Josef Blekta – ředitel měšťanské školy v Plumlově, P. František Starý – katolický duchovní, Rudolf Wolf – středoškolský profesor, ing. Josef Nedělník – stavitel, Marie Nováčková – středoškolská profesorka, Karel Bezdíček – středoškolský profesor, Richard Vařeka – továrník, František Skýpala – člen městské rady a František Havránek – správce městského zahradnictví. Později výrazně ovlivnili vývoj zahrady ještě další osobnosti dodatečně jmenované do kuratoria – středoškolský profesor Vilém Otáhal a učitel Jaroslav Choděra, který byl správcem v letech 1937–1949.

Slavnostní otevření zahrady

Po ustavující schůzi městské rady 24. března 1933 se kuratorium začalo pravidelně scházet a pracovat na konkrétních úkolech. V počátcích budování zahrady měla městská správa k dispozici své odborné zařízení, kterým bylo městské zahradnictví. Jeho správci, zkušenému zahradníkovi Františku Havránkovi, byl svěřen i projekt zahrady. Výběr rostlin byl od počátku zaměřen regionálně, základem výsadby bylo rostlinstvo Prostějovska. Inspirací pro tvůrce zahrady byla Spitznerova práce *Květena okresu prostějovského a plumlovského* z roku 1887. Projekt zahrady

Pohled do areálu botanické zahrady v době jejího otevření. Zdroj: fotoarchiv Muzea a galerie v Prostějově.

počítal s pozemkem o výměře přibližně 1,2 ha, na kterém naplánovalo kuratorium dvě oddělení: stromové a bylinné. Část stromová (arboretum), ve které měly být vysázeny domácí i cizokrajné dřeviny, měla parkové uspořádání a byla umístěna přímo u kostela sv. Petra a Pavla. Pro bylinnou část zahrady v prostoru bývalého hřbitova v dnešní Lidické ulici navrhl F. Havránek dvě velké elipsy rozdělené na jednotlivé záhony v podobě výsečí a doplněné betonovými nádržemi pro vodní a baheňní rostliny. Zde byly rostliny uspořádány podle

botanického systému. Své místo zde našly také luční byliny, polní plevele, druhy mokřadů a bažin, okrasné zahradní rostliny, léčivé i jedovaté rostliny. Pro prezentaci stepní flóry byly v zahradě vybudovány vápencové skalky. Návštěvníci si tam mohli prohlédnout nejzajímavější rostliny významných botanických lokalit Prostějovska a Vyškovska: Kosíře a Větrníků. Rostliny byly vypěstovány ze semenného materiálu nasbíraného přímo na těchto lokalitách J. Choděrou a M. Nováčkovou. Plánované byly ještě další modely květen Přediny

u Dobrochova, Grygova a Hněvotína. Zahradu zdobilo také rozárium a pestré kolekce kosatců, rododendronů a pivoňek. Nadšení všech tvůrců zahrady vedlo k tomu, že na podzim roku 1934 se již nacházelo v arboretu 75 stromů a keřů a v zahradě celkem 447 keřů a stromů a 1 597 druhů a nižších taxonů bylin. Slavnostní den nastal 9. září 1934, kdy byla zahrada předána prostějovské veřejnosti jako Spitznerovy sady.

Jak šel čas v zahradě

Po otevření zahrady se zde prezentované botanické sbírky dále rozšiřovaly. Členové kuratoria získávali nové rostliny vlastním pěstováním, nákupy, dary a také sběrem přímo v terénu. Skladbu rostlinných sbírek významně ovlivnila i spolupráce s představiteli okolních, již dříve založených zahrad v Brně a Olomouci. Zahrada fungovala ve městě i ve válečných letech 1939–1945. Také v této

Slavnostní otevření botanické zahrady 9. září 1934. Zdroj: fotoarchiv Muzea a galerie v Prostějově.

době, i když v omezené míře, podnikali členové kuratoria studijní a sběrné cesty. Po osvobození se také výrazně zvýšila návštěvnost. K důležité změně došlo v roce 1949, kdy byla zahrada zařazena do Sdružených komunálních podniků města Prostějova, závodu Sady a zahradnictví. Ve stejném roce ukončilo svou činnost i kuratorium. Arboretum bylo začleněno do městské veřejné zeleně, bylinný oddíl dál fungoval pro veřejnost. Jeho rozloha ale byla zredukována na 0,5 ha v roce 1951, kdy byla část původní výměry přiřčleněna ke kasárnám v Jezdecké ulici a část poskytnuta školám jako pozemky. Zahrada byla v tomto období v poněkud zanedbaném stavu a v letech 1961–1965 byla pro veřejnost dokonce uzavřena. V roce 1966, kdy přešla jako součást veřejné zeleně pod správu Technických služeb města Prostějova, byla opět otevřena a za provozu nastala její obnova. Z původní výsadby zůstalo několik vzrostlých stromů, např. jinan dvoulaločný (*Ginkgo biloba*) a křehovětvec žlutý (*Cladrastis lutea*) a také keřů, např. kolkwitzie krásná (*Kolkwitzia amabilis*), fontanězie Fortunova (*Fontanesia fortunei*). Od 70. let 20. století bylo postupně rušeno rozárium, růže byly nahrazovány trvalkami, jehličnatými a listnatými dřevinami. Původní ovocné stromy vysázené v jižní části zahrady byly postupně káceny a na uvolněných plochách přibývaly některé zajímavé stromy, které působily jako výrazné dominanty, např. liliovník tulipánokvětý (*Liriodendron tulipifera*). V roce 1977 bylo zaznamenáno v botanické zahradě 1 500 označených rostlin ze 105 čeledí, 60 velkokvětých hybridů růží a dřeviny, jejichž

Spitznerovy sady – park u kostela sv. Petra a Pavla. Foto: Tomáš Lehotský.

počet byl ale výrazně limitován malou výměrou zahrady. V té době se zde nacházely i různé odrůdy ibišků a dále hortenzie, šácholany, dřišťály, skalníky, zimolezy a pivoňky. Z konifer to byly cypřišky, jalovce, smrky a zeravy. Z vysazených pěnišníků a také vřesovců a vřesů byla již tehdy vytvořena atraktivní zákoutí.

Na přelomu tisíciletí

Zahrada, ačkoliv nevelká svou rozlohou, mohla vždy konkurovat větším zařízením v rámci celé republiky. Zachovaly se v ní jedinečné ukázky regionálních ekosystémů a slouží také k záchraně vzácných a chráněných rostlin. Významnou roli hraje zahrada ve výuce botaniky žáků a studentů nejen prostějovských škol. Pravidelnými návštěvníky jsou zahrádkáři, skalničkáři a pěstitelé léčivých rostlin. Je nedílnou součástí městské zeleně a poskytuje obyvatelům Prostějova prostor k relaxaci a odpočinku. Přesto byl před rokem 1989 plánován přesun zahrady na jiné místo, nebo dokonce její zrušení. Velmi negativní dlouhodobý vliv na zahradu mělo také těsné sousedství a provoz kasáren.

Činnost zahrady v její novodobé historii ovlivňoval Poradní sbor botanických zahrad, který zde v roce 1994 při příležitosti 60. výročí založení botanické zahrady dokonce uspořádal svoje zasedání. Od roku 2005 hájí zájmy těchto zařízení Unie botanických zahrad České republiky, kam byla 10. ledna 2008 přijata prostějovská zahrada. V roce 2009 si připomněla zahrada své 75. narozeniny řadou zajímavých akcí. Patřil k nim odborný seminář pod názvem *Quo vadis, botanická zahrado?*, dále vydání publikace a výstava v Muzeu Prostějovska. V roce 2012 byla zahrada přejmenována na Botanickou zahradu

Petra Albrechta na počest přírodovědce, botanika a ochránce přírody, který tragicky zahynul v roce 2001.

V současné době patří k významným dřevinám rostlinné sbírky zahrady křehovětvec žlutý (*Cladrastis lutea*), jinan dvoulaločný (*Ginkgo biloba*) a liliovník tulipánokvětý (*Liriodendron tulipifera*). Listnaté dřeviny jsou zastoupeny lískou tureckou (*Corylus colurna*), bukem lesním (*Fagus sylvatica* 'Rohanii') a několika druhy japonských javorů. K tvarově zajímavým převislým varietám listnatých stromů patří višň chloupkatá (*Prunus subhirtella* 'Pendula'), morušovník bílý (*Morus alba*) a čička stromová (*Caragana arborescens* 'Pendula'). V zimním období zahradu zdobí především jehličnany, a to několik druhů jalovců, zeravů, borovic a smrků. K jehličnanům patří také jedle ojíňená (*Abies concolor*), douglaska tisolistá (*Pseudotsuga menziesii*), cedr atlaský (*Cedrus atlantica* 'Glauc Pendula') a metasekvoje čínská (*Metasequoia glyptostroboides*). Stálezelené rostliny jsou zastoupeny cesmínou a různými druhy zimozrůžů a brslenů.

Zajímavostí zahrady je kolekce dřevitých pivoňek (*Paeonia suffruticosa*), patřících k trvalkám, kterých se zde pěstuje celkem 500 druhů. Jednou z prvních kvetoucích pivoňek je pivoňka úzkolistá (*Paeonia tenuifolia*). V jarním období zkrášluje zahradu řada kvetoucích keřů, mezi nimiž vynikají magnolie, sakury, několik kultivarů weigelie růžové (*Weigelia florida*), dále jasmín nahokvětý (*Jasminum nudiflorum*) a zimolez nejvonnější (*Lonicera fragrantissima*). Hned u vchodu do zahrady láká návštěvníky záplavou květů vistárie čínská (*Wisteria sinensis*). K nejstarším keřům v zahradě patří kolkwitzie krásná (*Kolkwitzia amabilis*)

Památný strom tzv. Petrský jerlín u prostějovského kostela sv. Petra a Pavla. Foto: Pavel Karasinski.

a fontanězie Fortunova (*Fontanesia fortunei*). V jarním období ohromí návštěvníky záplava květů cibulovin, např. bleduří, sněženek, tulipánů a narcisů. Skalky pokrývají barevné koberce skalniček, za všechny lze jmenovat tařice, tařičky nebo plamenky. Vykvétají zde i lomikameny, prvosenky, koniklece a ladoňky. Na záhonech najdeme do-

konce několik druhů čemeřic. Zcela jistě upoutají pozornost svými zářivými barvami partie pěnišníků a azalek. Z čeledi vřesovcovitých zaujmou na jaře kvetoucí vřesovce, které na podzim vystřídají vřesy. Ve vodní nádrži se daří naší největší vodní rostlině – leknínu bílému (*Nymphaea alba*) – a také stulíku žlutému (*Nuphar lutea*). Z chráněných

druhů se v zahradě vyskytuje ohrožený druh vachta trojlistá (*Menyanthe trifoliata*).

Relikt bývalého arboreta (dnes torzo parku kolem kostela sv. Petra a Pavla) figuruje v současném přehledu prostějovských parků pod názvem Spitznerovy sady. Rozlohou nevelký parčík naznačuje ještě dnes druhovou pestrost dřevin z původního arboreta přesto, že zde byla na konci minulého století řada zajímavých dřevin vykácena. Najdeme zde dřezovec trojtrnný (*Gleditsia triacanthos*), paulovnií plstnatou (*Paulownia tomentosa*), břestovec jižní (*Celtis australis*) či jinan dvoualočasný (*Ginkgo biloba*). V současnosti je parčík doplněn záhonem trvalek a působí velmi příjemným a upraveným dojmem. Přímo u kostela sv. Petra a Pavla roste památný „Petrský jerlín“. Je to jediný jerlín japonský (*Sophora japonica*), který je chráněn jako památný strom od roku 2001 a navíc je jedním z posledních památných stromů, které dnes zůstaly v Prostějově.

Podívej, kvete růže... (zase)

V roce 2014 dostala zahrada mimořádný a velkorysý dárek v podobě svého rozšíření. Přestože je v centru města sevřena zástavbou, našel zahradní architekt prof. Ing. Ivar Otruba, CSc., dvě varianty jejího rozšíření na sousední pozemky, které jsou v majetku města. Na jihovýchodním okraji původního areálu přibyl pozemek zhruba čtvercového půdorysu o rozloze přibližně 700 m². Zde byla vybudována i nová brána, umožňující vjezd drobné zahradní mechanizaci. V kruhových záhonech zde byly vysázeny krytosemenné rostliny a vznikla zde také „smyslová“ zahrada pro nevidomé a slabozraké občany. Druhá varianta navazující na severovýchodní okraj zahrady vymezuje plochu téměř

pravoúhlého trojúhelníku o rozloze asi 1 000 m². Zde je umístěno rozárium, doplněné okrasnými dřevinami z čeledi růžovitých, expozicí čínských pivoněk a velkokvětých kosatců. Prostorovou dominantu vytváří pergola porostlá druhy a kultivary plaménků. Tento projekt byl realizován v letech 2013–2014 a byl spolufinancován Evropskou unií – Evropským fondem pro regionální rozvoj, Státním fondem životního prostředí a městem Prostějov.

Pohled do budoucnosti

Další možnost rozvoje prostějovské botanické zahrady se v současné době naskytla uvolněním sousedního pozemku, kde původně stávaly budovy Jezdeckých kasáren. Po jejich demolici byl zadán projekt na využití těchto ploch. Jednou z možností urbanisticko-krajinářského řešení lokality je i vytvoření parku a rozšíření botanické zahrady s vytvořením nového vstupu.

Vladimíra Jašková (* 1959) vystudovala obor základní a ložisková geologie na Univerzitě J. E. Purkyně (nyní Masarykova univerzita) v Brně. Pracuje jako geoložka v Muzeu a galerii v Prostějově. Působila jako redaktorka časopisu Přírodovědné studie Muzea Prostějovska.

» vjaskova@muzeumpv.cz

Tomáš Lehotský (* 1978) vystudoval obory biologie, geografie a geologie na PŘF UP v Olomouci a obor geologické vědy na MU v Brně. Pracuje jako odborný asistent katedry geologie PŘF UP a zároveň jako paleontolog Vlastivědného muzea v Olomouci.

» tomas.lehotsky@upol.cz

VARIA

V erbu sekera a čest

Vidnavský řezník a starosta Johann Fuhrmann

MATĚJ MATELA

Občas zřejmě každému z nás připadá, že současný veřejný prostor přetéká extrémny, vyhrocenými příběhy, excentrickými osobnostmi. Domnívat se, že se jedná o fenomén typický výhradně pro dnešní dobu, by však bylo bláhové. Stačí se začíst do periodik už starého Rakouska, abychom zjistili, že poptávka po senzacechtivosti tu panovala vždy. Přesto se může zdát, že se tento trend vlivem zrychlování tepu civilizace jaksi stupňuje. Jako by se poctivě stávalo nudným a svět byl tvořen hlavně neklidem, horečnatými zvěstmi a výstředními lidmi. O to více je zapotřebí pamatovat na osobnosti, které v mnohém připomínají hlavní postavu Čapkova románu *Obyčejný život*. Bezejmenný úředník, na první pohled fádni a snad i přehlédnutelný člověk, jakých zná každý z nás desítky, se při hlubším přemítání vyjevuje jako neuvěřitelně pozoruhodná osoba. Čapek nám tím jasně říká, že každý lidský osud by vystačil na samostatnou knihu, jen je zapotřebí umět se dívat a pokusit se zasadit život dotyčného do patričního kontextu.

Předválečná éra je na tento typ „obyčejných“ lidí přebohatá, příhraniční oblasti nevyjímaje, byť zde odsun původního obyvatelstva zasadil výzkumu životních osudů starých řemeslníků, učitelů, farářů či hostinských těžkou, jen obtížně zhojitelnou ránu. Jedním z nedozírného zástupců lidí, kteří prožili svůj život na Jesenicku a zasvětili své dny počestnému konání ku blahu svých blízkých i širšího společenství, je Johann Fuhrmann z Vidnavy (něm. Weidenau). Jeho odkaz netkví ve velkolepých činech, jež by mu vynesly přední místo mezi osobnostmi našeho regionu, ale zcela prozaicky v celoživotní svědomité práci, skromnosti a slušnosti. Pojdme tedy na něj jako na zástupce obyčejně neobyčejných lidí, kteří onou masarykovskou drobnou prací vybudovali i naši přítomnost, krátce zavzpomínat.

Narodil se 4. září 1853 v domě č. p. 206 jako druhý syn vidnavského měšťana čtyřiapadesátiletého Josefa Fuhrmanna a jeho o sedmadvacet let mladší ženy Magdaleny, roz. Rischer. Do rodiny pak o čtyři léta později přibyla ještě dcera Anna a roku 1860 Magdalena. Bydleli v oblasti zvané

Rodelandgärten v severní části města mezi silnicí do Wiesau (dnes polská Łąka) a řekou Vidnávkou. Otec Josef byl pachtýřem a příležitostným nádeníkem, lze tedy předpokládat, že rodina bohatstvím příliš neoplývala. O to více si cenila dvou kravek, které vlastnila.

Fuhrmannovo dětství se nijak nelišilo od jeho vidnavských vrstevníků. Jako dvouletý přežil ničivou epidemii cholery, o rok později, v červnu 1856, pak sledoval plameny, které zničily celou severní stranu náměstí. A s velkou pravděpodobností pak pětiletý Johann, stejně jako všichni jeho sousedé a vlastně i celá planeta, vzhlízel o pozdním létě 1858 na oblohu, aby se kochal Donatihu kometou, jednou z nejúchvatnějších nebeských podívaných, jaké se v 19. století našim předkům naskytly. Výčet výše zmíněných potencialit však nyní doplníme jedním nesporným faktem – když Fuhrmann zasedl v září 1859 do škamien vidnavské obecné školy, jedním z jeho spolužáků se stal i jistý Adolf Lorenz (1854–1946), sedlářský synek, který tehdy ještě zdaleka netušil, že jej osud předurčil k tomu, aby stanul na počátku moderní ortopedie. S Lorenzem, o němž jsem na stránkách *KROKu* publikoval článek v roce 2016, se Fuhrmann již v dětství sprátelil. Cesty obou vrstevníků se rozešly roku 1865, kdy jedenáctiletý Lorenz Vidnavu opustil, aby se opět setkal o plných sedmdesát let později...

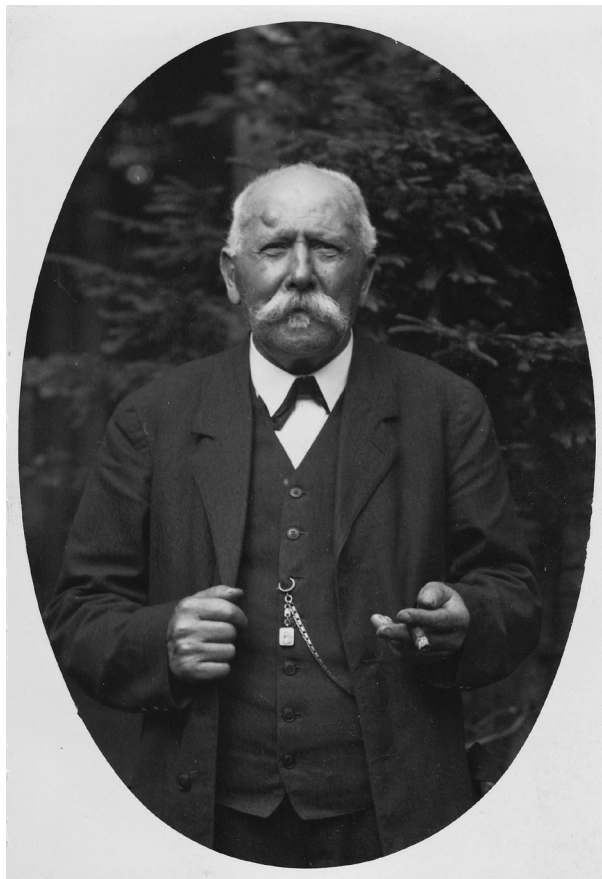
Avšak nepředbíhejme. Nedlouho po kamarádu Lorenzovi se pro odchod z domu rozhodl i Fuhrmann, snad i proto, aby ulehčil svým nemajetným rodičům, které nadto soužil smutek po dcerce

Unikátní snímek zachycující zemědělské trhy na náměstí ve Vidnavě, 80. léta 19. století. Zdroj: Vlastivědné muzeum Jesenicka.

Magdaleně zesnulé v dubnu 1866. Třináctiletý Johann ještě toho léta pozoroval v ulicích Vidnavy stovky pruských vojáků, kteří se hotovili k bojům s rakouskými jednotkami, nicméně již následujícího roku se vydal na jih, směr Vídeň. *„Jaká jen rozhodnost a síla se projevila v rozhodnutí odebrat se coby čtrnáctiletý sám a cizí do velkého města!“* nešetřil obdivem Adolf Peter, který o Fuhrmannovi roku 1960 publikoval krátký článek v perio-

diku odsunutých obyvatel Vidnavska. V rakouské metropoli se Fuhrmann začal učit řeznickému řemeslu.

Jenže marná sláva, ani kostkovaná zástěra neuchránila mladého řezníka ze Slezska před válkou. Tu strávil u polního dělostřeleckého pluku č. 7. Po propuštění z vojenské služby se vrátil domů a díky zachovalým záznamům lze skoro s jistotou určit, u kterého z místních řeznických mistrů Johann sloužil. Jednalo se pravděpodobně o Josefa Überreitera z Dolní Červené Vody (něm. Nieder Rothwasser), neboť jeho čtyřiatřicetiletou dceru Marii si o rok mladší Fuhrmann 12. února 1877 vzal za ženu. Novomanželé si pronajali kráček ve Vidnavě na Gymnasialstraße č. p. 29, dnešní ulici Hrdinů, kde začali provozovat řeznictví.

Začátky společného života bývají z hlediska materiálního zázemí obtížné a nejinak tomu bylo i u Fuhrmannových. Nedostatek finančních prostředků ale mnohonásobně vyvážili železnou vůlí a houževnatostí. Začalo se jim dařit, a to zdaleka nejen v obchodě. Bez tří dnů přesně devět měsíců po svatbě, 9. listopadu 1877, přišel na svět první potomek Johann a další děti následovaly: Anna, Franz, Rudolf a Marie se již narodili na Rathausstraße č. p. 83, v domě stojícím pár kroků za radnicí. Rozšafný řezník byl zároveň členem a po mnoho let i předsedou místního spolku veteránů, působil ve sboru dobrovolných hasičů a coby věřící člověk se angažoval v Katolickém lidovém spolku.

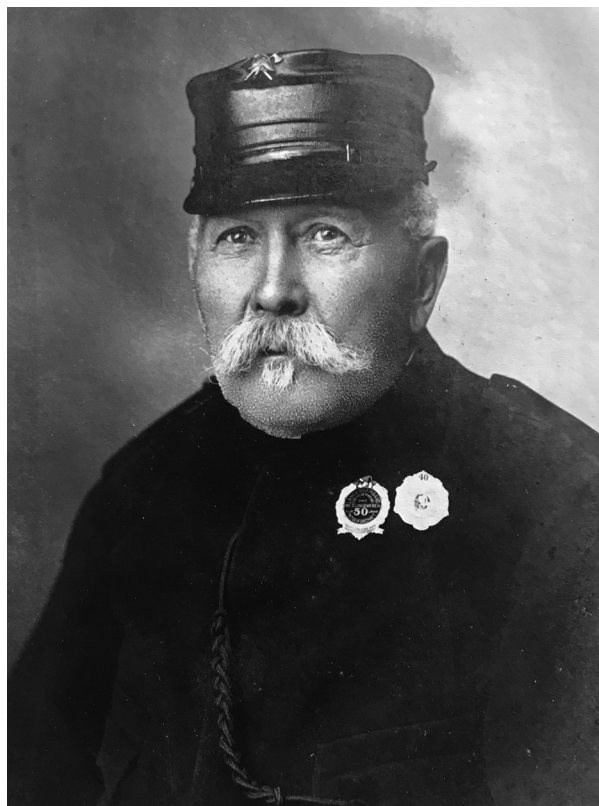
Na sklonku 19. století tak Fuhrmannovi platili za jedny z nejváženějších občanů Vidnavy, kteří

Zasloužilý starosta Fuhrmann na snímku Rudolfa Fitze, 30. léta 20. století. Zdroj: Zemský archiv v Opavě, fond Rudolf Fitz, inv. č. 388.

díky svým skvělým obchodním schopnostem a skromnému životnímu stylu zároveň disponovali značným kapitálem, jež Fuhrmann chytře investoval do koupě pozemků a domů. Roku 1903, v padesátém roce svého života, tak mohl předat živnost synu Johannovi a odejít do důchodu, který s manželkou trávil v domě na náměstí č. p. 25. Oddech však bylo to poslední, co by nezničitelný Fuhrmann na penzi vyhledával.

V obecních volbách 1905 byl zvolen do městské rady, kde se rozhodl věnovat oblasti, které rozuměl nejvíce – obchodním záležitostem. Již následujícího roku tak město díky jeho rozhodnému jednání získalo do svého vlastnictví někdejší dědičné léno pruského barona von Gilgenheimba, jehož součástí byl kromě rozsáhlých pozemků i zámek. Tato koupě, na niž byl Fuhrmann náležitě hrdý, představovala spolu se zisky z místního lesa Bažantnice hlavní zdroj příjmů do městské kasy – až do roku 1919 z něj byl kryt městský rozpočet a občanům se dostalo osvobození od obecní přírážky. V této době vznikla nemocnice, roku 1908 plynárna a v roce 1913 stihli radní vystavět činžovní dům pro profesorský sbor zdejšího gymnázia. U všech zmíněných projektů stál v první řadě právě Fuhrmann. Slibný rozvoj však ukončila válka a vývoj po roce 1918.

Vznik Československa nepřivítali obyvatelé Vidnavy, ostatně jako většina německého obyvatelstva Jesenicka, s přílišným nadšením. Přesto se v prvních poválečných volbách ještě z velké části přiklonili k tzv. aktivistickým stranám, které se snažily uplatňovat politiku spolupráce s novým státem. Jednou z nejvýznamnějších byla Německá křesťansko-sociální strana lidová (něm. Deutsche Christlichsoziale Volkspartei, DCV), do níž ihned

Johann Fuhrmann v uniformě sboru dobrovolných hasičů. Zdroj: Vidnavský sbor dobrovolných hasičů (za snímek děkuji paní Blance Janků).

po jejím vzniku vstoupil i Fuhrmann. Vidnavské obecní volby 1919 sice vynesly do čela města zástupce Německé nacionální strany Ottokara Poisla, nicméně díky vysokým ziskům DCV se oblíbený radní Fuhrmann stal prvním místostarostou. Tento mandát obhájil i ve volbách 1923. Radost z úspěchu mu však zanedlouho zkalila smutná událost, když v červenci 1924 pochoval svou ženu Marii. Z chmurných myšlenek jej jistě

kromě pracovního nasazení vytrhovala početná rodina, neustále se rozrůstající o další a další vnoučata, stejně jako pocit, že těžce budovaná živnost předal do správných rukou – do řeznického obchodu syna Johanna v houfech mířili všichni milovníci uzenek a poctivých slezských klobás z blízkého okolí i zdaleka.

Vrchol Fuhrmannova politického vzestupu přinesly volby 1929, díky nimž se tento nezdolný matador vidnavského veřejného dění stal v úctyhodném věku 76 let starostou. Ještě předtím, než se mohl s vervou sobě vlastní pustit do práce, mu městská rada na slavnostním zasedání zastupitelstva 22. prosince 1929 udělila čestné občanství, tedy vůbec nejvyšší uznání, jaké může město jednotlivci prokázat. Spolu s certifikátem, umělecky vyhotoveným místním malířem Aloisem Bauchem, byly pohnutému Fuhrmannovi předány rovněž zlaté kapesní hodinky a částka 1 000 korun.

Není těžké si domyslet, že Fuhrmannova pověstná činorodost neutichla ani s nástupem do nejvyšší městské funkce. Již na jaře 1930 proběhla důkladná oprava farního kostela svaté Kateřiny. Když o dvě léta později zakázal stát pořizování elektrické energie ze zahraničí, Vidnava, čerpající elektřinu z německé Šubrtovy Kraše (něm. Schubertskrosse, dnes místní část Krasov), se díky pohotovosti radnice již červenci 1934 napojila na síť Moravsko-slezských elektráren. Aby alespoň částečně snížil stoupající počty nezaměstnaných, vydal Fuhrmann na jaře 1933 vyhlášku o vydláždění ulic, samozřejmě z kostek vylámaných v městském lomu. Téhož roku se pak panu starostovi dostalo dalších poct, a to u příležitosti jeho 80. narozenin, které slavilo doslova celé město

O tom, že starostenský úřad nezaplňují jen vážná a seriózní rozhodnutí, svědčí žádost z podzimu 1930 podaná Fuhrmannovou zástupkyní Rosou Jilke, která chtěla ve městě zřídit chov norků na kožichy. Pan starosta prosbě vyhověl a již zanedlouho dorazila ze Slovenska zásilka sedmi malých zástupců této lasicovité šelmy.

V roce 1935 pak konečně došlo k onomu avizovanému setkání dvou někdejších spolužáků po dlouhých sedmi desetiletích. Na jednom ze zasedání vidnavských radních zazněl zajímavý návrh – vytvořit nejvýznamnějšímu rodákovi dr. Adolfovi Lorenzovi pamětní tabuli, která by se umístila na dům, kde slavný lékař strávil velkou část svého dětství (tehdy Hotel Menzel). Fuhrmann, stejně jako celá městská rada, návrh odsouhlasil. Zhotovení díla se zhostil nadregionálně uznávaný sochař Josef Obeth a tabuli odhalil sám Lorenz 18. srpna 1935. O detailní vzpomínky a dojmy ze slavnostního aktu se slavný ortoped podělil ve své autobiografii. Lorenzův pověstný humorný pohled na svět neminul ani jeho kamaráda z dětství, starostu Fuhrmanna, který si při této slavnostní příležitosti oblékl černý kabát sahající do půle lýtek nazývaný Bratenrock. Ten mu však byl, jak se dozvídáme z Lorenzových pamětí, viditelně těsný. Podobné trápení pak pan purkmistr zažíval i s bílými rukavicemi, jež každou chvíli hrozily prasknutím...

V polovině 30. let ale pozvolna nastávala nová dějinná éra. Potvrzením se staly nejen parlamentní volby 1935, ale rovněž volby do obecního zastupitelstva v květnu 1938, které i ve Vidnavě drtivě ovládli henleinovci. Fuhrmann, představitel odcházejícího světa, tak vedení města předal Erhardu Überalloví a ve svých 85 letech se odebral na zasloužený odpočinek. Jestliže se ohlédl

za uplynulými 33 lety své veřejné činnosti, mohl na každém kroku a se skutečným zadostiučiněním sledovat plody své práce. Zemřel 17. března 1944 v nedožitých 91 letech. Jeho rakvi vystavené v prostorách radnice se i přes zuřící válku přišly poklonit stovky spoluobčanů.

Životní osudy Johanna Fuhrmanna jsou zářným a pro dnešek nanejvýš inspirativním příkladem toho, že zasvětit život poctivé práci, jednat čestně a ku prospěchu bližních, znamená zanechat na

světě hlubokou stopu, která zde i navzdory dějinným či přírodním zvratům jednoduše zůstane už navždy. Muž, který se z chudého kluka dokázal výhradně vlastními silami vypracovat na uznávanou osobnost Vidnavy, v jejíž čele na devět let stanul. Člověk, v němž se dle vzpomínek jeho současníků harmonicky mísila přirozená důstojnost s veselou myslí, pevné morální zásady s vrozeným smyslem pro kompromis. Tím vším byl Johann Fuhrmann, od jehož narození uplynulo v září 170 let.

Matěj Matela (* 1992) se soustředí na střípky kulturního dědictví původního německého obyvatelstva Jeseníků, zejména vysokohorských oblastí. Věnuje se výrazným a zapomenutým osobnostem regionu, dějinám lesnictví či protikomunistickému odporu. Působí jako etnograf ve Vlastivědném muzeu Jesenicka.

» matejmatela@seznam.cz

Nový Národ v novém režimu

Přerovské periodikum Československé strany lidové v zápase o demokracii

LUBOMÍR NOVOTNÝ

Novinový fond Vědecké knihovny v Olomouci se zaměřením na Moravu je svou úplností a univerzalitou unikátní. Právo povinného výtisku, jež VKOL třímá od roku 1807, dalo základ ke zformování uceleného fondu periodik z Moravského markrabství (českojazyčných i německojazyčných), který představuje nepřebornou studnici pro všechny badatele se zájmem o moderní a soudobé dějiny, novinovědu či okrajové aspekty prezentace ve veřejném prostoru (reklama, karikatura, fotografie apod.). Na tomto základu pokračovalo budování novinového fondu po založení ČSR a tento pramenný fundus patří mezi čtenáři Vědecké knihovny v Olomouci k nejužívanějším.

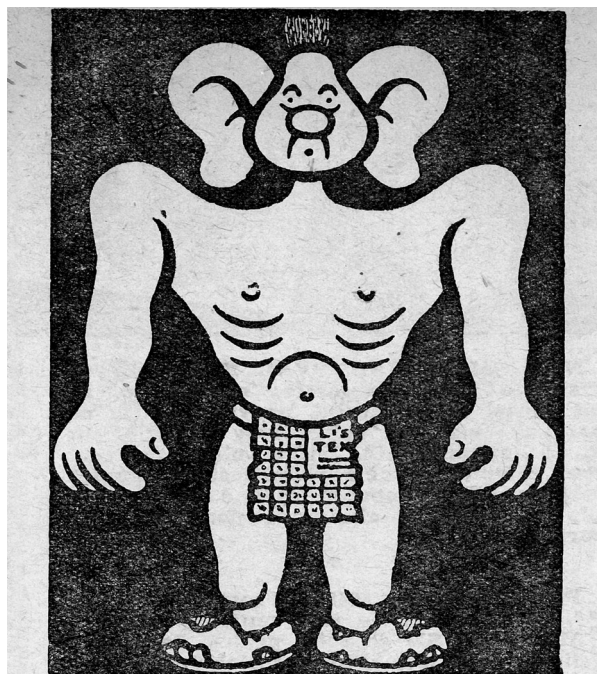
Jedním z periodik uložených ve fondu VKOL jsou i noviny vycházející ve 20.–40. letech 20. století pod názvem *Nový Národ*. Tento přerovský list začal vycházet již na počátku první republiky od roku 1923. Založil jej farář a politik lidové strany Ferdinand Chýlek (1888–1941). Čtenáři mohli novinami listovat i v době druhé republiky a jeho vydávání bylo zastaveno až v době protektorátu v dubnu 1941. Periodikum spojené se Šrámkovou lidovou stranu,

kteří se nepotřísnilo (či nebylo zneužito) protektorátní kolaborací (naopak zakladatel novin Chýlek zemřel v Buchenwaldu), mohlo pak jako týdeník začít vycházet i po květnu 1945 (ve VKOL uloženo pod sig. II 76.098). Noviny vedl Chýlkův nástupce Alois Čáp (1892–1957), též vězeň nacistických koncentračních táborů, stejně jako další činovníci zapojení do přerovských lidoveckých tiskových a nakladatelských kruhů Stanislav Jadrníček či František Chytil (1898–1981). V kontextu celostátní i regionální žurnalistiky v období třetí republiky hrál *Nový Národ* nemainstreamovou, ale o to více důležitou roli. Stejně tak jako ústřední deník Československé strany lidové *Lidová demokracie* a na něj navázané centrální lidovecké nedělníkové tiskoviny *Vývoj* a *Obzor*, tak v regionálním měřítku se kolem ústředního deníku *Osvobozeného Našince* soustředily minoritní tituly, přičemž zásadním periodikem se stal právě *Nový Národ*.

Obnova lidoveckého regionálního tiskového korpusu vedla tedy v září 1945 k znovuvydávání i těchto přerovských novin. Od prvních čísel bylo zřejmé, že v případě *Nového Národa* se bude jednat na

regionálním tiskovém poli o nezvyklé periodikum. Jednoznačný poválečný prosocializační konsenzus tyto lidovecké noviny nedodržovaly. Jestliže *Osvo- bozený Našinec* s podtitulem *List pracujících katolické- ho lidu* (později deník ČSL) jako hlavní lidovecké periodikum na střední Moravě přistupovalo v praxi ke křehkému národněfrontovnímu konsenzu s opa- trnou vstřícností, tak redaktoři *Nového Národa* měli jinou úlohu. Z logiky věci neplédovali za dobový totem, tedy budování socialistického režimu, což spojovalo, alespoň v prvních měsících roku 1945 pevně a v následujících letech formálně, komunisty, sociální demokraty i národní socialisty, nýbrž jejich cílem bylo oprašování, zdůrazňování a posilování pojmů a myšlenek spojených s klasickou demokracií bez přívlastků. Jednalo se jim jednoznačně o udržení kontinuity s předválečným režimem, nikoliv o formování zcela nového či hluboce reformované- ho řádu. *Nový Národ* v pokvětnovém režimu nepří- mo obhajoval předválečný, prvorepublikový režim. To představovalo především v prvních měsících po skončení druhé světové války do jisté míry provoka- ci. V této době se většina středomoravských (a nejen jich) periodik předháněla v ostouzení předválečné demokracie a kontinuitu nacházela jen v někte- rých aspektech (především personálních – Tomáš G. Masaryk, Edvard Beneš). Produkce *Nového Národa* shledávala v nadužívaných pojmech „jedno- ta“ či „socialismus“ termíny polysémantické, jejichž zasazení do poválečných novinových textových kulís zvýrazňovalo ony významy, jež směřovaly k potí- rání „...svobodné kritiky, pod záminkou uchování

V únoru 1948 si v *Novém národě* již nebrali žádné servítky. Odmítali nejen komunisty, ale celkově poválečný vývoj. NN, 2. 2. 1948.

Člověk dvouletkový (Homo procentalis) má postavu menší, silně podvyživenou. Zvláštní zhminky zasluhuje nepatrná kapaci- ta lebky, neboť na mozku dnes nesejde. Ušní boltce jsou velmi vyvinuté jako u afrických slonů; jest to důsledek intenzivní činnosti státního rozhlasu a propagandy. Očka za- padlá, t. zv. prasečí. Ústní otvor minimální. Ústa pravděpodobně časem úplně zaniknou a stanou se nepotřebnými; zachovávají se pouze u odborářských řečníků jako bio- logická výjimka. Ramena jsou značně široká, vlivem sucha, podnebí a častých návštěv u nejnemožnějších úřadů. Oděv je prostý, zví- řecí kůže kolem beder je nahrazena vkus- nou šatenkou. Do ní končetiny jsou opotře- bovány až ke kolenům od stálého shánění v prázdných obchodech. Tvor má srdce za- krnělé, dýchá žábrami a skoro nemluví, je- nom ukazuje úřední lejstra a doklady. Roz- množuje se pučením a zásluhou skvělé kom- unistické politiky. Bude zcela určité vy- kopán kdekoliv na území ČSR v roce 1948, nebudou-li do té doby včas vykopáni »od- horníci« z úřadů.

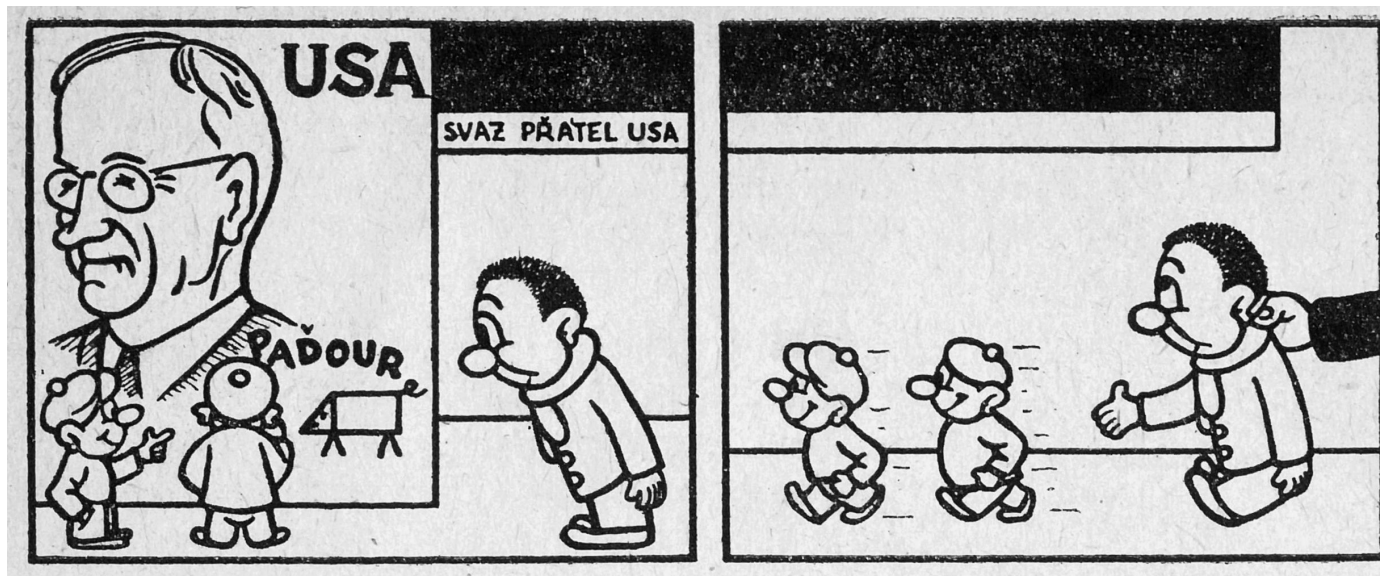
národní jednoty, jakož i pokusy o to, podříditi některé jednotné organisace a svazy jednotnému politickému, nebo ideovému vlivu". Téměř posvátnému termínu „socialismus“ nerozuměli pouze jako ekonomické kategorii, ale věrní svému křesťanskému ideovému náhledu viděli v „socialismu“ konkurenční a nebezpečnou ideologii. „Socialismus“ akceptovali, a to jen se zařatými pěstmi, pokud by byl stavěn na nekomunistických a nemarxistických základech. Nad tím a za tím vším zdůrazňovali duchovní komponentu jednoznačně křesťanskou (úžeji katolickou). Nehovořili v tomto smyslu o svobodě náboženství, ale o potřebě prostoupení každodenního života náboženským smyslem. Tento přístup byl nezvyklý.

S postupujícím časem, především po volbách v květnu 1946, se obsah *Nového Národa* stával stále víc nikoliv pouze nesocialistickým, nýbrž přímo

antikomunistickým. A to nikoliv pouze v ideologické rovině, ale i v rovině ekonomické. Zatímco *Osvobozený Našinec* stále psal negativně o „liberalistickém ekonomickém systému“ či nepřipustné „hospodářské anarchii“, tak *Nový Národ* již nepokrytě hájil individualismus proti kolektivismu. *Nový Národ* stál názorově vlastně proti všem.

K vyjadřování svých nekonformních názorů navíc redakce využívala kartu, s níž postupně hrály v nějaké formě všechny zásadnější regionální tiskoviny – karikaturu. S ní se setkáváme v barevné příloze národněsocialistického *Volného slova Veselá neděle*, jež ovšem obsahovala pouze běžné společenské vtipy a nikoliv politicky zaměřenou karikaturu, v *Osvobozeném Našinci* (včetně přílohové půlstrany „komunálních“ vtipů pod názvem *Kakabus*), ve *Stráži lidu* (zde přetiskovali

Strip s občanem Bodlíkem ironizující nevyváženost ve vztahu ke Spojencům. NN, 24. 8. 1947 (pokračování na další straně).

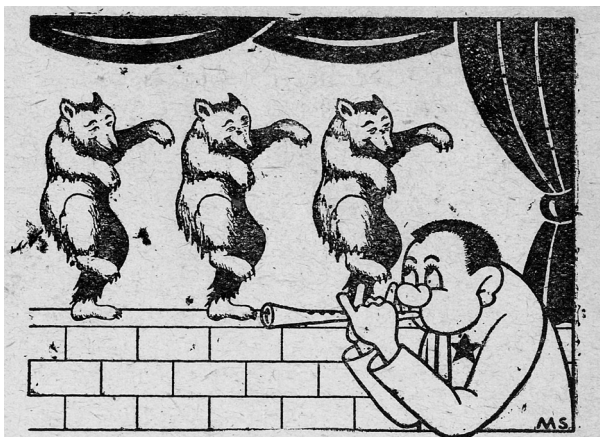

politické karikatury Lva Haase a tiskli „vtipné“ okénko *Vesele do neděle*), v krotké satirické příloze sociálnědemokratického *Činu* pod názvem *Štika*, v příloze *Slované se smějí* v jasně prokomunistickém periodiku *Svobodná země* a v poslední řadě v hanácké mutaci odborářského, filokomunistického deníku *Práce*. V *Práci* hojně kreslil například Ondřej Sekora a od roku 1947 se v ní prosadil i strip s občanem panem Vesměsem, později psem Silonem, panem Krácem, Igorem Páskem či panem Šmelinkou (Šmelinkovými). V tomto periodiku karikatura převážně „komunálního“ charakteru vycházela denně a *Práce* občasně publikovala i celostránkovou karikaturní přílohu s přetisky ze zahraničních novin a časopisů. I v *Novém Národě* vycházela satirická příloha pod názvem *Kaktus*, která se věnovala nejen neškodné „komunální“ satíře, ale i ostré politické karikatuře. *Nový Národ*

měl i svého dvorního kreslíře Milana Silnouška. Pro přerovské nakladatelství Společenských podniků ilustroval i pohádky např. *Honzík a strašidla* či *Cesta do pohádky* apod. Náležel tedy k lidoveckému světu. Jeho karikatury vtipně a na poměry třetí republiky nesmlouvavě zesměšňovaly totémy komunistů, ale i socialistů a neuspokojivé společenské poměry. V roce 1947 začal v tomto přerovském týdeníku vycházet strip, jehož hlavním hrdinou byl občan Bodlík. Ten chodil po světě s otevřenými očima a nebál se mluvit. *Nový Národ* poukazoval na rozkrádání konfiskovaného majetku, neúplnou svobodu vyjadřování a tisku, špatnou pracovní morálku, komunistickou kulturní politiku, neustálé zápasy s „reakcí“, existenci závodních milicí, problematiku vázaných vkladů apod.

Na podzim roku 1947 se ke kritickému tónu přidávaly již i ostatní nekomunistické listy, ale

Jak si představují mnozí soudruzi spolupráci stran Národní fronty.

Povolební kritika vítězných komunistů. NN, 14. 6. 1946.

Nadčasová karikatura. NN, 25. 12. 1947.

žádný z nich na všech liniích od ekonomické po obranu základních práv a svobod. V *Novém Národu* se v této době operovalo se slovem „strach“, jakožto hlavním popisným znakem československé současnosti. Jestliže většina tiskovin vycházejících za třetí republiky podléhala šalbě, že situace je stále zvládnutelná (sice se ve společnosti vyskytují znepokojivé jevy, nicméně díky čs. tradicím není třeba podléhat panice), tak *Nový Národ* představoval výjimku. Jednalo se o svobodné periodikum, jež nepodléhalo všeobecně rozšířené autocenzuře (pramenící z obav či ze snahy naopak pomoci dobré věci, tedy budování demokratického socialismu). V tomto smyslu (a nejen v něm) se jedná o periodikum, jež by nemělo být opomíjeno, a naopak by mu měla být věnována náležitá pozornost.

Lubomír Novotný (* 1978) vystudoval historii a právo na FF a PF UP, od roku 2004 pracuje na oddělení historických fondů VKOL, odborně se věnuje moderním a soudobým dějinám.

» lubomir.novotny@vkol.cz

Prof. Otto Wichterle z pohledu svého syna

VERONIKA SCHMITTOVÁ

Při příležitosti oslav 30. výročí obnovení reálného gymnázia v Prostějově se 15. 2. 2022 konala přednáška, v níž prof. Kamil Wichterle vzpomínal na svého slavného otce. Od roku 2021 nese škola jméno tohoto významného vědce, tedy Reálné gymnázium a základní škola Otto Wichterleho, a v logu má dvě spojené čocky. Dopolední přednáška byla určena studentům a od 18. hodiny rodičům a veřejnosti.

Prof. Ing. RNDr. Otto Wichterle, DrSc., Dr. h. c., (1913 Prostějov – 1998 Stražisko), český chemik, vynálezce měkkých kontaktních čoček, zakladatel Ústavu makromolekulární chemie ČSAV v Praze a dlouholetý profesor Vysoké školy chemicko-technologické. V roce 1993 byla jeho jménem pojmenovaná planetka v naší Sluneční soustavě. Od roku 2002 uděluje Akademie věd ČR Cenu Otty Wichterleho talentovaným vědcům do 35 let věku.

Prof. Ing. Kamil Wichterle, DrSc., se narodil v roce 1941 ve Zlíně, je mladším ze dvou synů Otty a Lindy Wichterlových. Velice ho bavila matematika. Jeho středoškolský profesor Jarník mu při matematické olympiádě poradil, aby si v dalším

studiu raději zvolil techniku, protože má smysl pro řemeslo, a doporučil mu, že matematiku může dělat později. A tak šel nakonec ve šlépějích svého otce a věnoval se chemii. Ale jak sám říká, vystudoval chemické inženýrství, tedy obor chemie, který je co nejdál od té chemie, na kterou už měli doma odborníky. Působí na Vysoké škole báňské – Technické univerzitě v Ostravě a jako emeritní vědecký pracovník v Ústavu chemických procesů AV ČR.

Rodina Wichterlových je neodlučně spjata s Prostějovem, její příslušníci vynikali v mnoha oborech lidské činnosti. Dosud vlastní a navštěvují chatu v obci Stražisko. Rodina a rodinné zázemí bylo jak pro Otta, tak i pro jeho syna velice důležité. Hned v úvodu přednášky prof. Wichterle hovořil o svých prarodičích i praprarodičích. Zajímavá byla zmínka o babičce Slávce Podivínské, která si své nadšení pro kulturu vypěstovala při pobytu u Terézie Novákové, příznivkyně a propagátorky ženského vzdělávání, ochránkyně práv a svobod žen vůbec. Snad právě po své matce Slávce zdědil profesor výjimečné vlastnosti jako temperament

a podnikavost, jež jeho syn v přednášce několikrát zdůrazňoval. Vyprávěl o velké netrpělivosti, která Ottu Wichterleho neustále poháněla vpřed. Na otce vzpomínal s respektem, pokorou i humorem. V průběhu přednášky provedl posluchače celým jeho životem a neopomněl připomenout, jak zásadní a důležitá byla pro Ottu jeho manželka Linda, rozená Zahradníková. S velkým pochopením a pomocí svému muži ve věcech pracovních se určitou měrou podílela na jeho úspěších.

Důležitým a jaksi samozřejmým momentem bylo u Wichterlových vzdělání a všeobecný rozhled. Otta Wichterle měl kvůli zdravotním problémům domácí školu, po uzdravení nastoupil rovnou do páté třídy a v devíti letech už nastoupil na Státní klasické gymnázium v Prostějově. Sám vzpomíná, že se při studiu moc nepřetrhl a většinu úkolů narychlo dopisoval před vyučováním nebo o přestávkách. Později ocenil, jak přínosné pro něj bylo studium klasických jazyků. Kamil Wichterle dodal, že v době maturity už otec ovládal pět jazyků a později se doučil další dva. A také to, že oba rodiče jej i jeho bratra k jazykům vedli. Jinak jim do jejich učení a studia nezasahovali, to byla prý jejich věc. Nicméně pokládali za normální se vzdělávat, viděli to prostě doma. Když potřebovali něco vědět, rodiče jim dali knížku.

Po ukončení gymnázia byl Otto Wichterle přijat na fakultu Chemicko-technologického inženýrství ČVUT v Praze. Zde jej silně ovlivnil prof. Votočka, významný chemik a spoluvůrce chemického názvosloví. Následně Otto začal studovat i lékařskou fakultu, na níž se rýsoval vznik nového oboru – biochemie. Během studia se angažoval ve Spolku posluchačů chemického inženýrství, tzv. SPICH. Snažil se působit na změnu ve struktuře výuky, zejména v tom smyslu, aby laboratorním cvičením

předcházely přednášky. Po ukončení studia začal na fakultě i přednášet a vést laboratoře. V roce 1939 byl jmenován řádným asistentem prof. Votočka. Učitelskou praxi uplatnil i ve svém pozdějším působení. Jeho úspěšné výzkumy doprovázely i ty méně úspěšné, během nichž došlo třeba k vyhoření laboratoře. Kamil Wichterle zmínil i případ, kdy Otto sestrojil vlastní dokonalou aparaturu pro destilaci éteru. V domnění, že vše probíhá tak, jak má, nechal reakci běžet přes noc. Náhodou se ale zastavil přívod chladicí vody a páry éteru vydestilovaly do laboratoře, kde vytvořily přízemní jezírko par. I při nejmenší jiskřičce by došlo k obrovské explozi, která by prý zborčila polovinu budovy vysoké školy. Profesor ráno vyhnal nebezpečné páry z okna laboratoře ven a nic se naštěstí nestalo. Jindy při demonstraci jistého pokusu v hodině chemie společně s prof. Votočkem vybuchla celá aparatura, oba vyučující skočili pod stůl, Otto pak hasil oheň a prof. Votoček s nadšením sbíral poslední zbytky reakce do zkumavky. Za to oba pánové sklidili od svých posluchačů velký potlesk.

Přišel ale 17. listopad 1939, kdy byly protektorátním nařízením uzavřeny všechny vysoké školy. V životě Otty Wichterleho pak nastala další důležitá etapa. Začal pracovat ve Výzkumných chemických dílnách firmy Baťa, jež vedl doc. Stanislav Landa a spolupracovníkem byl Oldřich Němeček. Jejich práce vedla k významným patentům. Ve Zlíně Wichterle působil až do roku 1945. Doc. Landa dbal na zvyšování kvalifikace pracovníků, zdokonaloval vybavení laboratoří a pro studenty tajně, i přes nebezpečí postihu ze strany gestapa, organizoval přednášky na vysokoškolské úrovni. Otto Wichterle zde přednášel organickou chemii.

S působením ve Zlíně je spojen počátek vysokomolekulárního polyamidu, z jehož taveniny se dala

Přednáška profesora Kamila Wichterleho o jeho slavném otci na půdě Reálného gymnázia Otty Wichterleho v Prostějově v prosinci loňského roku. Foto: Muzeum a galerie v Prostějově.

táhnout dlouhá silonová vlákna. V roce 1941 byly z nové látky upleteny první punčochy a ponožky. Otto a Linda hned první páry testovali sami na sobě. Kromě textilního využití měl vysokomolekulární polyamid využití v chirurgii jako materiál k šití ran. Dále se z něj vyráběla silonová stříž, rybářské vlasce, raketové struny, technické žíně a polyamidové silonové hedvábí. Před Němci se výzkum

udržoval v tajnosti. 1. května 1941 v recesi pouštěli vodíkem nafouknuté silonové pytle na střeše ústavu přivázané na tenké přízi. Místní gestapo to zpozorovalo a podezřívalo pracovníky z posílání tajných zpráv. Pro tentokrát se nic nestalo, ale později byl Wichterle a několik dalších nevinných lidí zatčeno v zinscenovaném procesu, ve vězení strávil čtyři měsíce.

Prof. Kamil Wichterle na přednášce. Foto: Muzeum a galerie v Prostějově.

Po válce zamířil Otto Wichterle zpět do Prahy, kde začal v červnu 1945 opět učit. Později v Praze vznikla nová katedra technologie plastických hmot, na které Wichterle přednášel a působil jako její správce. S kolegy začal katedru budovat úplně od nuly, od nalezení místností pro výuku až po laboratorní vybavení celé katedry. Profesor přednášel i na VŠ Technické E. Beneše v Brně a na Přírodovědecké fakultě Karlovy univerzity. Byl zván i do USA.

Po přejmenování školy na Vysokou školu chemicko-technologickou byl pro školní rok 1952/53 Otto Wichterle zvolen děkanem pro organickou technologii. Dne 31. 8. 1958 dostal výpověď s odůvodněním, že je pro školu nebezpečný element a třídní nepřítel studentů. Wichterle získal nabídku vybudovat Ústav makromolekulární chemie v rámci Československé akademie věd. V roce 1958 byl jmenován ředitelem budoucí vzniklé laboratoře vysokomolekulárních látek ČSAV, později Ústav makromolekulární chemie

ČSAV. Stavba probíhala v letech 1960–1964, architektem se stal ing. Karel Prager. Wichterle s ním úzce spolupracoval. Prof. Kamil Wichterle potvrdil, že se otec inspiroval architekturou, se kterou se setkával při svých zahraničních cestách. Na podobě i vybavení se podílela i Hana Wichterlová, významná sochařka, sestra Otty. Namísto p anujícího socialistického realismu vyrostla moderní stavba, v duchu tehdejší světové architektonické tvorby. V roce 2000 byla budova prohlášena kulturní památkou.

Se jménem Otty Wichterleho je na prvním místě spojován vynález měkkých kontaktních čoček, ke kterému došlo v šedesátých letech. Kamil Wichterle znovu po nesčetněkrát zopakoval příběh, který se odehrál na Štědrý den 1961 u Wichterlových doma, ve kterém sehrála hlavní roli stavebnice merkur a dynamo z jeho kola. Při jiné příležitosti profesor řekl, že během těchto pokusů otec zničil také šicí stroj a gramofon. Pokus se zdařil, celá rodina prý vyráběla až do večera čočky, 27. prosince Otto přihlásil vynález a Kamil později dostal nové kolo. Už po několikáté ve vyprávění narazil na otcovu nedočkavost a netrpělivost, která ho společně s erudicí, umem a vytrvalostí vedla k úspěchu. Také s otcem pracoval dál na vývoji čoček a významným způsobem se podílel na jejich zdokonalení.

Rok 1968, významný mezník v československých dějinách, zasáhl rovněž do života rodiny Wichterlo-

vých. Otto Wichterle byl spoluautorem článku *Dva tisíce slov*, ve kterém se pojednávalo o svobodné vůli občanů a o pochybném jednání komunistické strany. K článku se připojilo svým podpisem přes tisíce občanů Československa. Wichterle se stal členem České národní rady. Měl za úkol zastupovat Akademii, vysoké školy a vědecké pracovníky. Byl zvolen prvním prezidentem v Mezinárodní unii pro čistou a užitnou chemii (IUPAC), díky zasedání orgánů Unie procestoval řadu evropských měst i USA. Po ruské invazi v srpnu 1968 se Wichterlovi i jeho ženě podařilo vycestovat do Švýcarska a poté do USA a Kanady. V září se vrátili do Prahy. Kvůli nesouhlasu s následným děním v listopadu 1969 rezignoval na svůj mandát v ČNR. V prosinci byl odvolán z postu ředitele Ústavu makromolekulární chemie. Do laboratoří směl docházet i nadále, a tak pokračoval dál ve svých výzkumech. Vědeckého i osobního uznání se mu pak znovu dostalo po roce 1989. V roce 1990 byl jmenován předsedou Akademie věd, tuto funkci zastával až do roku 1993.

Po přednášce následovaly dotazy posluchačů, na které prof. Kamil Wichterle ochotně a s humorem odpovídal. Například se účastníci dozvěděli, že Otto Wichterle byl vášnivý řidič a po celý život byl věrný českým značkám. Vyprávění doplňovali i další příbuzní. V prezentaci se objevily i méně známé rodinné fotografie.

Mgr. Veronika Schmittová (* 1979), ze Smržic, kurátorka sbírek výtvarného a užitého umění a historička umění v Muzeu a galerii v Prostějově.

» vschmittova@muzeumpv.cz

Hanibalova válečná tažení a hrdinové v nitru Atlantidy

Italské filmy Edgara G. Ulmera z let 1949–1964

JAN ŠVÁBENICKÝ

Některé osobnosti, které profesně prosluly v různých národních kulturách, mají svůj původ v českých a moravských zemích. Patří mezi ně také olomoucký rodák s židovskými kořeny Edgar G. Ulmer (1904–1972), který se narodil v období rakousko-uherské monarchie v dnešní Resslově ulici v domě s číslem popisným 1. Ulmerovo rodiště bylo do roku 2006, kdy mu byla na jeho rodném domě odhalena pamětní deska od akademického sochaře Bohumila Teplého, světové veřejnosti velmi málo známé a vstoupilo ve větší společenské povědomí právě touto slavnostní událostí. Ulmer v Olomouci nezůstal a po pobytech ve Vídni a Berlíně emigroval v roce 1929 do USA, kde pokračoval v Hollywoodu v evropsky započaté cestě filmového režiséra, scenáristy, výtvarníka a scénografa. Zatímco jeho rakouské a německé počátky i následující hollywoodská kariéra patří ke známějším položkám autorovy tvorby, Ulmerovo střídavé filmařské angažmá v italském filmovém průmyslu v letech 1949 až 1964 je mimo italskou kulturní oblast téměř neznámé. V následujícím

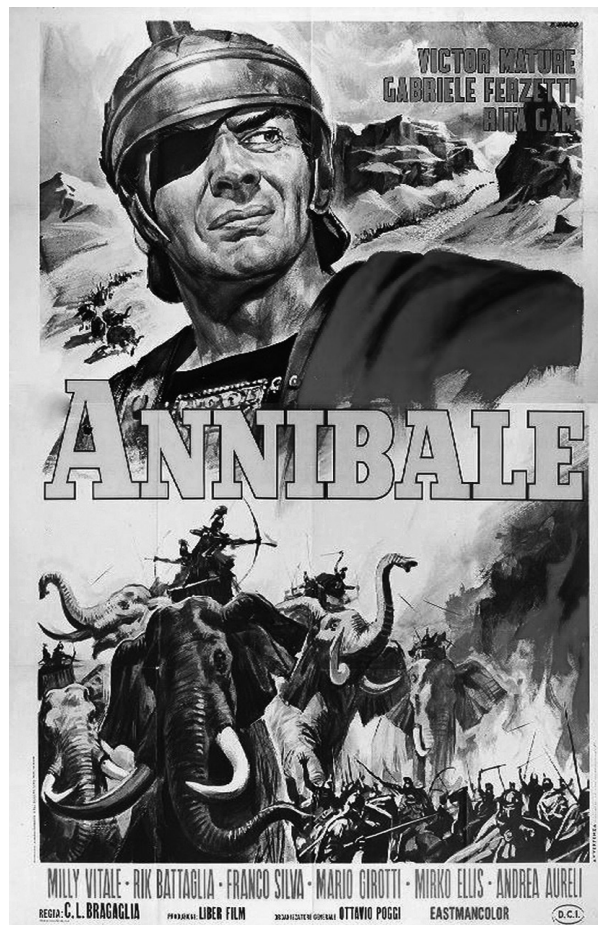
textu se zaměřím zejména na tyto koprodukční snímky, které Ulmer režíroval v římských studiích Cinecittà. V Itálii, stejně jako v Hollywoodu byl tvůrce úzce spojen s natáčením filmů rozmanitých populárních žánrů pro široké publikum, z nichž některé se po tehdejší diváckém úspěchu staly postupem času v různých kulturních souvislostech kultovními.

Napínavé příběhy napříč historickými epochami

Na konci 40. let 20. století se Ulmerovi naskytla opět příležitost režírovat v Evropě, kde se postupně začaly rozvíjet mezinárodní koprodukce, především mezi jednotlivými západoevropskými kinematografiemi. Autorova první italská zkušenost, kterou byl výpravný dobrodružný snímek *I pirati di Capri* (Piráti z Capri, 1949) o neapolské vzpouře námořníků v roce 1799, byla koprodukce mezi Itálií a USA. Film kombinuje několik žánrových rovin, mezi nimiž figurují prvky tajemství dvojí identity v postavě ústředního hrdiny, pirátská dobrodružství, historické pozadí vyprávění

nebo policejní vyšetřování. Ačkoliv se jednalo o koprodukcí, filmový štáb byl převážně italský a tvořili ho scenáristé Giorgio Moser a Giorgio Fiorini, kameraman Anchise Brizzi, střihač Renzo Lucidi nebo hudební skladatel Nino Rota. Italské filmografické zdroje uvádějí, že film spolurežiroval Giuseppe Maria Scotese, což byla produkční praxe i u dalších Ulmerových italských filmů, kde byla přítomnost italského režiséra podmíněna administrativními důvody produkce a distribuce. Ulmerovo spektakulární pirátské dobrodružství s akčními, bitevními a souborovými scénami je součástí širokého cyklu snímků populárního žánru, v Itálii někdy označovan termínem *cappa e spada* (filmy kápě a meče), které rozehrávají napínavé dobrodružné příběhy lokalizované do různých historických pozadí italských a evropských dějin.

Především od první poloviny 50. let, kdy se italští producenti a filmové společnosti zaměřovali na tvůrčí angažmá zahraničních, zvláště hollywoodských, filmařů v Itálii, měl Ulmer za sebou již první italskou zkušenost. Američtí filmaři tvořící často ve dvojicích s jinými italskými tvůrci byli pro realizované snímky také častým reklamním lákadlem pro domácí publikum i propagací v zahraničí, kde byli uváděni jako režiséři italských filmů. Podobně tomu bylo také u Ulmera, jehož kultovní postavení v rámci některých jeho amerických filmů bylo zároveň divácky atraktivní i pro režisérovy italské snímky. Kostýmní pirátské dobrodružství *I pirati di Capri* bylo pro Ulmera zejména příležitostí vrátit se nejen k natáčení v Evropě, ale získat nové tvůrčí zkušenosti z žánrově bohatého repertoáru italského filmového průmyslu. Přestože se příběh odehrává v Neapoli, mnoho scén se ve skutečnosti natáčelo v Tarantu, které je zároveň

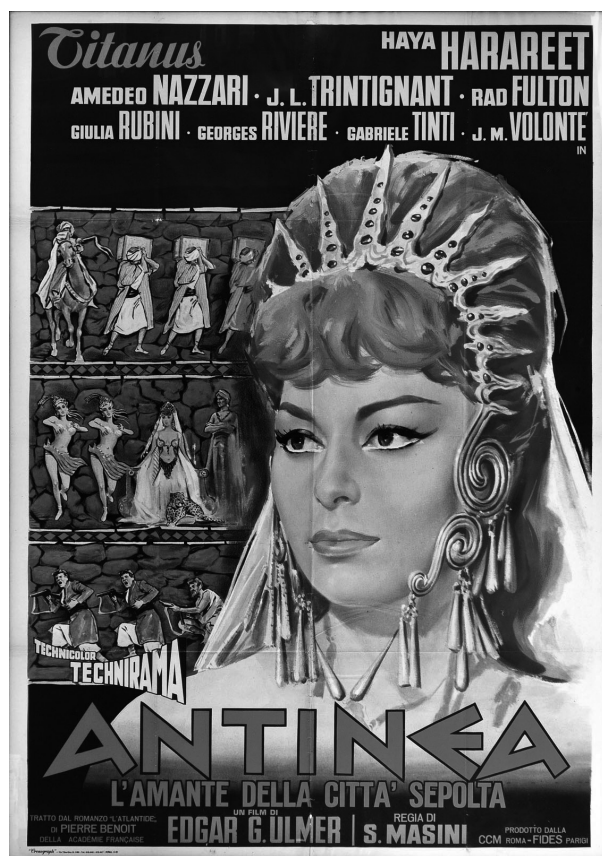

Italský plakát k filmu *Hanibal* (1959). Zdroj: Wikimedia Commons.

hlavním městem stejnojmenného kraje v regionu Puglia. Dochovala se pouze americká verze snímku, zatímco italská bývá považována za ztracenou, přestože v minulosti vedly některé informace k tomu, že by mohla být uložena v archivu soukromého vlastníka v Římě. Italský režisér Giuseppe Maria Scotese nebyl v americké verzi filmu ani na

distribučních plakátech a fotkách uveden a jeho spojení s tímto projektem bylo v době uvedení snímku do kin známé pouze domácímu publiku.

Režisér Ulmer bývá v různých neoficiálních zdrojích často spojován také s dalším italským výpravným filmem *L'amante di Paride* (Paridova milenka, 1953), kde je v distribučních materiálech i v rozmanitých filmografických údajích publikovaných v Itálii uveden jako tvůrce pouze francouzský filmář Marc Allégret. Rovněž v úvodní titulkové

sekvenci původní italské verze snímku je jako režisér uveden pouze Allégret, který v římských studiích Cinecittà hostoval u projektu jako zahraniční tvůrce. Jelikož i na zahraničních plakátech a fotkách ze španělské, britské nebo americké distribuce není Ulmer jako režisér uveden, lze se jen spekulativně domnívat, že buďto působil u filmu bez jeho oficiálního uvedení v titulcích a distribučních tiskovinách, nebo byl spojován s projektem pouze z důvodů administrativního naplnění mezinárodní koprodukce. Oba případy byly v italské kinematografii časté, přičemž někteří uvedení tvůrci se na konkrétních snímcích ve skutečnosti vůbec nepodíleli nebo na nich naopak pracovali v utajení. Rovněž v italském cenzurním spisu č. 17994 ze dne 18. prosince 1954 vydaném v Sídle rady ministrů v Římě je ve filmografickém popisu štábu tvůrců a techniků společně se seznamem zcenzurovaných scén uveden jako režisér pouze Marc Allégret. Stejněho tvůrce uvádí ve své rozsáhlé knižní publikaci o italských historických a mytologických dobrodružstvích také italský filmový historik Gianfranco Casadio, takže Ulmerova role zde zůstává pouhou spekulací.

Jestliže autorova režie černobílé pirátské podívané *I pirati di Capri* zůstává produkčně verifikovaným faktem, výpravný kostýmní příběh *L'amante di Paride* je pouze předmětem nepotvrzené hypotézy, pro kterou se doposud nenalezly důkazy potvrzující Ulmerovu tvůrčí účast na tomto projektu. Zajímavostí Allégretova italského snímku o čtyřech epizodách zasazených do různých historických období je obsazení hlavní ženské

Italský plakát k filmu *Antinea, milenka z pohřbeného města* (1961).
Zdroj: Wikimedia Commons.

role rakouskou herečkou Hedy Lamarr, která mezinárodně proslula československým filmem *Extase* (1932) Gustava Machatého. V následujícím Ulmerově italském období uvidíme, že historická, válečná a dobrodružná tematika představovala žánrové linie i dalších tří snímků režiséra, kde si ve „spolurežii“ s dalšími italskými tvůrci vyzkoušel různé polohy epické a napínavé podívané vznikající v západoevropských koprodukcích. Tato skutečnost by sice opět pouze hypoteticky mohla naznačit Ulmerovu tvůrčí účast na filmu *L'amante di Paride*, ale stále chybí přímé faktografické údaje z produkčních a cenzurních dokumentů nebo svědectví jiných tvůrců zapojených do projektu. Stejně tak zůstává předmětem dalšího bádání i objevení Ulmerovy původní italské verze filmu *I pirati di Capri*, jejíž kopie se dodnes nenašla a neustále vzbuzuje otázky ohledně její existence. Dochovala se pouze italská verze scénáře z roku 1948, která je uložena v bibliotéce filmového archivu v Římě.

Výpravné koprodukce pro mezinárodní distribuci

Druhé italské období Edgara G. Ulmera z přelomu 50. a 60. let je pro tvůrce charakteristické také tím, že jím ukončil svou dlouholetou filmovou kariéru, a přestože zemřel v USA, už po svém návratu z Evropy žádný americký film nikdy nenatočil. Snímky natočenými v těchto letech se stal Ulmer v rámci produkce italských populárních žánrů známějším, neboť všechny z nich dnes patří k divácky kultovním a sběratelsky vyhledávaným titulům. Prvním z těchto projektů byla výpravná historická podívaná *Annibale* (Hanibal, 1959), kterou souběžně režíroval Carlo Ludovico Bragaglia a jejíž exteriéry i některé interiéry se natáčely

Španělský plakát k filmu *Piráti z Capri* (1949). Zdroj: Wikimedia Commons.

v Jugoslávii. V tomto filmu si vedle mezinárodního hereckého obsazení zahráli ještě pod svými skutečnými jmény Mario Girotti a Carlo Pedersoli budoucí Terence Hill a Bud Spencer, ačkoliv zde neměli žádnou společnou scénu. Někteří zdejší tvůrci spolupracovali v následujících letech i na dvou dalších Ulmerových italských koprodukčních

filmech, zejména hudební skladatel Carlo Rustichelli a střihač Renato Cinquini. Rozdílnost v distribučních materiálech poukazuje na skutečnost, že Bragaglia byl režisérem filmu a Ulmer paralelně natáčel verzi pro americkou distribuci. Zatímco v italských cenzurních záznamech, plakátech a fotoskách i úvodních titulcích filmu je uveden jako režisér pouze Bragaglia, v ústředních titulcích anglické verze promítané v USA figuruje pod režii pouze Ulmer.

Podobná produkční zkušenost provázela rovněž následující italský koprodukční projekt, jehož příběh je lokalizován do tehdejší současnosti na počátku 60. let 20. století. Jedná se o dobrodružný film s fantastickými prvky *Antinea, l'amante della città sepolta* (Antinea, milenka z pohřbeného města, 1961) vycházející z románu *L'Atlantide* (Atlantida, 1919) francouzského spisovatele Pierra Benoîta. Přestože se v původní italské verzi objevuje jako režisér jen Giuseppe Masini a v americké distribuční verzi naopak pouze Ulmer, v italském cenzurním záznamu 2826 ze dne 20. července 1961 vydaném Ministerstvem turismu a kultury v Římě jsou již tentokrát zmíněni oba tvůrci. Zdejší formulace „Un film di Edgar G. Ulmer – Regia di Giuseppe Masini“ (Film Edgara G. Ulmera – Režie Giuseppe Masini) sloužila v Itálii často jako zastřešující tvůrčí i administrativní vymezení postavení obou filmařů, ačkoliv jejich skutečné role v daném projektu byly v některých případech odlišné. V napínavém výpravném snímku kombinujícím dobrodružství a fantastiku s obrazem bájně starobylé civilizace ukryté pod písčitymi dunami měl Ulmer možnost

Italský plakát k filmu *Sedm proti smrti* (1964). Zdroj: Wikimedia Commons.

pracovat s odlišně pojatou dobrodružnou podívanou, než jak tomu bylo u jeho předchozích italských filmů. Jednalo se tehdy o moderní adaptaci již několikrát zfilmované Benoítovy literární předlohy, u níž Ulmer a Masini inovovali některé její původní prvky aktuálními motivy.

Poslední Ulmerův italský snímek je po barevných širokoúhlých velkofilmech natočený opět na černobílý formát a tematicky se do určité míry váže k předchozí Benoítově adaptaci fantastického románu. Dobrodružné válečné drama *Sette contro la morte* (Sedm proti smrti, 1964) se téměř celé odehrává v podzemní jeskyni s muničním skladem v Itálii v roce 1944, kde zůstanou po bombardování zasypaní kromě italských partyzánů i američtí a němečtí vojáci. Tento film je kromě napínavé podívané i existenciálním příběhem boje skupiny lidí o přežití a snaze uniknout z izolovaného prostoru, což je i téma *Antinea, l'amante della città sepolta*. Jméno režiséra Ulmera se opět objevuje v různých kontextech odlišně stejně jako u jeho ostatních italských filmů. Zatímco v cenzurním spisu č. 2817 ze dne 26. června 1964 je uveden jako režisér pouze Paolo Bianchini, na italských propagačních fotosekách uvádí distributor informaci „*Un film di Edgar G. Ulmer per la regia di Paolo Bianchini* (Film Edgara G. Ulmera pro režii Paola Bianchiniho)“. V úvodní titulkové sekvenci filmu pro americkou distribuci je zase uveden jako režisér a také producent pouze Ulmer. Zajímavostí u tohoto projektu bylo i angažmá dvou tvůrců středoevropského a východoevropského původu, kterými byli maďarský kameraman Gábor Pogány a jugoslávský producent Zeljko Kunkera. Oba v době vzniku filmu již dlouholetě působili v Itálii.

Zejména Ulmerovy italské snímky z let 1959 až 1964 dokládají nejen mezinárodní charakter populárních žánrů, kdy byli producenty pro lepší prodej filmů do zahraničí angažováni italský a zahraniční režisér, ale také odlišné propagační strategie italských distributorů. Zatímco u titulů *Annibale* a *Antinea, l'amante della città sepolta* jsou uváděni jako italští režiséři již zkušení tvůrci Carlo Ludovico Bragaglia a Giuseppe Masini, v případě válečného dramatu *Sette contro la morte* působil Paolo Bianchini v první polovině 60. let ve filmovém průmyslu ještě jako asistent režie a pomocný režisér. První samostatný film, akční špionážní thriller *Il gioco delle spie* (Hra špiónů, 1966), režíroval Bianchini až o dva roky později. V jeho případě se hypoteticky jedná buďto o naplnění administrativních požadavků produkce a distribuce (i kvůli cenzurním posudkům), nebo natáčel snímek jako italskou verzi pro uvedení v Itálii. Edgar G. Ulmer patřil k mnoha zahraničním filmařům, kteří působili v období 50. a 60. let v římských ateliérech Cinecittà, kde se natáčely mezinárodně obsazené západoevropské koprodukce pro domácí a zahraniční distribuci. Byl však s největší pravděpodobností jediným olooučským rodákem působícím v italském filmovém průmyslu, kde měl možnost pracovat například s kameramany jako Raffaele Masciocchi nebo Enzo Serafin, kteří patřili k režiséry a producenty vyhledávaným tvůrcům.

Několik poznámek závěrem

Podobně jako u mnoha jiných zahraničních režisérů, bylo pro Edgara G. Ulmera filmařská angažmá v Itálii podmíněné zejména rozvíjejícími se kooperacemi italského filmového

průmyslu s Hollywoodem i jinými národními kinematografiemi. Ulmer měl možnost režírovat některé z populárních žánrů, které tvořily v 50. a 60. letech podstatnou část filmové produkce a jejichž společným zastřešujícím rámcem bylo dobrodružné vyprávění. Zatímco pirátský příběh realizovaný na konci 40. let a následující povídkový historický snímek (s nepotvrzenou účastí na režii) patří dnes k méně známým položkám Ulmerova italského období, epos o kartaginském vojevůdci Hanibalovi, fantastika o bájně Atlantidě ukryté pod pouští a napínává podívání z 2. světové války patří v Itálii ke kultovním

a vyhledávaným artiklům. Hudba ke všem třem filmům z let 1959 až 1964 skladatele Carla Rusticelliho, kterou nahrál dirigent Franco Ferrara, vyšla v kompletních verzích na CD nosičích jako speciální edice soundtracků pro fanoušky a sběratele italské filmové hudby. Italský kontext Ulmerovy tvorby představuje dodnes některé hypotetické otázky ohledně skutečné režie jednotlivých snímků nebo konkrétně vymezených rolích všech režisérů uváděných v titulcích filmů, na plakátech a fotoskách nebo v cenzurních záznamech. Přesto je Ulmer s italskou kinematografií a jejími populárními žánry kulturně úzce spojený.

Jan Švábenický (* 1981) vystudoval Katedru divadelních, filmových a mediálních studií na Univerzitě Palackého v Olomouci a poté absolvoval doktorské studium na Ústavu literárnej a umeleckeje komunikácie Univerzity Konštantína Filozofa v Nitře. Zaměřuje se na dějiny a interpretaci italské kinematografie, v rámci které se často zabývá populárními žánry, populární kulturou a filmovou hudbou. Publikuje knižně i časopisecky také v Itálii. Je autorem např. italské knižní publikace *Aldo Lado & Ernesto Gastaldi. Due cineasti, due interviste. Esperienze di cinema italiano raccontate da due protagonisti* (2014) nebo rozsáhlé monografie *Fenomeno italský western. Sociokulturní charakteristiky jednoho žánru* (2021).

» jan.svabenicky@gmail.com

Pohyb a rytmus

FRANTIŠEK VŠETIČKA

I talský futurismus začal velmi razantně. Roku 1909 vystoupili jeho stoupenci s manifestem, který zveřejnili ve francouzském Figaru. Teze manifestu byly veskrze provokativní. Jeho třetí článek pravil: „Literatura až dodnes velebila jen strnulost, nábožné vytržení a ospalost. My se klaníme agresivnímu pohybu, horečné nespavosti, běhu, saltům mortale, fackám a ranám.“ Čtvrtý článek dodával: „Prohlašujeme, že nádhera světa byla obohacena o novou krásu: o krásu rychlosti. Závodní automobil ozdobený velkými rourami podobnými hadům s výbušným dechem..., řvoucí automobil, jenž se jakoby řítí za kulometné palby, je krásnější než Niké Samothrácká.“

V českém prostředí bezprostředně na manifest a tvorbu futuristů reagoval Stanislav Kostka Neumann, používal přitom zpočátku obdobného slovníku, jenž se později ustálil, avšak základní myšlenka zůstala. Ve fejetonu *Různé odpovědi*, pojatého posléze do souboru *Ať žije život!*, napsal: „Nové básnické hnutí klade dvojí hold k nobám techniků. Předně rozšiřuje své obrazové bohatství o materiál, jež poskytuje technika, podruhé nepřeje

si nic tak vroucně, jako oslavovat slovem básnickým technické činy. Naše nové básně budou se jmenovat Transatlantic, Monoplan, Vodovod, Tunel, Viadukt. A víra, kterou máme v sebe a v přicházející generaci, praví nám, že to nebudou básně o nic horší než ty, které se jmenovaly Salome nebo Ukřižovaný. A tam, kde básníci předcházející generace symbolistické chtěli toliko nuanci a rajskou hudbu, budeme my zcela spokojeni, uslyší-li čtenáři z našich básní rytmus vagonů, šum hřidelů a rachot ozubených kol.“

V mluvě obou stran padla dvě výrazná slova – pohyb a rytmus. Jde o výrazy, jež určily charakter a tvar Neumannových *Nových zpěvů*, které až na dvě starší básně vznikaly od poloviny roku 1913 do poloviny roku 1914. Vypuknuvší válka pozdržela jejich vydání, k němuž došlo teprve na začátku roku 1918. Technika a průmyslová civilizace se v nich staly nejzávažnějším tématem.

V těchto letech žil Neumann na Moravě v Bílovicích nad Svitavou. Na Moravě se ocitl v dubnu 1905, když svůj další osud spojil s publicistkou Boženou Hodačovou. Zpočátku se věnoval přírodní

tematicke, verše s těmito náměty shrnul do *Knihy lesů, vod a strání*. Neumann byl však duše nepokojná a střet s moderní technikou, poznanou patrně na brněnských předměstích, jej přivedl k tematice málem protikladné, k poezii shrnuté později do *Nových zpěvů*. Jejich první vydání rozvrhl do tří oddílů, jež nesly názvy *Zpěvy drátů*, *Zpěvy z lomu* a *Zpěvy z ticha*. Titulní kresby k jednotlivým oddílům nakreslili Vlastimil Hofman, Josef Čapek a Václav Špála, příslušníci generace z roku 1914, kteří měli k Neumannovi obdivný vztah. V *Nových zpěvech* šlo o poezii, jež se opájela průmyslovou civilizací, proto se také pro tvorbu tohoto zaměření ujal v českém prostředí pojem civilismus.

Technika a pracovní proces jsou v *Nových zpěvech* pojaty jako pohyb a rytmus. Tak např. v básni *Stavba vodovodu*:

*Kladiva, špičáky, páky poskakovaly,
cval koní okutých s jiskrami pod kopyty,
kovy a kameny kovovou kaskádou tepaly,
černými zrcadly zelené pohlcující kmity.
Sekery bily a pily skřípěly,
hltavě hlodající v patách lesů,
řetězy úpěly
v rytmické údery děsu.*

Pohybu a rytmu napomáhá volný verš, jenž je uplatněn v celé sbírce. K větší výraznosti přispívá zvolená aliterace, zde v třetí verši, ale také na jiných místech básně. Druhá strofa např. zní:

*Tu práce ohromná, urputná, drsná a dravá
rachoty, ranami, ropoty, ryky a rázy
se rozehrměla náhle a v země ňadra zdravá
vrazila rudý prapor na žerdi plné sazí.*

V druhém verši pětinasobná aliterace, jež je v celé strofě podpořena nadměrnou frekvencí aliterace ního *r* (celkem dvanácti *r*). Technika v námětu tak našla svou obdobu v technice formy.

Tak je tomu nejen ve verších s civilizační a průmyslovou tematikou, ale i ve verších opěvujících běžný život, člověka a přírodu. Technické a civilizační vnímání reality se v Neumannově poezii stává základním pojetím a viděním. Slovník zůstává shodný, stejně tak volný verš většinou bez rýmu. Tak je tomu kupř. v básni *Když cestu mi vroubila šalvěj*, začínající touto strofou:

*Tyto své slabé a hubené ruce
v železné svírám, nepovolné spáry
a z každé strany za hrda držím,
škrtě a vraždě je, starost a vztek.
Kruťte se, sviňte, supejte, řičte,
vláčený cestou tlucte se po šterku,
nepustím, nepovolím,
pokud mé prsty cítiti budou
života jediný ve vás tep,
pokud mé ruce nebudou moci
odvrci bezvládné mrtvolky vaše
daleko ode mne, pryč z této cesty,
kterou mi vroubí dnes šalvěj.*

Zvukomalebnu složku jako protiklad k složce námětové zastupuje ve strofě výstižná anafora (*pokud mé prsty [...], pokud mé ruce [...]*) a zejména rytmus.

Podnět k veršům tohoto druhu vzešel z italského futurismu, jehož iniciátorem a vůdčím zjevem byl Filippo Tommaso Marinetti, který osud futuristického hnutí spojil s Mussoliniho fašismem. Futuristický impuls nezasáhl pouze české prostředí, daleko výraznější ohlas měl v ruské literatuře,

kde jeho největším představitelem byl Vladimír Majakovskij. Osudy všech tří zmíněných futuristů skončily neblaze nebo problematicky. Marinetti až do poslední chvíle věřil ve fašismus a zemřel 2. prosince 1944 v hotelu na břehu jezera Como, kde se shromáždili poslední stoupenci italského fašismu, utíkající před spojeneckými vojsky (jde o tzv. Republiku Salò). Futurista Majakovskij nebyl naopak schopen se ztotožnit se stalinizací sovětského Ruska a ukončil svůj život sebevraždou roku 1930. Stanislav Kostka Neumann, který patřil k spoluzakladatelům Komunistické strany Česko-

slovenska, se postavil proti její stalinizaci a byl za to z ní roku 1929 vyloučen (podobně jako Ivan Olbracht, Helena Malířová, Jaroslav Seifert, Josef Hora a další). Futurismus se pro Majakovského a Neumanna stal bájnou minulostí, společenský a slovesný pohyb se začal odvíjet jinými stezkami.

Vincenc Makovský, modernista příbuzného ražení, vytvořil pro Bílovice Neumannovu bystu. Tyčí se na vysokém sloupu na začátku Palackého údolí. Na podstavci jsou vyryty básnickové verše (nikoli z *Nových zpěvů*, ale z *Knihy lesů, vod a strání*).

František Všeticka (* 1932) je literární teoretik, beletrista a překladatel. Zabývá se převážně českou, slovenskou a ruskou literaturou, ponejvíce její poetikou. Odbornou práci vyvažuje prací beletristickou a překladatelskou.

» fvseticka@seznam.cz

Miroslav Srostlík Moravský: Hovory se dřevem

Prostějovanům, ale i širšímu okolí je jméno Miroslava Srostlíka Moravského známé. Jako pedagog různých předmětů – nejčastěji hudební výchovy a pracovních činností, se zapsal do paměti mnoha žáků a kolegů. Jako muž nevšedního zevnějšku – ztepilý, silný, jiskrných očí a trvale opálené pleti s plnovousem a delšími vlasy poutal pozornost především v době socialismu, kdy vzhled uniformně vyhlížejících lidí byl standardem. Miroslav Srostlík Moravský je vzácným příkladem umělce, řezbáře nepolíbeného profesionálně zaměřenými školami, příkladem samouka, který se pílí a houževnatostí propracoval od šperků až po monumentální skulptury, zdobící interiéry různých veřejných budov, k lokálně žádanému autorovi. Během asi čtyř dekad vytvořil nespočet děl určených do bytových prostor. Z důvodu jejich držení v soukromých rukou ne všechny lze v dnešní době zmapovat. K příležitosti sedmdesátých sedmých narozenin autora (22. 9. 1946) jsme uspořádali výstavu s názvem *Miroslav Srostlík Moravský 77: Hovory se dřevem*, která bude otevřena v termínu od 4. 8. do 8. 10. 2023. K výstavě

je vydán rovněž stejnojmenný katalog. Muzeum a galerie v Prostějově je tak první, která se pokusila tímto počinem alespoň částečně celoživotní tvorbu osobnosti Miroslava Srostlíka Moravského, jež má v regionu své místo, zdokumentovat. Slavnostní vernisáž, naplánovaná mimořádně na 7. září, bude i malou narozeninovou oslavou autorových sedmasedmdesátých narozenin.

Pan učitel Srostlík i mne kdysi dávno učil. Vloni jsme se potkali znovu náhodou v Městské knihovně v Prostějově. M. S. M. žije již deset let na jižní Moravě ve Stříbrnicích a nepracuje tak intenzivně jako kdysi, ruce již „neposlouchají“. Uspořádat výstavu je vesměs pro každého umělce vzpruhou. Slovo dalo slovo a na možnosti prezentovat ukázky celoživotní tvorby v galerii Špalíček MGP jsme se domluvili. Během příprav jsme měli možnost strávit spolu nějaký čas. Myšlenky a úvahy druhého mohou být obohacující, vzpomínky na různé životní momenty pomíjivé. Předkládáme vám rozhovor s osobitým člověkem a pamětníkem, jehož práce, které nás obklopují na mnoha místech, zde zanechají stopu doby, v níž vznikly, i pro příští generace.

Pane učiteli, pocházíte z Kostelce na Hané. Ráda bych se na začátek zeptala na vaše dětství. Vy jste vyrůstal se třemi sestrami...

Po mých sestřích jsem jako maličký nosil dívčí šaty. A když začal hrát místní rozhlas, tak jsem vyběhl na cestu před rodným domem a točil se dokola. Sukně létaly a každý viděl, že nejsem holčička.

Stále jsem zpíval. V devíti letech jsem dostal první harmoniku, takové foukací varhánky. O prázdninách jsem, když se setmělo, seděl v koruně jerlínu před našim domem a zpíval a zpíval. Určitě celou hodinu každý den. Tenkrát ještě nebyla televize. Jednou, to mi bylo asi deset let, přišli do naší ulice cizí starší kluci. Kouřili a trápili neuměle starou tahací heligonku. Přestalo je to bavit, sebrali nám míč a nástroj pohodili. Opatrně jsem se harmoniky chopil a ejhle, za pár minut jsem zahrál písničku.

Když jsem klukům řekl, že nástroj držím poprvé v ruce, tak mi harmoniku darovali.

Máte silný vztah k hudbě, hudební výchovu jste učil. Můžete vyjmenovat, na které nástroje umíte hrát?

Postupně jsem se během života seznámil se čtrnácti hudebními nástroji. Kromě zmíněné harmoniky jsou to: bendžo pětistrunné a tenorové, basa, bicí, cimbál, heligonka, chrámové varhany, klarinet, klavír, kytara, saxofon, trombón, zobcová flétna. Od svých patnácti let jsem zakládá různá hudební seskupení, celkem asi šestnáct. V průběhu let jsem s nimi vystupoval na veřejnosti a účastnil se hudebních soutěží nejen v Československu, ale i v sousedních evropských zemích. Hudba je nedílnou součástí mého života. Pro své potěšení hraju dodnes. Nejraději mám ale kytaru.

Portrét Miroslava Srostlíka Moravského, Muzeum a galerie v Prostějově 2023. Foto: Vendula Burgrová.

Kdy jste poprvé pocítil chuť něco stvořit vlastníma rukama? A jak jste se vlastně dostal k výrobě uměleckých dřevorezeb?

Už jako chlapec jsem miloval tvůrčí projev. Ano, odehrával se v klukovské, dětské rovině. Lodičky z kůry, luky – nejlépe z jasanu, a šípy – udělat správně letící šíp je kumšt, loutkové divadlo – díly těla loutky z hlíny jsem ve „šporheltě“ (sporáku) vypaloval, pak koloroval a nakonec ušil šaty... Jako dospělý jsem třinácti letů opravoval sám hanácký grunt v Kostelci na Hané. A vyráběl nábytek, peněz nebylo. Učitelé nebyli nikdy dobře placeni. Ve čtyřiceti letech jsem začal tvořit. Moje láska, dřevo, dostala nové poslání: vytvořit krásu,

kteřá osloví ostatní. Počátky byly velmi těžké. Dlábta jsem si vybrušoval z pilníkú, ta drobná pak z drátú deštníku. První byl dřevěný šperk. No, šperk. Dnes budí úsměv.

Jsem samouk, autodidaktik, vznešeně řečeno. Začal jsem se touto prací v 80. letech 20. století žívit. Se čtyřmi dětmi to bylo hodně těžké. Ale v té době zaujala společnost bytová plastika, bytové doplňky byly velmi módní. Tak jsem se této výzvy chopil. Statisíce hodin jsem zaujatě a cílevědomě pracoval. Vytvořil jsem nekonečnou řadu prací z lipového dřeva. Šperky jsem ale dělal z „českého mahagonu“, tj. švestkového dřeva. Při práci na velkých objektech, kdy jsem musel zdolat mnoho nečekaných překážek, jsem často prosil: „Bože, dej mi sílu.“ To jsem psal i do nitra plastik, doslova. Do kostelecké plastiky *Stromu života* jsem například vložil svou fotografii a na vnitřní stranu dutiny jsem perem napsal doprovodný text: „*Toto dílo vytvořil boží dělník Miroslav Srostlík Moravský, léta Páně 1997.*“

Výstavu jste sám pojmenoval *Hovory se dřevem*. Když držíte kus dřeva dlouhé hodiny v rukou, hovoříte s tímto materiálem myslí. Jakou filozofii vyznáváte? A snažíte se držet svých vzorů?

Poznal jsem během let, že si člověk, každý člověk, vytvoří svoji filozofii a do svého života zabuduje své rituály. Dlouho to ani nevnímáte a najednou je to tu. Každý máme své vzory. Prostě nevědomky napodobujeme to, co nás oslovuje, co k nám hovoří pro nás srozumitelným jazykem. Michelangelo Buonarroti, to je v mém kumštu velký vzor. A tak jsem se také řídil při práci jedním jeho krédem: „*Dokonalost není maličkost, ale maličkostmi se dokonalosti dosahuje.*“ Dá to tolik

práce! Při hledání sebe sama člověk nadělá spoustu chyb! Ale díky nim získává životní rozhled, poznatky, zkušenosti.

Velmi mne oslovila také východní, čínská filozofie. Převzal jsem krédo mistra Konfucia: „*Člověk žije proto, aby sloužil ostatním. Jen takto pomůže zachovat nebeské dílo.*“ V našich krajínách bychom jako křesťané řekli, že... „*jen tak můžeme zachovat Boží dílo. Ano, snažím se o to.*“

K Bohu máte velmi těsný a intimní vztah. Milujete přírodu, která je pro vás zpřítomněním Boha. Jak byste v krátkosti popsal ty nejhezčí zážitky s přírodou spojené?

Když jsem byl malý, měli jsme jako děti velkou volnost a té jsme si uměli patřičně užít. To se ještě tenkrát nemusely matky bát o své děti jako dnes. To blaho, když jsme bosí běhávali po úzkých cestičkách, polničkách, po orosené trávě i po pichlavém šterku na ulici. Ano, tenkrát to byla svoboda, že jsme mohli běhat bosí! Chodili jsme do polí na motýly a do Romže chytat rybky. A za Lutotín do lesa jsme jezdili na kole. Kola byla ve stavu neuvěřitelných vraků, ale byl to úžasný zážitek. Přírodu jsme díky tomu uměli podrobně pozorovat, dokonale se s ní seznámit. Doma byl pořád nějaký pes, kterého jsem vždy brával sebou. Má láska ke zvířatům vykřystalizovala, když jsem se v devatenácti letech oženil. Na už zmíněném gruntu jsem choval nejprve stádo ovcí. Když jsem se ženíl podruhé, pořídil jsem si prvního koně. A u koní jsem pak s láskou setrval třídvacet let. V létě, v zimě jsem denně jezdil dvě, tři hodiny na koni. Nádherný život! A seno jsem dělal sám, trávu kosil ručně kosou. To už je dnes jako pohádka. Bůh v přírodě daroval člově-

Strom života, Kostelec na Hané, 1997. Foto: Bob Pacholík.

ku takovou krásu! Při vzpomínkách je mi smutno. Dnes se společnost přírodě vzdaluje, přestává jí rozumět. Lidé se chtějí jen bavit...

Projeli jsme s vámi, kurátorkou výstavy Mgr. Markétou Odehnalovou a fotografem Bobem Pacholíkem všechna místa v Prostějově a v dalších obcích, kde jste na základě objednávky daného subjektu vytvořil symbolické zakázky velkoformátových děl. Jejich motivy nejsou vybrány náhodně, podporují myšlenku funkce každého objektu. Nejdůležitějším a nej-

podstatnějším rysem těchto plastik z mého pohledu je, že míří k něčemu kladnému, pozitivnímu. Můžete nám přiblížit zajímavá poselství alespoň některých realizací?

Zmíním téma „Přicházím nemocný a odcházím zdravý“ z roku 2003, které jsem dostal zadané prostějovskou nemocnicí. Náš vnitřní i vnější svět je prostoupen prouděním nejrůznějších energií, nejrůznější – to znamená dobrým i špatným. Každý jedinec se s tímto prouděním musí vypořádat po svém. Toto proudění může být posilující nebo ničivé. V případě této plastiky jsem tento pohled

na náš život využil. Léčebný proces je vlastně transformace energie špatné v energii dobrou, pozitivní. Děj proměny se odehrává na ploše 8,5 metru, přičemž střed plastiky zaujímá ženská postava. Ta jako dárně života ztělesňuje stvořitele. Za ní je stylizován velký květ, symbol přírody. V něm je zakomponována Aeskapulova užovka, symbol lékařů... Další výzvou pro mne bylo, když mne oslovil tehdejší starosta Kostelce na Hané Jiří Kintr, že se dostavuje škola, zde jsem měl téma volné. Chtěl jsem dětem demonstrovat svůj vztah k přírodě, protože zde ve škole stráví důležitou část života. Dílo mělo působit velebně a mohutně. Ve *Stromu života* z roku 1997 umístěného ve vstupních prostorách základní a mateřské školy se skrývá několik myšlenek. Jednak je to tvar – tělo ryby. Ryba je pro křesťany, jak známo, symbol víry. Když se člověk postaví k plastice, má dojem, že se na něho valí obrovská mořská vlna, síla živlu. Povrch díla pokrývá šest a půl tisíce jilmových šupin. Pravá strana plastiky odhaluje nejkrásnější lidskou emoci; úplně napravo je koruna stromu, láska člověka k přírodě. Levé straně dominuje kulovitý útvar zářící červeně, to je lidské srdce, láska. Vrchol středu tvoří hřeben píšťal varhan – láska k hudbě, která provází člověka celý život. Tělem ryby se vine jemné zvlnění, které přechází v siluetu křídla, touha po svobodě. Na každém z těchto děl jsem pracoval tři roky.

Je tristní, že valná část těchto prací je vystavena buď v nevkusně vybavených prostorách, nebo se stalo, že místa byla časem zahlcena no-

Volavky – Svoboda, Magistrát města Prostějova, 2008. Foto: Bob Pachelík.

vými rušivými elementy, které celkový dojem nejen že potlačují, ale doslova těmto dílům škodí. Můžeme jmenovat již výše zmíněný případ *Stromu života* (1997) ve vstupní hale ZŠ a MŠ v Kostelci na Hané, kdy z důvodu nedostatku prostoru pro šatní skříňky, byly tyto instalovány přímo před monumentální dílo, které kryjí. Výhledově má bohužel počet kovových skříněk ještě přibývat. Dalším z odstrašujících případů umístění je dílo *Fontány* (2001) v zasedací místnosti akciové společnosti Vodovody a kanalizace Prostějov, kdy nízký strop, částečné dřevěné obložení stěn a výběr laciných židlí, úplně řezbu „vodního toku“ dehonestují... Vy jste své práce navštívil po několika letech, jak tyto změny prožíváte?

Umění je darem, kterého si lidé dnes neváží, ztratili potřebu věnit krásu do svého života. Přišli o schopnost vnímat a rozlišovat.

Které své dílo byste doporučil čtenářům časopisu KROK navštívit?

Volavky – Svoboda z roku 2008. Monumentální dílo bylo původně vytvořeno pro město Berlín, kde bylo určitou dobu také vystaveno. Nyní je v soukromých rukou, ale je zapůjčeno městu Prostějov, kde se nachází ve foyer prostějovské radnice. Do Zlaté knihy města Berlína jsem napsal: „*Lidé jsou jednokřídli andělé. Chtějí-li vzlétnout, musí se obejmout.*“

Pane učiteli, děkuji vám za rozhovor.

Veronika Hrbáčková

Veronika Hrbáčková vystudovala Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, obory historie-etnografie. Pět let působila na Památkovém ústavu v Olomouci jako specialista na lidovou architekturu, od roku 2003 byla kurátorkou fondu Etnografie ve Vlastivědném muzeu v Olomouci, kde prosadila projekty národopisné expozice Od kolébky do hrobu nebo veřejnou sbírku Oblečme obra Drásala. Systematicky se věnovala záchraně sbírkových předmětů, jejich restaurování a propagaci. Od roku 2021 je ředitelkou Muzea a galerie v Prostějově.

» vhrbackova@muzeumpv.cz

Přerov – město vybudované železnicí II

PETR SEHNÁLEK

Pokračujeme druhým dílem vyprávění o Přerově jakožto městě železnic a železničářů. V meziválečném období je Přerov skutečným městem železničářů a rodiny příslušníků „modré armády“, jak se železničářům přezdívalo, tvoří významný prvek v řadách obyvatel města. Železničářské uniformy – od roku 1922 pak s typickými „kastrůlky“, jak se přezdívalo čapkám válcovitého tvaru – bylo možné vidět takřka na každém rohu a dotvářely tehdejší kolorit města. Nejvíce „železnáků“ se soustředilo ve služebních bytech ve Škodově, Husově a Kojetínské ulici (zde k původní výstavbě přibýlo v letech 1908 až 1913 dalších 11 domů s celkem 114 byty, pak další tři domy v letech 1922 až 1923 a 1931) a také v bloku domů stavebního družstva Lešetín, který vyrostl na náměstí Svobody počátkem 20. let. Nejvyššího počtu železničářů vůbec bylo v přerovském uzlu dosaženo roku 1921, kdy zde pracovalo 3 140 osob, rozdělených do služebních tříd úředníků, podúředníků a zřízenců. Nicméně poté počty postupně klesaly a roku 1935 se jednalo již jen o něco málo přes 2 100 železničářů. Tento úbytek

zapříčiňoval sentimenty angažované veřejnosti a na stránkách místního denního tisku se pravidelně objevovaly stesky nad ochuzováním přerovské stanice a přehlížením ze strany olomouckého ředitelství.

První republika přinesla železničářům také nové moderní lokomotivy. Zastarávající rychlíkové stroje starších rakouských řad totiž začaly od roku 1926 nahrazovat legendární lokomotivy řady 387.0. Tento typ se na první pohled lišil od předchozích nízkým komínem, který mu přisoudil, podle tehdy populárního krátkého dámského účesu, přezdívku Mikádo. První Mikádo 387.001 přišlo do Přerova 7. září 1928 a v první půli dalšího roku následovalo dalších pět. V pěti sériích bylo v letech 1926 až 1937 vyrobeno 43 strojů. Přerovská Mikáda jezdila v čele rychlíků o 15 vagonů na trase Přerov–Praha, kterou díky místy až 100kilometrové rychlosti dokázala urazit za 3 hodiny a 58 minut. V roce 1933 se ve výtopně Přerově nacházelo 14 těchto strojů a v roce 1939 jejich stav stoupl na 20 (celkový počet strojů přerovské výtopny dosahoval v meziválečném období 130 až 150 kusů).

Březen 1939 přinesl konec samostatného Československa v podobě obsazení země nacistickým Německem. Z nařízení okupantů byly ČSD přejmenovány na Českomoravské dráhy. Po služební stránce se pro železničáře zdánlivě nic nezměnilo, vlaky musely jezdit stále a po vypuknutí 2. světové války význam železniční dopravy dosáhl strategických rozměrů. Železnice se tak dostala do hledáčku protinacistického odbojového hnutí, které zde potřebovalo zorganizovat zpravodajskou a sabotážní činnost. Nejlepší podmínky pro realizaci tohoto úkolu měli samotní železničáři, z nichž se mnozí do odboje aktivně zapojili. Odbojová činnost na železnici spočívala převážně v drobné, avšak neustálé sabotážní činnosti, směřující k narušení plynulého provozu. Strojní služba prováděla opravy strojů ledabyle, aby častěji „stály“ v dílnách mimo provoz. Zatajovaly se důležité součástky,

kterých byl nedostatek. Uměle se snižovala provozuschopnost lokomotiv. Posunovači přeřezávali brzdové hadice vagonů, čímž musely být vyřazeny z provozu a doprava naloženého materiálu se zpožďovala. Do vagonů s vojenským materiálem se vhadzovaly speciální zápalné prostředky, které se v průběhu jízdy vznítily a způsobily požár nákladu. Zapisovači vozů měnili na vagonech údaje o cílové stanici transportů, které pak bloudily po různých nákladních nádražích. Další činností byla distribuce ilegálních informačních letáků, které podporovaly morálku obyvatel okupovaného státu. Vhodnou a nenápadnou příležitostí k tomu měli v rámci svých služebních povinností příslušníci vlakových čet z řad vlakvedoucích, průvodčích a manipulantů. Sebeměší odbojové aktivity se ale tvrdě postihovaly a v průběhu okupace bylo popraveno, umučeno či zastřeleno přes čtyřicet

Zauhlovací jeřáby u polokruhové remízy na fotografii z období okupace; pro představu lze uvést, že tendr rychlíkové lokomotivy řady 387.0 pojal až 9 tun uhlí a také 300 hektolitrů vody. Zdroj: Muzeum Komenského v Přerově.

místních železničářů. Někteří z nich padli se zbraní v ruce, když se v úterý 1. května 1945 účastnili bojových akcí Přerovského povstání, které bylo prvním ze série českého květnového povstání. Nejprudší boje povstání se vedly právě na železnici, a to hlavně na obou přednádražích. Ráno v úterý 8. května 1945, po odchodu posledních německých vojáků a osvobození města, se železničáři pustili do opravy železničního mostu, který zůstal jako jediný z přerovských mostů jen poškozen; ostatní byly ustupujícími Němci zcela zničeny. Provizorní přemostění bylo hotovo již dopoledne a jednotky Rudé armády mohly pokračovat v rychlém pronásledování Němců. V dalších dnech pokračovala usilovná práce na zprovoznění mostu pro železniční dopravu, která mohla být jednokolejně zahájena již v neděli 13. května. Železniční provoz přes Přerov byl posléze rychle obnoven.

Poválečná doba byla zpočátku ovlivněna potřebou odstranit válečné škody a dohnat rovněž určité technologické zpoždění, které bylo dáno faktem, že se do modernizace železnice nemohlo v době války výrazněji investovat (jedinou významnější změnou byla instalace nádražního rozhlasu v roce 1941). Do obnovy přerovské železnice se zapojila také organizace UNRRA, která na přelomu let 1945 a 1946 poskytla 12 amerických lokomotiv, pro které si strojvůdci zdejší výtopyn přijeli do belgických přístavů. V roce 1947 zahájila Škoda Plzeň výrobu nových univerzálních strojů řady 475.1, určených k náhradě válečných ztrát. První lokomotivy, jež časem dostaly přezdívku Šlechtična, přišly do Přerova již koncem roku 1947. Poválečné období ovšem přineslo hlavně významný mezník, který nadále ovlivnil podobu a fungování celých drah. Po únorovém puči roku 1948 a převzetí moci komunistickou stranou nastou-

pilo Československo cestu nekritického přejímání sovětských zkušeností, které často byly pro domácí podmínky zcela nevhodné. V případě ČSD se jednalo o reorganizaci, kdy v roce 1952 dosavadní ředitelství nahradilo dle sovětského modelu šest tzv. drah. Přerovská železnice se stala součástí nově vzniklé Ostravské dráhy se sídlem v Olomouci. Nově byl do organizace zaveden mezistupeň v podobě tzv. oddělení dráhy, z nichž jedno bylo ustanoveno právě v Přerově. Tyto útvary zajišťovaly mimo jiné dispečerské řízení dopravy ve stanovené oblasti a v Přerově tak začalo působit pracoviště dozírající na provoz v úseku do Brna a Břeclavi a také mezi Olomoucí a Hranicemi na Moravě. Přerovské drážní oddělení řídilo 53 podřízených stanic a fungovalo do roku 1958. Mezi dobové novinky patřilo také přejmenování funkce vrchního dopravního úředníka, přičemž se z tradičního přednosty dopravního úřadu stal náčelník uzlové železniční stanice. Změny se dotkly také výtopyn, jež se v roce 1953 přejmenovala na lokomotivní depo. To v té době spravovalo nové typy lokomotiv. Po řadě 475.1 přišly v letech 1949 až 1950 tři ze čtyř vyrobených rychlíkových lokomotiv 476.0, jímž se podle červenohnědého nátěru přezdívalo Rudý ďábel. Stroje byly díky svým výkonům určeny k vedení těžkých rychlíků. Pro nákladní dopravu byla určena „škodovácká“ řada 556.0 (v letech 1952 až 1958 dodáno drahám 510 kusů) s mechanickým příkladačem francouzské výroby typového označení „Standard Stocker“, podle něhož se lokomotivě přezdívalo Štokr. Přerovským depem prošlo od roku 1952 68 těchto strojů, které koncem 50. let představovaly hlavní hvězdu tzv. těžkotonážního hnutí. To podle vzoru SSSR usilovalo o sestavení vlaků s co nejtěžším nákladem, přičemž mnohými rekordmany se stali právě příslušníci přerovských strojních čet.

V 50. letech došlo na osobním nádraží k vybudování 4. nástupiště a elektrifikaci; za povšimnutí stojí ruční vozíky pro převoz menších zásilek. Foto: Jaroslav Kryl.

Následování vzorů ze Sovětského svazu se promítlo také v zavedení nových uniforem s hodnostním označením na tuhých náramenících původně ruského carského vzoru – tzv. pogonů. Neoblíbeným nárameníkům železničáři přezdívali prkna a hodnostní označení s jedním či dvěma příčnými pruhy se pak přejmenovalo na „jednokolejky“ a „dvoukolejky“.

Co se týče výstavby nových objektů a zařízení, tak v roce 1956 byla po tragické nehodě na „dluhonské“ spojnici zřízena výhybna v Předmostí, která kvůli větší bezpečnosti doplnila stávající výhybnu v Dluhonicích (ta v roce 1948 ztratila samostatný statut a byla podřízena přerovské stanici). V 50. letech bylo rozšířeno osobní nádraží o čtvrté nástupiště, jehož výstavba probíhala v letech 1952 až 1960. Nejvýznamnějším počinem se ovšem stalo zahájení elektrifikace. V roce 1957 se uskutečnilo zatrolejování kolejíště na osobním nádraží a rovněž tratí v úsecích Olomouc–Přerov–Hranice, k 1. lednu 1960 byl již

uzel plně elektrifikován, 3. ledna přijela do Přerova první elektrická lokomotiva a 28. ledna byl v Přerově slavnostně zahájen elektrický provoz na úseku Česká Třebová – Přerov. V roce 1960 došlo k realizaci ještě i jiného železničního projektu – tzv. pionýrské železnice, kterou železničáři vybudovali v městském parku Michalově. Na 850 metrové trati jezdíval vláček o 5 vozech pro celkem 75 cestujících. V nástupní stanici byla umístěna dopravní kancelář a také pracovna náčelníka. Po trati bylo 5 hradel, které byly telefonem propojeny s dopravní kanceláří. U každého hradla byla oddílová návěstidla a závory. Veškeré funkce, tedy vyjma strojvedoucího dieselové lokomotivy, zastávaly děti. Zacvičování dětí do funkcí výpravčích, průvodčích, signalistů, hradlařů a závořářů zajišťovali nadšení železniční penzisté. Michalovskou železnici dostal do správy tehdejší okresní dům pionýrů a vždy ve čtvrtek, sobotu a neděli zde provozoval jízdy. Tato malá železnice byla třetí svého

druhu v republice a byla určena pro vzbuzení zájmu mládeže o práci u ČSD.

V roce 1963 byla „sovětská“ struktura nahrazena čtyřmi novými dráhami, z nichž Střední dráha sídlila v Olomouci. Těm byla podřízena jakási menší ředitelství pojmenovaná jako provozní oddíly. Pro potřeby nově zřízeného Provozního oddílu Přerov, který spravoval železniční provoz ve značné části tehdejšího Severomoravského kraje, byl v Tovární ulici postaven nový objekt, kam se železničáři přestěhovali v roce 1964. V té době se rodil projekt na zásadní přestavbu prostoru celého osobního nádraží tak, aby bylo lépe propojeno se zbytkem města. Přerovská stanice tak měla získat novou výpravní budovu, která měla vyrůst zhruba 200 metrů jižně od budovy stávající. V blízkosti měla vyrůst ještě budova pošty a autobusové nádraží. Jako hlavní spojnice nádraží s centrem města byla předurčena Čechova ulice, jež měla na nový komplex svým prodloužením přímo

Až do roku 1987 sloužil na stavědle 1 na severním zhlaví stavební přístroj elektrodynamického zabezpečovacího zařízení značky Elektrotechna z roku 1934. Zdroj: Muzeum Komenského v Přerově.

navázat. Cílem bylo změnit stísněné podmínky přednádražního prostoru a dát mu podobu hodnou okresního města. V prosazení projektu se velmi angažoval tehdejší předseda městského národního výboru Karel Rosmus a v roce 1968 vypracoval ing. arch. dr. Handa projektovou studii stavby. Výstavba nového výpravní budovy a okolních objektů měla být zahájena v roce 1971 s celkovým nákladem 80 milionů tehdejších korun. V projektu významně angažující se starosta Rosmus však byl kvůli svému postoji proti okupaci republiky vojsky Varšavské smlouvy odvolán z funkce a tím byl pohřben i tento projekt, jelikož nové vedení města o něj ztratilo zájem. Pozůstatkem ambiciózního projektu se stalo autobusové nádraží, které jako jediné totiž bylo realizováno.

Po elektrifikaci uzlu nastává postupný útlum provozu parních lokomotiv. Jejich nástupcem se mají stát stroje motorové. Vůbec první přijely již v březnu 1960 a nejprve se uplatnily u posunu. Masově začaly přicházet nové dieselové lokomotivy od půle 60. let – v roce 1965 se jednalo o lokomotivy řady T 458.1, kterých zde bylo 14, v prosinci roku 1967 dostalo přerovské depo první tři Sergeje neboli motorové lokomotivy řady T 679.1 sovětské výroby a téhož roku byly dodány i lokomotivy řady 478.1, známé také pod přezdívkou Bardotka, aby nahradily stará Mikáda ve vedení osobních vlaků. V roce 1972 dostalo depo první Brejlovce, stroje řady T 478.3, které jezdily s vlaky na Břeclav. Nicméně ještě v té době provozovalo depo své poslední parní stroje a lokomotivy řady 475.1 vedly vlaky z Přerova do Brna či Břeclavi. Provoz parních lokomotiv v Lokomotivním depu Přerov byl oficiálně ukončen v roce 1975 a 28. listopadu 1978 se poslední jízdou vlaku taženého parní lokomotivou (stroj řady 475.158) na trati Přerov–Břeclav uzavřela téměř 150 letá éra jejich pravidelného výskytu ve

stanici Přerov. Onoho roku pak depo ve svém stavu vedlo 76 lokomotiv (69 motorových, 5 elektrických k posunu a 2 parní).

Období 80. let 20. století je charakterizováno hlavně elektrifikací trati do Břeclavi. Nezanedbatelným počinem je ovšem v listopadu 1980 také instalování informačního systému Signaltron z podniku Pragotron, který přehledně a vizuálně informoval cestující o odjezdech spojů. Koncem května 1981 projel první elektrický vlak z Přerova do Říkovice na prvním dokončeném úseku a 29. března 1985 je zahájen elektrický provoz již na celém úseku této trati. Díky tomu dostává zdejší lokomotivní depo do svého stavu nové elektrické lokomotivy. Prvních 10 kusů moderních dvousystémových strojů řady ES 499.1 (z názvu konstrukční skupiny ES vzešla přezdívka Eso; v roce 1988 pak přeznačeny na řadu 363) přišlo do Přerova již v roce 1984 a celkem mělo jako domovskou stanici Přerov 45 těchto strojů. Přerovským depem bylo spravováno také minimálně 9 kusů lokomotiv řady E 499.3 (později jako řada 163), které se přezdívalo podle amerických raket Peršing.

S elektrifikací trati přišla také modernizace zabezpečovacího zařízení. V roce 1986 je vypnuto staré elektrodynamické zabezpečovací zařízení na stavědle 1, 2 a 3, které postupně do roku 1987 nahrazuje staniční reléové zabezpečovací zařízení s číslicovou volbou a se čtyřmi pomocnými stavědly, kvůli čemuž je zrušeno stavědlo 1 na severním zhlaví stanice.

Listopad roku 1989 přináší konec mocenského monopolu KSČ a návrat k demokracii. Nastávající změny se dotýkají i státních drah, které jsou nuceny snížit stavy a zefektivnit svůj provoz. Přichází tak období četných organizačních změn. S koncem roku 1990 zaniká Provozní oddíl Přerov a přerovská železniční stanice spadá přímo pod provozní ředitel-

Součástí přerovského železničního uzlu bylo od konce 19. století také velké nákladní nádraží, v místních poměrech zvané jako přednádraží; na snímku ze 70. let 20. století provoz na pravém přednádraží. Foto: Vladimír Procházka.

ství Českých drah v Olomouci, které je však zrušeno v roce 1997. Přerov se poté stává provozní obvodem podřízeným Regionálnímu centru provozu v Ostravě. Změny nastávají i v lokomotivním depu – v roce 1995 se spojuje s vozovým depem a vzniká Depo kolejových vozidel Přerov. To však zaniká k 1. lednu 1997 a stává se podřízenou provozní jednotkou depa v Ostravě. V roce 2004 je vytvořena uzlová železniční stanice Přerov s větším počtem podřízených stanic a současně definitivně zaniká provozní jednotka ostravského lokomotivního depa rozdělením na nově vzniklou dceřinou společnost ČD Dílny pro opravy vozidel (DPOV) a provozní pracoviště podřízené Depu kolejových vozidel Olomouc. Nejzásadnější změny ovšem přináší roku 2003 vznik státní organizace Správa železniční dopravní cesty (od roku 2020 přejmenována na Správu železnic), jež původně přejímá úkoly správy a údržby drah a počínaje rokem

2008 také drážní provoz, do té doby zajišťovaný složkami ČD. Od roku 2011 je tak přerovská stanice řízena provozním odborem Správy železnic a současně zde působí složky Českých drah k zajištění fungování svých vlakových spojů.

Snižování stavů a reorganizace ale nenarušily modernizační proces a v 90. letech je realizována elektrifikace trati do Brna. V lednu 1993 projel první elektrický vlak z Přerova do Nezamyslic a plně elektrifikovaný provoz na celé trati začíná k poslednímu červnu roku 1995. V únoru 1996 prohlásilo Ministerstvo kultury ČR výpravní budovu stanice Přerov kulturní památkou, která je však v červenci 1997 poškozena povodní. „Stoletá“ voda totiž zalila 7. července i prostor stanice, způsobila přerušování dopravy a celkově značné škody. Konec 90. let pak přináší zásadní modernizaci celé bývalé Severní dráhy a v rámci výstavby tzv. II. tranzitního železničního koridoru vedoucího z Břeclavi přes Přerov do Petrovic u Karviné jsou v září 1999 zahájeny práce na trati z Přerova do Hranic na Moravě. Současně probíhá v letech 1999 a 2000 rekonstrukce exteriéru výpravní budovy tak, aby se přiblížila původní podobě. Poté následují práce v interiéru, jehož přestavba byla ukončena v roce 2002. V září 2009 byla zahájena i rozsáhlá rekonstrukce obvodu přerovské železniční stanice tak, aby se stala kompatibilní s modernizovaným železničním koridorem. V roce 2010 započaly práce na

proměnách vzhledu osobního nádraží. Na jižním směru byla vybudována nástupiště 1A a 1B s kusými kolejemi. V roce 2011 došlo ke zrušení původního 4. nástupiště a zahájena výstavba nástupiště nového. To bylo posunuto více k jihu a blíže areálu DPOV. Také nástupiště 2 a 3 byla přesunuta na úroveň nástupiště 4 a náležitě modernizována. Posunutím nástupišť dále od staniční budovy vznikl mezi nástupišti 1 a 2 prostor pro průběžnou kolej pro jízdu nákladních vlaků. Příchod k modernizovaným nástupišťům umožnil vedle původního také nový podchod na úrovni autobusového nádraží, který dostal navíc bezbariérový přístup. Současně bylo modernizováno zabezpečovací zařízení a nahrazeno poslední elektrodynamické zabezpečovací zařízení z 30. let. 20. století. Řízení dopravy v obvodu stanice převzalo centrální dispečerské pracoviště, jež bylo v Přerově aktivováno v roce 2011 a převzalo řízení na 520 kilometrech železničních tratí, 68 železničních stanicích a 49 železničních zastávkách na území Moravy a Slezska. Rekonstrukcí dále prošlo 25 kilometrů zdejšího kolejiště, aby se rychlost přepravy zvýšila až na 160 km/h vně osobního nádraží a až na 80 km/h v obvodu osobního nádraží. Další významnou změnou se stala kompletní přestavba železničního mostu. Práce byly ukončeny v průběhu druhé dekady 21. století a udělaly zatím tečku nad během přerovské železniční historie.

Petr Sehnálek (* 1982) pracuje od roku 2008 jako správce sbírek a historik regionálních dějin 19. a 20. století v Muzeu Komenského v Přerově.

» sehnalek@prerovmuzeum.cz

Kulturní itinerář

Vědecká knihovna v Olomouci

Bezručova 2

Výstavy

Jan Jemelka / Otmar Oliva

Dialog v umění

7. 9. – 27. 10. 2023 / Červený kostel, Galerie Biblio

Výstava uměleckých realizací výtvarníka Jana Jemelky a sochaře Otmara Olivy představí ve fotografiích jejich společné sakrální realizace i samotné grafické dílo Jana Jemelky. Oba umělce spojuje nejen Olomouc, umělecké dílo, ale i životní cesty.

Přerovský Marco Polo Bohumil Pospíšil

září 2023 / Červený kostel, Bezručova 3

Výstava fotografií z cest svérázného cestovatele a novináře Bohumila Pospíšila, od jehož narození vloni uplynulo 120 let. Na fotkách jsou neuvěřitelné záběry z Pospíšilových cest po Arábii, Číně, Indii, Koreji, Malajsii nebo Novém Zélandu.

Falešné hranice. Akce „Kámen“

Oběti a strůjci nejutajovaných zločinů StB 1948–1951

říjen 2023 / Červený kostel, Bezručova 3

Výstava autorky Václavy Jandečkové se snaží přiblížit jeden ze smutných fenoménů našich moderních dějin – takzvanou akci „Kámen“. Jedná se přísně utajovanou metodu tajné policie, která tyto nezákonnosti páchala v Československu už krátce po únorovém převratu. Aktéři zločinů akce „Kámen“ přitom zůstali nepotrestáni. Záměrem výstavy je upozornění na zločinné praktiky komunistického režimu nejen v České republice, ale také v zahraničí.

Akce pro veřejnost

Komentované prohlídky Červeného kostela

Během srpna a září nabízí VKOL komentované prohlídky Červeného kostela a foyer. Průvodce je k dispozici příchozím návštěvníkům v srpnu v časech – od pondělí do pátku 10.00–12.00, 15.00–17.00, v sobotu a neděli 10.00–12.00, 13.00–17.00, v září poté o víkendech a svátku 10.00–12.00, 13.00–17.00. Průvodcovská služba v Červeném kostele je realizována v rámci projektu Průvodcovské služby za finanční podpory statutárního města Olomouc.

Zapomenutý světoběžník Bohumil Pospíšil

4. 9. 2023 / 17 hodin / Červený kostel, Bezručova 3

Za první republiky patřil k nejznámějším československým cestovatelům, na dobrodružném putování kolem světa strávil pět let a napsal o tom množství poutavých článků. Když se však odstěhoval na Nový Zéland, jeho stopy mizí. Přednáška PhDr. Martina Nekoly, Ph.D., doplňující výstavu, nás vezme po stopách fascinujících osudů „českého Marca Pola“.

Dny evropského dědictví v Červeném kostele

9. a 10. 9. 2023 / Červený kostel, Bezručova 3

V rámci Dnů evropského dědictví budou probíhat komentované prohlídky Červeného kostela, workshopy pro děti i dospělé. Pro návštěvníky bude také připravena prezentace šesti rukopisných skic z přelomu let 1894/1895, na nichž popustil uzdu své fantazii proslulý architekt a urbanista Camillo Sitte. Akce bude probíhat v sobotu

od 10 do 21 hodin, v neděli od 10 do 17 hodin.
Více na www.vkol.cz.

Noc literatury

20. 9. 2023 / 17 hodin / Červený kostel, Český rozhlas Olomouc

Další ročník oblíbeného literárního happeningu *Noc literatury* se uskuteční na dvou nedávno zrekonstruovaných místech – v Červeném kostele VKOL a v budově Českého rozhlasu Olomouc. Návštěvníci se mohou kromě ukázek ze soudobé evropské literatury v podání známých rozhlasových osobností těšit na koncert kapely Ozembóch v Baru Zahrada.

Speak-Dating 2023

26. 9. 2023 / 15–18 hodin / Červený kostel, Bezručova 3
Vědecká knihovna v Olomouci, Eurocentrum Olomouc a Knihovna Univerzity Palackého pořádají u příležitosti *Evropského dne jazyků* již devátý ročník *Speak-Datingu*. Akce zábavnou a neformální formou umožní každému, kdo bude mít zájem, vyzkoušet si své jazykové schopnosti.

Festival Olmützer Kulturtage

1.–8. 11. 2023 / různá místa

Již 9. ročník festivalu německého jazyka a německojazyčné kultury *Olmützer Kulturtage* se bude konat od 1. do 8. listopadu 2023. Festival pořádá Vědecká knihovna v Olomouci ve spolupráci s katedrou germanistiky FF UP, Rakouským centrem Univerzity Palackého a sekcí německého jazyka ÚCJ Pedagogické fakulty Univerzity Palackého. Také letos se termínově propojí s 2. ročníkem *FILMFEST 2023* v Olomouci, který pořádá Muzeum umění Olomouc – SEFO a nabídne nejnovější německy mluvené filmy.

Festival se zaměří na regionální historii a prezentaci knižních novinek regionálních autorů. České překlady těchto děl přispívají k prohlubování vztahu občanů k místu, v němž žijí. Pochopení našich kořenů je nedílnou součástí naší kultury a je cestou ke zlepšení česko-německých vztahů na obou stranách. Festival reflektuje také aktuální společenské otázky současnosti, např. gender, změny klimatu či válku na Ukrajině.

Sekce pro školní třídy nabídne nové německé filmy, jazykové animace, workshopy orální historie, přednášky k EU, výstavy, besedy s pamětníky odsunu a pamětníci židovského ghetta Terezín.

Muzeum a galerie v Prostějově

Hlavní budova

nám. T. G. Masaryka 2

Příběh železa aneb železo v přírodě, dějinách a experimentu

do 3. 9. 2023

Výstava je věnována surovině, která byla a stále je tak cenná a důležitá, že byla podle ní pojmenována celá jedna etapa vývoje lidstva – doba železná. Znalost výroby železa přišla do Evropy z Předního východu. Člověk využíval nejprve meteorické železo, které nazýval poeticky jako „dar bohů“ a vyráběl z něj především kultovní předměty. Dávni kováři uměli zkrotit ve výhni rozžhavené železo a vykovat z něj řadu předmětů, které později objevili archeologové na dvou unikátních lokalitách na Zlínsku: na hradisku Rýsov u Provodova a na „posvátné“ hoře Klášťov. Hromadné nálezy železných předmětů, nazývané jako depoty, obsahovaly kosy, srpy, radlice, krojidla, dále třmeny, koňská udidla a postroje. Zbraně zde za-

stupují meče, nože, kopí, sekyry a hroty oštěpů. Účel některých nalezených předmětů, k nimž patří mělké misky slezského typu, není dodnes objasněn. Výstava byla zapůjčena z Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně.

Mark Ther: V hedvábí

10. 8. – 22. 10. 2023

Výstava *V hedvábí* se zabývá reinterpetací výtvarné sbírky muzea autorským pohledem umělce Marka Thera. Téma výstavy souvisí s autorovým zájmem o historii daného místa, v tomto případě města Prostějova. Tu pak divákovi předkládá ve formě nové a nečekané situace. Mezi umělecká díla ze sbírek vkládá vlastní díla a další artefakty, pracuje s tabu tématy, avšak ne proto, aby šokoval, ale aby zprostředkoval nový pohled na věc a přivedl diváka k přehodnocování dosud zažitých stereotypů.

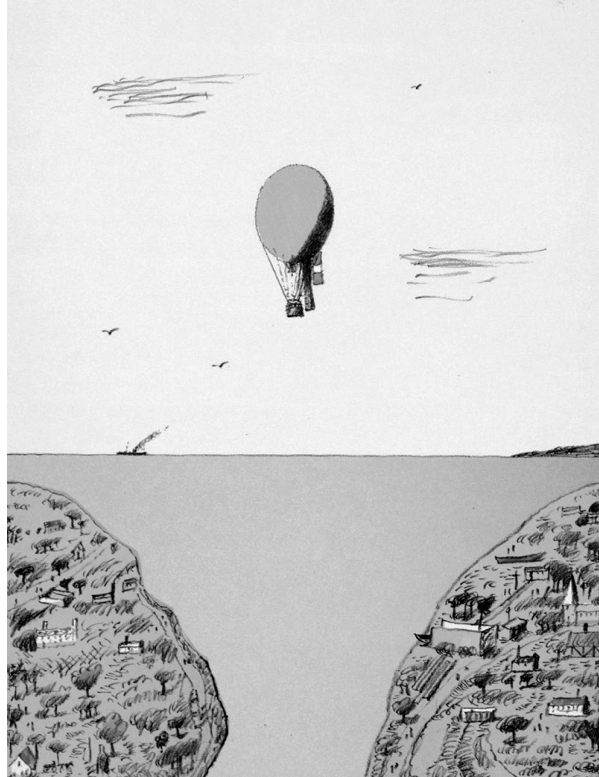
Mark Ther je kreslířem, tvůrcem videí a scénografických instalací. Je absolventem Akademie výtvarných umění v Praze, kde studoval u Vladimíra Skrepla a Michaela Bielického. Stipendijní pobyt absolvoval na Copper Union v New Yorku. V roce 2008 vystavoval v Galerii hlavního města Prahy.

Kamil Lhoták. Poezie techniky

vernisáž 26. 10. 2023 v 17.00

27. 10. 2023 – 21. 1. 2024

Výstava děl oblíbeného umělce Kamila Lhotáka, samouka s poetickým pohledem na svět a nadšením pro techniku, představuje především grafiky, ale také akvarely a koláže ze soukromé kolekce sběratele Radovana Špačka. Sbíрка, která vznikala posledních sedmáct let, v průřezu prezentuje umělce tvorbu od úplně první litografie z roku 1944 přes jím oblíbené náměty portrétů a techniky až po drobné gra-

fické listy, př a exlibris. Kamil Lhoták byl jedním ze zakládajících členů Skupiny 42, přestože vystudoval právnickou fakultu, od mládí tíhnul k modernímu umění, především předválečné avantgardě. V jeho tvorbě najdeme odkazy na soudobé umění, například tvorbu Roye Lichtensteina a tehdy nové umělecké směry jako op-art.

Galerie Špalíček

Uprkova 18

Miroslav Srostlík Moravský 77: Hovory se dřevem

4. 8. – 8. 10. 2023

Řezbář Miroslav Srostlík se od tvorby dřevěných šperků vypracoval přes bytovou plastiku až k velkoformátovým objektům a sochám, kterými

vyzdobil řadu prostor: halu základní školy v Kostelci na Hané, radnici v Prostějově, Domov pro seniory na Nerudově ulici, atrium nemocnice v Prostějově, portály domu v Dukelské Bráně a Gymnázium Jiřího Wolkera. Byl zakladatelem Centra umělců a rezbářů Hané v Čechách pod Kosířem a občanského sdružení Chvála dřeva. V roce 2019 mu byla udělena Cena města Prostějova za celoživotní dílo v oblasti výtvarného umění a v oboru dřevořezby.

Červený domek Petra Bezruče

Bezručova 153, Kostelec na Hané

Babí léto s Bezručem

23. 9. 2023

Již tradiční akce s programem pro všechny věkové kategorie. Den nabitý komentovanými prohlídkami, kvízy, tvořením a hrami po děti.

Hvězdárna Prostějov

Kolářovy sady 3348

Dne 26. 8. chystá hvězdárna astronomickou sobotu v Kostelci na Hané u Červeného domku Petra Bezruče (Bezručova 153). Od 16.00 bude možné s odborným výkladem pozorovat speciálními dalekohledy Slunce. Komentovaná prohlídka noční oblohy s použitím hvězdářských dalekohledů pak proběhne od 22.30. Pozorování se uskuteční pouze za jasného počasí.

Týdny astronomických pohádek probíhají vždy první týden v měsíci. V září vychází od pondělí 4. 9. do pátku 8. 9., v říjnu od pondělí 2. 10. do pátku 6. 10. a v listopadu od pondělí 6. 11. do pátku 10. 11. V tyto dny si vždy od 15.00 mohou rodiny s dětmi přijít vyslechnout zajímavý příběh s vesmírnou tematikou.

Za příznivého počasí je součástí programu i pozorování Slunce.

Přednáškou doc. Mgr. Michala Švandy, PhD., s názvem *Pohled na Slunce moderníma očima* bude ve čtvrtek 7. 9. od 18.00 na hvězdárně započata přednášková sezóna 2023/2024. V říjnu nabídne hvězdárna výjimečně dvě odborné přednášky. Ve čtvrtek 5. 10. od 18.00 to bude přednáška prof. RNDr. Miloslava Druckmüllera, CSc., s názvem *Pán prstenců*. Další čtvrtek 19. 10. od 18.00 přednáška doc. RNDr. Vladimíra Štefla, CSc., s názvem *Mikuláš Koperník – život a dílo*. Z počátku listopadu, ve čtvrtek 2. 11., pak RNDr. Vladimír Wagner, CSc., uvede přednášku *Kosmologie na prahu éry Webbova dalekohledu*.

Na hvězdárně probíhají pozorování pro veřejnost za jasného počasí vždy ve čtvrtky a pátky a dvakrát měsíčně i v soboty (konkrétní soboty i časy pozorování naleznete v aktuální nabídce na internetových stránkách www.hvezdarnapv.cz). Na podzim se můžete těšit i na jedno mimořádné pozorování. Ve čtvrtek 9. 11. dojde k zákrytu Venuše Měsícem. Tento mimořádný úkaz bude pozorován od 10.45 do 12.30.

Muzeum Komenského v Přerově

Horní náměstí 1, Přerov (přerovský zámek)

Co je to za písmenko? Výstava slabikářů a abecedářů ze sbírky Muzea Komenského v Přerově

21. 4. 2023 – 1. 10. 2023 / Velký výstavní sál Přerovského zámku

Před 476 lety, v roce 1547, vyšla v Prostějově knížečka, která je dnes považována za nejstarší dochovaný tištěný český slabikář. Je znám pod názvem *Slabikář Český* a bývá připisován Janu Blahoslavovi, který byl velkým podporovatelem vzdělání v jednotě bratrské.

Výstava prostřednictvím slabikářů nejenže připomene Blahoslavovo 500. výročí narození, ale především umožní návštěvníkům seznámit se s vývojem slabikářů jakožto svébytné vyučovací pomůcky, a to až do roku 1989. Výstavou bude zároveň připomenuto 135. výročí založení Slaměnickova Musea Komenského (1888), jehož součástí učebnice od počátku byly.

Vystaveny jsou kromě slabikářů také abecedáře a další sbírkové předměty ze sbírky MKP. Výstavu ve Velkém výstavním sále přerovského zámku můžete navštívit až do 1. října 2023, vstupné 60/30 Kč.

Školní abeceda

30. 5. – 31. 12. 2023 / chodba v II. patře přerovského zámku

Přijďte zavzpomínat na svá školní léta! Srdečně vás zveme na další výstavu školních obrazů z jedinečné sbírky Muzea Komenského v Přerově: tentokrát na téma „Školní abeceda“.

Na školních obrazech z průběhu 20. století si můžete prohlédnout výběr z nejzajímavějších nástěnných abeced a abecedních souborů ze sbírky našeho muzea. Spojením písmen, kreseb a veršů vždy pomáhalo dětem při prvopočáteční výuce čtení a psaní, řadu z nich si budete pamatovat ze svých školních let.

Výstava potrvá až do 31. 12. 2023. Vstupné na výstavu je ZDARMA ke vstupence do stálých expozic nebo ke vstupence na výstavu *Co je to za písmenko* či samostatně za 20/10 Kč.

Švédové na Přerovsku. Třicetiletá válka na Hané ve světle archeologických a historických pramenů.

30. 6. – 29. 10. 2023 / Kaple přerovského zámku
Třicetiletá válka, konflikt odehrávající se postupně ve všech částech Evropy, zasáhl pře-

rovský region nejvýrazněji až v závěru války, kdy zde operovala švédská armáda vedená legendárním generálem Lennartem Torstenso-nem. V letech 1642 a 1643 byla postupně dobyta významná strategická místa na střední Moravě. V dolním Pobečví pak Švédové obsadili Přerov, Hranice, Lipník a několik týdnů rovněž obléhali hrad Helfštýn a právě v létě roku 2023 uplyne 380 let od nedobytí hradu.

Výstava přiblíží divákům život ve vojenském polním táboře, který byl vybudován v Horní Moštěnici (tzv. Švédské šance) se všemi aspekty, které známe z dobových historických pramenů. Součástí výstavy budou ukázky originálních kovových předmětů (výzbroje a výstroje, ztrátových mincí) zachráněných v rámci projektu Preventivní archeologie a zásluhou dlouholeté činnosti archeologů a jejich spolupracovníků z přerovského regionu.

Výstavu můžete zhlédnout až do 29. 10. 2023, vstupné 60/30 Kč.

90 let moderní optiky / Optikotechna-Meopta 1933–2023

25. 7. – 15. 10. 2023 / Kruhový sál přerovského zámku

Rok 2023 je ve znamení významného výročí nejen v dějinách města Přerova, ale i v dějinách domácího průmyslu vůbec. Uplynulo totiž 90 let od okamžiku, kdy byla ve skromných podmínkách založena firma Optikotechna, jeden z prvních závodů optického průmyslu v tehdejší Československu. Podnik se brzy uplatnil na domácích trzích a začal značně rozšiřovat rozsah výroby. Mohutná expanze následovala po roce 1945, kdy byl podnik rozšířen přidáním poboček

a přejmenován na Meoptu (nový název vznikl zkrácením hlavní náplně podniku tj. Mechanická a optická výroba), proslul nejen výrobou fotoaparátů či promítacích přístrojů, ale navíc se stal ústředním podnikem veškerého optického průmyslu ve státě s množstvím nejrůznějších podřízených poboček. Podstatnou část nabídky však tvořila také vojenská výroba pro zbrojní arzenály východního bloku, která však byla tehdy přísně tajena.

Výstava Muzea Komenského v Přerově ve spolupráci se současnou firmou Meopta seznámí širokou návštěvnickou veřejnost s bohatou a úspěšnou výrobní produkcí a také významem podniku pro místní i celostátní hospodářství či neznámými kapitolami z dějin a samozřejmě přiblíží i neaktuálnější současnost firmy. Návštěvník se může těšit ukázkou z bohaté produkce – např. celou vývojovou řadu legendární zrcadlovky Flexaret, zvětšovací přístroje, promítací techniku, civilní i vojenské pozorovací přístroje, ale i nejrůznější propagační a reklamní předměty spojené s činností podniku za období posledních 90 let. Součástí výstavy bude i venkovní výstava dobových fotografií Přerova, pořízených přístroji „Made in Přerov“. Chcete-li si odpočinout od přetlaku digitální doby, přijďte si na chvíli do doby analogové připomenout krásu výrobků jemné mechaniky a optiky či se dozvědět něco z historie optického průmyslu anebo si jen připomenout resp. objevit, jak vypadal Přerov před třičtvrtě a půlstoletím.

Výstavu můžete navštívit od 25. 7. do 15. 10. 2023 v prostorách kruhového sálu s předsalónem ve 2. patře přerovského zámku. Vstupné 40/20 Kč.

Hrad Helfštýn

Týn nad Bečvou 333

Prolínání – Radomír Bárta

30. 4. – 27. 8. 2023 / Galerie na II. nádvoří
Mistrné kombinace nerezových, kamenných a skleněných prvků v sochařských dílech Radomíra Bárty. Výstava je k vidění v Galerii na II. nádvoří do 27. 8. 2023, a to v rámci vstupu do hradu.

Krása Hradu a Katedrál

17. 9. – 26. 11. 2023 / Galerie na II. nádvoří
Výstava kreseb kamenických detailů ze Starého královského paláce a Svatovítské katedrály Pražského hradu od Petra Chotěbora. Slavnostní otevření výstavy proběhne 16. 9. 2023.

Výstavu můžete zhlédnout v Galerii na II. nádvoří od 17. 9. do 26. 11. 2023 v rámci vstupného na hrad.

Vlastivědné muzeum v Šumperku

Hlavní třída 342/222

Dobrodružství cyklistiky

15. 6. – 17. 9. 2023 / Výstavní síň
Výstava se věnuje historii cyklistiky a technickému vývoji velocipedů, počátkům cyklistického sportu, prvním cyklistům a cyklistkám. Návštěvníci mohou obdivovat nejen velocipedy z éry tzv. vysokého kola, dobové fotografie nebo medaile, ale také jízdní kola vyráběná firmou Velamos v Sobotíně. V doprovodných textech se seznámí s důležitými historickými milníky tohoto sportu, osobnostmi české cyklistiky do roku 1900 a cyklistickými spolky působícími v našem regionu.

Jedovaté rostliny

10. 8. – listopad 2023 / Hollarova galerie
Výstava návštěvníkům přiblíží jedovaté druhy rostlin, s nimiž se mohou ve svém okolí setkat, ať už v přírodě, ve veřejné zeleni, nebo v zahradách. Jednotlivé druhy budou představeny prostřednictvím herbářových položek, akvarelů Vojty Nováka a fotografií. Kromě informací o konkrétních jedovatých druzích a jejich škodlivých účincích na lidské zdraví se zde návštěvníci budou moci dočíst i obecné informace o rostlinných jodech a otravách. Výstava bude zaměřena nejen na druhy smrtelně nebo nebezpečně jedovaté, ale i na druhy, jejichž toxicita je jen mírná.

Leo Slezak (1873–1946) – hrdinný tenor ze Šumperka

25. 5. – 10. 9. 2023 / Rytířský sál
V letošním roce si připomínáme 150 let od narození snad nejslavnějšího šumperského rodáka Leo Slezaka, světově proslulého operního zpěváka, ale i úspěšného filmového herce a spisovatele, jenž nikdy neztrácel svůj pověstný smysl pro humor. V šumperském muzeu na vás tak čeká výstava mapující Slezakovy životní osudy a úspěchy včetně jeho návratů do rodného Šumperka. Zároveň připomene, jaký byl v jeho době hudební život Šumperka a které další šumperské osobnosti výrazně zasáhly nejen do regionální hudební historie.

Pohádky v Muzejíčku

22. 4. – říjen 2023 / Muzejíčko
V dubnu se do Muzejíčka po více než deseti letech vrátí pohádky s velikým drakem, čerty, perníkovou chaloupkou i Šípkovou Růženkou. Nová výstava, navazující na veleúspěšný projekt z roku 2012, představí klasické české pohádky jak formou insta-

lovaných scén, tak i prostřednictvím interaktivních her a úkolů.

Výstava je vhodná pro předškoláky a žáky základních škol. V případě zájmu se můžete objednat na e-mailové adrese vstupenky@muzeum-sumperk.cz.

Michal Cikryt – Jeseníky z výšky

14. 7. – 1. 10. 2023 / Galerie mladých
Práce šumperského fotografa Michala Cikryta si získaly pozornost návštěvníků už vloni na Benefiční výstavě na pomoc Ukrajině. V létě se Michal Cikryt do šumperského muzea vrací se svou autorskou výstavou fotografií a fotokoláží, které s pomocí dronu zachytil v Jeseníkách a okolí.

Muzeum Zábřeh

Žižkova 1

Klid a bouře

9. 8. – 1. 10. 2023
Svou vůbec první výstavou se představí mladý začínající výtvarník Max Herman, student oboru Design interiéru a nábytku na Střední škole rezbářské v Tovačově. Malbě se věnuje druhým rokem. Mezi oblasti jeho zájmu patří především krajina-malba a abstraktní malba, která mu dovolí vyjádřit jednotlivé emoce. Obě tato zdánlivě odlišná témata propojuje a prolíná v sourodý celek. Začínal jako samouk, maloval podle fotek. Do svých obrazů však vždy přidává něco svého, něco osobního. Miluje hory, místa, kde si vždy duševně odpočine a načerpá nové síly. Výstava *Klid a bouře* prezentuje průřez autorovou tvorbou. První část představuje expresivní krajinu, plnou napětí i uklidnění, hloubky a prostoru. Druhá část výstavy navazuje zachycením

tenze, rozhodujícího okamžiku, gradujícího až k agonii – vše podporují výrazné tahy štětce, užití působivého koloritu. Skrze obrazy vnímáme moc přírody, její vliv na člověka, působení na jeho emoce. Zároveň si uvědomíme schopnost člověka tyto emoce rozeznat, vyjádřit je a své pocity prožít.

Muzeum Mohelnice

Kostelní nám. 938

100 let muzea v Mohelnici (1923–2023)

15. 6. – 10. 9. 2023

V červnu tohoto roku uplynulo sto let od otevření mohelnického muzea, dnes již tradiční kulturní instituce města a regionu. Stalo se tak dne 17. června 1923 v tehdejší sídle muzea, části budovy tzv. staré radnice na centrálním náměstí (dnes budova ZUŠ Mohelnice).

Výstava představuje přehled základních událostí v historii muzea a významné osobnosti spjaté s jeho činností, přibližuje též otázku vzniku a postupného rozšiřování muzejního sbírkového fondu. Nezapomíná ani na nejvýznamnější výzkumy a osobnosti mohelnické archeologie. Součástí výstavy je i výběrový soubor sbírkových předmětů sbírky mohelnického muzea, a to jak z podsbírký historické (zejména ze starých sbírek, tj. z období počátků muzea), tak archeologické.

→ Slavnostní otevření Červeného kostela. Přestřižení pásky se chopili (zleva) hejtmán Olomouckého kraje Josef Suchánek, ředitelka VKOL Iveta Tulpíková, ředitel divize Východ společnosti OHLA ŽS Jaromír Pelinka, krajský radní pro kulturu a památkovou péči Jan Žůrek, ředitel firmy STRABAG Alexej Korotkov a architekt Miroslav Pospíšil.

Vlastivědné muzeum Jesenicka

Zám. náměstí 1

Paměť hřbitovů: Sepulkrální památky někdejších Sudet

12. 9. – 12. 11. 2023 / Galerie Vodní tvrze

Většina z nás se ráda toulá po starých hřbitovech a obdivuje preciznost kamenné výzdoby, sochařskou krásu či moudré epitafy na jednotlivých hrobech. Pojďme se tedy obdivovat um mistrů kamenického řemesla. Součástí budou i trojrozměrné předměty vztahující se k tématu pohřbívání ze sbírek Vlastivědného muzea Jesenicka, které výstavu připravilo spolu s Fakultou restaurování Univerzity Pardubice.

Historie a současnost sklářství v Jeseníkách

13. 9. – 3. 12. 2023 / Hlavní sál Vodní tvrze

Jen málo řemesel má v našich zemích tak hlubokou tradici. Jen málokteré výrobní odvětví nás proslavilo po celém světě... České sklářství je skutečně nadčasovým fenoménem a jednou z největších kulturních hodnot, jakými se můžeme pochlubit. Již od středověku je výroba skla spjata převážně s horskými pohraničními oblastmi, tedy i Jeseníky, o nichž výstava pojednává především. Nechybí ale ani pohled do dějin tohoto řemesla obecně a návštěvníky samozřejmě čeká množství ukázek šikovnosti starých i současných sklářských mistrů.

Vernisáž se uskuteční 12. září v 18.00 hod. V rámci výstavy proběhnou dvě komentované prohlídky, a to 19. října a 23. listopadu, vždy od 15.00 hod.

Muzeum Komenského v Přerově zve na výstavu

90 LET MODERNÍ OPTIKY

1933 * 1946 * 2023

25. 7. – 15. 10. 2023

Výstava k výročí vzniku slavného přerovského podniku
Kruhový sál a předsálí přerovského zámku

Vstupné 40 / 20 Kč

Muzeum Komenského v Přerově je příspěvkovou organizací zřízenou a financovanou Olomouckým krajem.